

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Andra kammaren.

Nr 45.

Fredagen den 29 maj f. m.

Kl. 12 på dagen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 22 innevarande maj.

§ 2.

Anställdes gemensam omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 44 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

»Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall, i anledning av de likalydande motionerna I: 119 av herr Sederholm m. fl. och II: 163 av herr Persson i Fritorp m. fl., antaga följande

Förslag

till

förordning om tilläggsskatt å bensin.

Härigenom förordnas, att utöver den i förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit stadgade skatten å bensin skall erläggas en tilläggsskatt av 2 öre för liter; och skola de i nämnda förordning meddelade bestämmelser rörande skatt å bensin jämväl tillämpas i fråga om sålunda utgående tilläggsskatt.

Denna förordning träder i kraft den dag Konungen förordnar, och äger tillämpning till och med den 30 juni 1933.

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att de likalydande motionerna I: 119 av herr Sederholm m. fl. och II: 163 av herr Persson i Fritorp m. fl. icke skola föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, företogs omröstningen medelst namnupprop, och utföll densamma med 93 Ja och 89 Nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 45.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 75 Ja och 41 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 93 Ja och 89 Nej, sammanräkningen visade ..... 168 Ja och 130 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överrensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

*Ang.
medverkan
från svensk
sida till en
brobyggnad
mellan Rügen
och tyska
fastlandet.*

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medverkan från svensk sida till en brobyggnad mellan Rügen och tyska fastlandet.

Uti en till riksdagen avlåten, den 8 maj 1931 dagtecknad proposition, nr 219, som hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t finge, på i huvudsak de i statsrådsprotokollet angivna förutsättningar och villkor, ikläda svenska staten ansvarighet såsom för egen skuld för hälften av det obligationslån å nominellt 18.5 miljoner kronor jämte därå belöpande 5.5 procent årlig ränta, som kunde komma att upptagas i Sverige för finansiering av en fast broförbindelse för järnvägstrafiken mellan Rügen och det tyska fastlandet, *dels ock* bemyndiga riksgäldskontoret att, i händelse av behov, tillhandahålla erforderliga medel för fullgörande av de förpliktelser, som kunde följa av den sålunda åtagna garantiförbindelsen.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte

a) medgiva, att av statens järnvägar finge till tyska riksbaneförvaltningen för finansiering av byggandet av en fast broförbindelse för järnvägstrafiken mellan Rügen och tyska fastlandet utlämnas ett lån av högst 18,000,000 kronor mot 5 procent årlig ränta och i huvudsaklig enlighet med de villkor i övrigt, som av utskottet angivits; och

b) under utgifter för kapitalökning: låneunderstöd samt titel lån för broförbindelse mellan Rügen och tyska fastlandet för budgetåret 1931/1932 anvisa ett reservationsanslag av 8,000,000 kronor, att utgå av lånemedel.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Kvarnzelius, N. J. Martin Svensson, Rosén* och andre vice talmannen *Bengtsson* förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! I likhet med Kungl. Maj:t finner statsutskottet det vara ett betydelsefullt svenskt intresse, att en fast broförbindelse kommer till stånd mellan Rügen och tyska fastlandet och att en sådan i ganska väsentlig grad skulle underlätta kommunikationerna från Sverige till Tyskland och kontinenten i övrigt. Detta är i denna fråga det primära, och i det avseendet är utskottet således enigt med Kungl. Maj:t.

När man kommer till planläggningen av finansieringen eller det stöd, som här skulle lämnas från svensk sida, har emellertid statsutskottets majoritet

frångått propositionens linjer och förordar en annan. Jag vill till en början framhålla, att jag finner det ganska anmärkningsvärt, att man bland dem, som här biträtt utskottsmajoritetens ståndpunkt, finner ledamöter av riksgäldsfullmäktige. Ty det var ju ändå så, att Kungl. Maj:t lämnade riksgäldsfullmäktige tillfälle att yttra sig över det förslag, som avsikten var att framlägga för riksdagen. Och riksgäldsfullmäktige hava i sitt utlåtande, återgivet på sidan 6 i Kungl. Maj:ts proposition, uttalat, att fullmäktige ej hade något att erinra mot att medel till täckande av kostnaderna för brobyggnaden anskaffades i stort sett i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Särskilt när det gäller en fråga av denna beskaffenhet, där riksgäldsfullmäktige visste, att Kungl. Maj:t fört underhandlingar med främmande makt och dess myndigheter, finner jag det anmärkningsvärt, att när fullmäktige yttrar sig i frågan och därvid intagit en viss ståndpunkt, sedermera ledamöter av riksgäldsfullmäktige i utskottet och riksdagen förorda en annan väg. Jag vill i det sammanhanget säga, att hade denna nya plan blivit föremål för Kungl. Maj:ts prövning, så vågar jag förutsätta, att det skulle varit möjligt att vinna större förmåner ur svensk synpunkt sett.

När man jämför de båda förslag, som här föreligga, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag och utskottsmajoritetens förslag, så vill jag bestämt påstå, att det sistnämnda innebär en betydande försämring ur svensk synpunkt sett och i motsvarande mån ökade förmåner ur tysk synpunkt. Utskottets förslag innebär först och främst, att vi få en ökning av statsskulden med 18 miljoner kronor. Och även om vi, jämfört med många andra länder, ha en relativt liten statsskuld, kan det väl inte vara något svenskt intresse att, när så inte behövs, öka statsskulden med ett så pass betydande belopp. Utskottsmajoritetens förslag innebär vidare, att svenska staten ikläder sig en garanti, som är dubbelt så stor som enligt propositionen. Det innebär även, att man från svensk sida avstår ett belopp på $\frac{1}{2}$ miljon kronor, som skulle kommit svenska bankinstitut och andra till godo, ett belopp, som alltså hade blivit beskattat här i Sverige och som till vartenda öre hade utbetalats av motparten. Om det är känsloskäl, som därvidlag spelat in, så måste jag säga, att det förhåller sig dock så, att dessa bankinstitut ägas inte av några få enskilda personer utan av den stora massan av aktieägare. Och jag kan inte förstå, att man hade haft någon anledning att avstå från denna halva miljon till förmån för ett annat land. Slutligen innebär utskottsmajoritetens förslag, att de svenska spararna få släppa till pengar för en effektiv ränta av 4.3 procent, d. v. s. nu gällande ränta på svenska statens lån, under det att de enligt propositionen skulle fått en ränta av 5.5 procent. I det avseendet föreställer jag mig, att försvararna av statsutskottets förslag säga, att svenska staten lånar ut pengarna mot 5 procent ränta. Men även därvid blir det en ränteskillnad på $\frac{1}{2}$ procent. Häremot invändes måhända, att i ena fallet är det de enskilda medborgarna som få den högre ränteinkomsten, medan det i andra fallet blir svenska staten som får tillgodogöra sig skillnaden mellan 5 procent ränta, som här skulle gälla, och den effektiva räntan för statens lån, d. v. s. 4.3 procent. Men fast står, och det kan inte bestridas, att en skillnad i räntesats kommer den utländska motparten till godo.

Jag sammanfattar alltså min kritik i detta avseende så, att vårt land avstår från betydande förmåner utan att få någon som helst kompensation för detta från motparten. Att under sådana förhållanden motparten med tacksamhet villigt tar detta förslag, det är ju inte något att undra över. Jag föreställer mig rentav, att det väckte en viss förvåning på den andra sidan, att man här kommit och med varm hand erbjudit dessa förmåner i stället för att godkänna det förslag, som av Kungl. Maj:t blivit framlagt.

Jag slutar, herr talman, som jag började, med att uttala, att naturligtvis

*Ang.
medverkan
från svensk
sida till en
brobyggnad
mellan Rügen
och tyska
fastlandet.
(Forts.)*

*Ang.
medverkan
från svensk
sida till en
brobyggnad
mellan Rügen
och tyska
fastlandet.
(Forts.)*

äro regeringen och jag själv tacksamma för att utskottet gått in för att tillstyrka förslaget att lämna detta finansiella stöd för åstadkommande av denna broförbindelse, ehuru jag måste rikta kritik mot det sätt, på vilket denna finansiella hjälp enligt utskottets förslag skall lämnas. Det har inom utskottet avgivits en reservation av fyra av utskottets ledamöter, därav en från denna kammare, i vilken reservation hemställs om bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Och för min del kan jag inte komma till annan slutsats, än att det vore riktigast och för landet i alla avseenden fördelaktigast, att man bifölle Kungl. Maj:ts proposition och icke utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag skall tillåta mig att börja på samma sätt, som herr statsrådet började, nämligen med att beröra frågans behandling i riksgäldsfullmäktige. Jag kanske då kan få lov att säga, att jag på grund av omständigheter, för vilka jag mera privat skall redogöra för herr finansministern, inte var i tillfälle att deltaga i riksgäldsfullmäktiges formella beslut i ärendet. Men jag hade kvällen, innan jag måste resa, sett ett utkast av i allt väsentligt samma innebörd som det sedermera fattade beslutet. Jag vill tillägga, att den tid, som var beskärd riksgäldsfullmäktige för avgivande av yttrande i en så betydelsefull fråga som denna, var synnerligen knappt tillmätt. Det var bara fråga om minuter, innan handlingarna skulle återlämnas till regeringen. Jag har velat nämna detta såsom en förklaring i allmänhet.

Jag vill också säga, att vi i statsutskottet ha aldrig någonsin kommit på den idén, att vi skulle underlåta att taga ett enligt vår mening bättre förslag än det som tilläventyrs från början förelegat, utan vi ha alltså arbetat efter den principen, att vi skola söka finna den gynnsammaste möjliga praktiska lösningen på de föreliggande frågorna. Så även här. Jag vill tillägga, att såsom jag och såsom utskottsmajoriteten ser denna sak, så måste det väsentliga vara att få själva saken igenom. I det sammanhanget vill jag också understryka, att ju billigare man kan åstadkomma denna broförbindelse, som är avsedd att bli till mycket stor nytta för Sveriges exportörer, enkannerligen på västkusten, desto mindre anledning har det främmande landets riksbaneförvaltning att höja tarifferna, vilket också är att taga i betraktande och inverkar på det resultat, som vi här i vårt land kunna räkna med. Men det som varit avgörande för statsutskottets fjärde avdelning och sedermera för majoriteten i utskottet, det är framför allt det skälet, att medan vi här i landet sträva efter att komma ned till 4-procentspapper, kanske i bästa fall ett stycke därunder, så skulle här lämnas statsgaranti för ett 5.5-procentspapper, presenterat av ett särskilt för ändamålet konstruerat bolag. (Herr statsrådet *Hamrin*: Till hälften!) Ja, till hälften, det är alldeles riktigt. Men det skulle av den svenska obligationsköpande allmänheten i alla fall komma att uppfattas, som om det vore ett svenskt statspapper. Den uppfattningen ha vi. Herrarna på regeringsbanken kunna naturligtvis ha en annan uppfattning. Jag vill inte bestrida deras rätt i det avseendet, liksom jag hoppas, att herrarna inte heller bestrida vår rätt att ha den uppfattning, som vi kommit till. Då vi vidare under hand hörde oss för hos den institution, som i detta fall skulle tjänstgöra som förmedlare, och därvid erforo, att den föreslagna anordningen från dess sida icke betraktades såsom någon olägenhet utan tvärtom, så ha vi ansett oss med lugnt samvete kunna lägga fram detta förslag, som enligt vår uppfattning innebär ett ur båda parternas synpunkt bättre sätt att lösa problemet.

Det är på dessa skäl, herr talman, som jag för min del ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Naturligtvis har jag ingenting att anmärka mot själva huvudsaken, nämligen det föreslagna stödet från svensk sida för åstadkommande av denna bro. Men jag kan inte underlåta att uttala min förvåning över statsutskottets sätt att förfara i detta fall. Ja, förvåning är kanske inte rätta ordet. Jag har ju själv tillhört statsutskottet länge och många gånger haft anledning påtala, att statsutskottet gärna vill spela rollen av en extra Kungl. Maj:t. Nu gäller det dock utlandet, och jag tycker verkligen, att statsutskottet borde arbeta litet mera i samverkan med Kungl. Maj:t, när det är fråga om en sak, där en främmande makt är med i spelet. Framför allt kan jag inte begripa, när tyskarna nu ha gått med på 5.5 procents ränta på obligationerna, hur herr Anderson i Råstock kan finna, att om dylika obligationer emitterades i Sverige, detta skulle inverka på svenska statsobligationers ränteställning. Det är väl icke herr Andersons mening, att svenska staten skall försöka pressa ned räntefoten på utländska lån, som emitteras i Sverige. Det vilja vi väl åtminstone i all rimlighets namn inte gå in för. Jag vågar således påstå, att saken formellt sett inte är vidare trevligt skött. Och det gläder mig verkligen att höra, att man från regeringens sida reagerar mot att man i statsutskottet på detta sätt utan vidare kastat om en sak, som så intimt berör förhållandet till en främmande makt. Man har, tycker jag, åtskilliga gånger förut — det gäller inte bara den nuvarande regeringen utan även förutvarande — låtit udda vara jämnt. Jag tror, att ett något intimare samarbete borde äga rum mellan statsutskottet och regeringen, när det gäller penningfrågor, där också en utländsk makt är med i spelet. Det har jag uttalat förr och det står jag för. Åtgärden att sänka räntan från 5.5 procent till 5 procent kan jag framför allt inte finna klok ur nationell synpunkt.

*Ang.
medverkan
från svensk
sida till en
brobyggnad
mellan Rügen
och tyska
fastlandet.
(Forts.)*

Herr Hansson i Stockholm: När herr Olsson i Kullenbergstorp uttalade sin förvåning över att statsutskottet i en fråga, som berörde även en utländsk makt, icke har lydigt följt regeringen, vill jag svara med att uttala min förvåning över att inte regeringen har hållit sig i kontakt med statsutskottet, så att man sluppit få en offentlig diskussion. Det förefaller mig, som det skulle ha varit från regeringens sida, när det visat sig, att så stor majoritet inom statsutskottet samlat sig bakom detta förslag, mycket klokt att icke här taga upp en diskussion och eventuellt riskera olika beslut i denna fråga i kamrarna. Det är väl dock regeringens önskan, att förslaget skall gå igenom, för att vi skola få de fördelar, som kunna följa med en bättre förbindelse.

När denna sak första gången var föremål för överläggning mellan regeringen och ordförandena i de olika partierna, så hade jag åtminstone det intrycket, att formen för det svenska understödet åt denna finansieringsplan var den sekundära frågan och själva saken det väsentliga. Vid det tillfället diskuterades olika vägar. Det var först på ett senare stadium, regeringen stannade för det förslag, som förelades riksdagen. När riksgäldsfullmäktige här blivit berörda, vill jag endast understryka, att det inom riksgäldsfullmäktige höjts mycket starka röster mot den form, som Kungl. Maj:t hade valt. Vi fingo remissen, sedan propositionen faktiskt var uppsatt, och vi hade att i sista stund taga ståndpunkt. Vi visste, att Kungl. Maj:t var klar. Riksgäldsfullmäktiges yttrande skulle icke komma att inverka på Kungl. Maj:t. Men den som läser yttrandet skall finna, att man har i denna sak från riksgäldsfullmäktiges sida varit ganska snäv och inte alls med någon som helst entusiasm omfattat den lösning, Kungl. Maj:t föreslagit.

Den omständigheten, att man från tysk sida skulle ha större fördelar av det förslag, som statsutskottet har framlagt, än av Kungl. Maj:ts förslag, tycker jag icke är någon avgörande synpunkt. Jag tycker ej heller, att det

*Ang.
medverkan
från svensk
sida till en
brobyggnad
mellan Rügen
och tyska
fastlandet.
(Forts.)*

är någon avgörande synpunkt, att statsutskottet ordnat det så, att icke ett privat bolag i Sverige utan något egentligt besvär skall lägga beslag på ett arvode på $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Över huvud förefaller det mig, som om den av statsutskottet föreslagna utvägen är ur svensk synpunkt fullständigt tillfredsställande, och jag kan icke tänka mig annat än att det varit i denna situation riktigast, att man icke från regeringens sida hade på detta stadium tagit upp en diskussion, då man väl borde ha förstått, att efter de överläggningar, som ju måste ha ägt rum mellan regeringen och statsutskottet, det finnes en bestämd önskan inom riksdagen att gå en annan väg än den Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets förslag.

Hans excellens herr statministern **Ekman:** Herr talman! Vad först beträffar brådskan, vill jag säga, att hela detta ärende kom upp så sent, att det måste behandlas mycket raskt, icke blott inom regeringen utan jämväl inom de myndigheter, som skulle yttra sig över denna sak. Ärendet ingavs först under den sista månaden, och man fick därför nödvändigt på alla håll påskynda behandlingen av ärendet.

Vad beträffar de skäl, som, enligt vad statsutskottets vice ordförande meddelade, föranlett statsutskottet att nu fatta det beslut, som föreligger, så vill jag säga, att de skälen voro uppe vid samråd mellan representanter för riksgäldsfullmäktige och regeringen i ett tidigare skede, varvid man undersökte både det ena och det andra alternativet. Så vitt jag då av rådslagen kunde finna, kom man till den uppfattningen, att det förslag, som propositionen upptog, ur åtskilliga synpunkter måste anses vara det bästa.

Vad beträffar statsintresset, så förutsatte man, ehuru det icke är offentligt utsagt, att teckning i bolaget skulle ske jämväl av statsinstitutioner, som behöva deponera pengar på olika håll i större omfattning, och att det högre räntebeloppet därför indirekt skulle komma det allmänna till godo. Det är sålunda icke alls här fråga om att man skulle särskilt tillgodose några enskilda intressen. Att Tysklands statsbanor skulle komma att höja tarifferna med hänsyn till den ränteskillnad, som det här är fråga om, förefaller mig fullkomligt otroligt. Eller att en obligation, utlämnad i marknaden av ett enskilt bolag — varvid visserligen svenska staten till viss del är garant, men där också en annan stat svarar för återstoden, en stat, som för närvarande lånar pengar till högre räntesats än Sverige — skulle, på grund av den högre obligationsräntan, inverka på lånevillkoren för svenska staten, förefaller mig likaledes vara helt uteslutet.

Vad så beträffar samrådet mellan regeringen och statsutskottet, så har jag personligen två gånger under ärendets behandling vänt mig till statsutskottets ordförande och framfört de synpunkter, jag nu givit uttryck åt.

Jag vill hoppas, att riksdagens båda kamrar skola finna anledning bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Herr andre vice talmannen **Bengtsson:** Herr talman! Då här talats om bristande samarbete mellan regeringen och utskottet i denna fråga, ber jag att få erinra därom, att kontakt dock förekommit mellan regeringen och vederbörande utskottsavdelning i detta ärende. Ursprungligen hade avdelningen också gått på det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, ehuru senare, i anledning av synpunkter, som framkommit från ledamöter av riksgäldsfullmäktige, avdelningen och utskottet gått över på den linje, som nu utgör utskottets förslag. Båda de här ifrågavarande alternativen kunna ju ha sina fördelar, men för min del anser jag alltjämt det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget mest

bärande. Den ränteskillnad, som skulle uppstå, skulle ju, såsom också framhölls av hans excellens herr statsministern, komma staten till godo.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Jag ville säga, att det är glädjande att erfara, att andra kammaren efter de sista veckornas ansträngande arbete befinner sig vid full vigör, nästan som om det vore vid början av riksdagen. Ty den är ju färdig att diskutera ett förslag, som dock inte har en sådan innebörd och inte är av sådan vikt, att, enligt min uppfattning, en vidlyftig diskussion hade behövt uppstå därom.

I det förevarande utlåtandet finnes antecknad en enda reservant från denna kammare, en mycket vägande reservant naturligtvis, därför att han representerar det frisinade partiet och följaktligen utgör tungan på vågen. Hans uttalande representerar ju också regeringens ståndpunkt.

Jag förstår egentligen icke, att Kungl. Maj:ts regering skall lägga en sådan vikt vid att statsutskottet i detta ärende gått emot regeringen. Det är ju inte så stor skillnad i sak, att regeringen behövt taga detta så djupt. Men jag förstår, att det är så, att man vill ha rätt. Jag klandrar därför icke statsministern, att han förfäktar sin åsikt, men jag vill blott framhålla, att skillnaden inte är så stor mellan regeringens och utskottets ståndpunkt.

Jag hörde vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anförde. Ett av hans skäl fann jag verkligen icke bärande. Han menade nämligen, att det skulle vara en stor fördel för de svenska spararna, att det här skulle läggas upp ett obligationslån och att de skulle få tillfälle att köpa obligationer till 5.5 %. Jag vill säga, att jag skulle, om lånet kommer till stånd, för ett par fonder, som jag har hand om, också teckna sådana obligationer, ifall jag kunde få några. Jag betraktar dem nämligen som synnerligen goda och säkra. Men trots detta anser jag icke detta herr finansministerns argument väga synnerligen tungt. Vad som synes mig böra tillmätas en viss betydelse är det skäl, som av en talare nyss anfördes, att en viss försiktighet bör iakttas, när svenska staten lägger upp ett lån, visserligen är det här ej blott svenska staten, som blir ansvarig, ty enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle också den tyska staten deltaga i ansvaret, nämligen till hälften. Man kan dock ej förneka, att icke svenska staten är med om lånets uppläggande till 5.5 procents ränta, och detta mena riksgäldsfullmäktige skulle vara för dem till olägenhet, då de en gång behöva anlita lånemarknaden. För övrigt ligger väl saken nu så till att ej någon utsikt finnes för genomförande av annat än utskottets förslag.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Endast några ord i fråga om den omtalade kontakten mellan utskottet och regeringen.

Jag vill meddela, att utöver vad statsministern framfört, att han haft kontakt med ordföranden, tillkom i fjärde avdelningen på förslag av mig en speciell delegation, som hade kontakt med finansministern.

Beträffande taxorna står det ingenting om dem vare sig i propositionen eller i övriga handlingar, som utskottet haft till sitt förfogande, men jag har genom kanaler, som stå även till mitt förfogande, bragts till den uppfattningen, att de tyska statsbanorna måste tänka på att genom en obetydlig taxeförhöjning sörja för, att affären så snart som möjligt avvecklas.

Det var endast detta, jag ville meddela.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ännu; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

*Ang.
medverkan
från svensk
sida till en
brobyggnad
mellan Rügen
och tyska
fastlandet.
(Forts.)*

§ 4.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m.;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till medicinalstyrelsen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till rese- och traktamentspenningar; och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 124 gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

*Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.*

Å föredragningslistan var här efter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 169, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen och propositionen nr 220 gjorda framställningar angående rusdrycksmedlen samt statsskuldens amortering jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t beträffande inkomsterna föreslagit riksdagen, bland annat:

dels att under »skatter» upptaga vissa angivna inkomstitlar med av Kungl. Maj:t föreslagna belopp,

dels ock att under titeln »i anspråk tagna kapitaltillgångar» upptaga, förutom andra poster, under »Statens produktiva fonder» och underrubriken »statsverkets fond av rusdrycksmedel» 5,433,232 kronor, under »fonden för statsskuldens amortering» 13,455,000 kronor samt under »statsverkets kassafond» 23,229,173 kronor.

Under utgifterna hade Kungl. Maj:t

dels i anslutning till förberörda framställning beträffande rusdrycksfonden föreslagit riksdagen att vissa angivna anslag skulle utgå av denna fond,

dels ock att till avbetalning å statsskulden för budgetåret 1931/1932 anvisa de anslag, tillsammans uppgående till 33,600,000 kronor, vilka funnes upptagna i en statsrådsprotokollet bifogad tabell, att utgå enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel.

I anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda framställningar hade inom riksdagen väckts följande till statsutskottet remitterade motioner, nämligen:

de likalydande motionerna:

I: 101 av herr *Bärg* och *Oscar Olsson* samt II: 144 av herr *Olsson* i Gävle m. fl.

I: 102 av herrar *Bergman* och *Leander* samt II: 134 av herr *Ljunggren*; även som

1: 103 och II: 135 av *samma motionärer*,

dels ock motionen II: 123 av herr *Carleson*.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i en den 21 maj 1931 till riksdagen avlåten proposition nr 220 under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag föreslagit riksdagen att, med ändring av i

statsverkspropositionen framlagda förslag angående upptagande i riksstaten för budgetåret 1931/1932 av vissa inkomsttitlar,

dels i nämnda riksstat beräkna bland annat inkomsttiteln Fonden för stats-skuldens amortering till 16,955,000 kronor,

dels ock i samma riksstat upptaga i anspråk tagna kapitaltillgångar av statsverkets kassafond till vad som erfordrades för att täcka det belopp, för närvarande beräknat till 31.83 miljoner kronor, varmed utgifterna eljest skulle komma att överstiga inkomsterna.

Med förmälan att utskottet i särskilt utlåtande framställde förslag beträffande avsättning till rusdrycksmedelsfonden, hemställde utskottet i föreliggande utlåtande,

I) att riksdagen, med avslag å motionerna I:102 och II:134 samt II:123 ävensom I:101 och II:144, i vad sistnämnda båda motioner avsåge ändringar i Kungl. Maj:ts förevarande förslag, måtte

a) under rubriken i anspråk tagna kapitaltillgångar i riksstaten för budgetåret 1931/1932 upptaga

1) under rubrik »statsverkets fond av rusdrycksmedel» 5,422,832 kronor; och

2) under rubrik »fonden för statsskuldens amortering» 16,955,000 kronor; samt

b) till avbetalning å statsskulden för budgetåret 1931/1932 anvisa de anslag, tillsammans uppgående till 33,600,000 kronor, vilka funnes upptagna i en vid utlåtandet fogad tabell, att utgå enligt 1 § i förordningen angående statsverkets fond av rusdrycksmedel; dock att av statsutskottet finge vidtagas den jämkning i anslaget för avsättning till fonden för statsskuldens amortering, med därav följande jämkning i ovannämnda slutsumma, som kunde föranledas av en ändrad beräkning av rusdrycksmedelstitlarna; ävensom

II) a) att motionerna I:101 och II:144, i vad de avsåge begäran om utredning rörande rusdrycks- och statsskuldssamorteringsfonderna, ej måtte till någon riksdagens åtgärda föranleda; och

b) att motionerna I:103 och II:135 ej måtte av riksdagen bifallas.

Häremot hade herrar *Rosén*, *Oscar Olsson* och *Wigforss* reserverat sig.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Wigforss: Herr talman! Vid detta betänkande ha några av utskottets ledamöter fogat en blank reservation, och att den är blank, beror på det sätt, på vilket hela ärendet blivit behandlat i statsutskottet. Det är uppenbart, att det är en orimlig metod att skjuta upp behandlingen av ett ärende av detta slag till riksdagens sista dagar. Var och en, som känner ställningen i riksdagen och det ganska betydliga inflytande, som nykterhetsrörelsen har här i riksdagen, och var och en, som vet, hur man inom nykterhetsgrupperna ställer sig till propositionens behandling av rusdrycksmedlen, har klart för sig, att om tid funnits till en allvarlig behandling av frågan, skulle det ej föreligga en blank reservation utan ett positivt förslag.

Som saken nu ligger, vill jag som min mening uttrycka, att det ej varit någon svårighet att i sak få de medel av rusdrycksmedlen, som äro nödvändiga, utan att behöva gå de omvägar, som utskottet nu i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition föreslagit. Det hade varit möjligt genom en enkel ändring i § 1 mom. 2 i förordningen om rusdrycksmedel, genom att ändra siffran 75 miljoner kronor, som skola få gå till budgetens finansiering, till det belopp av, låt mig säga, 97 miljoner kronor, som faktiskt toges ur rusdrycksmedlen. Med denna enkla ändring hade man kunnat undvika, att först 5 mil-

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Förta.)

joner kronor föras över i rusdrycksmedelsfonden och sedan $5\frac{1}{2}$ miljoner kronor föras tillbaka. Hela denna dubbelföring, som ur budgetteknisk synpunkt är förkastlig, skulle då ha kunnat undvikas.

Som förhållandena nu utvecklats sig, skall jag ej uttrycka någon annan mening, än att jag hoppas, att när detta ärende kommer till nästa riksdag statsutskottet då behandlar ärendet så, att det lämnas åt riksdagens kamrar möjlighet till sakdebatt och ej bara till betydelselösa protester.

Med herr Wigforss förenade sig herrar *Jonsson* i Eskilstuna och andre vice talmannen *Bengtsson*.

Herr *Olsson* i Gävle: Herr talman! Jag ber att såsom motionär i föreliggande ärende få beklaga, att det kommit till riksdagen så i sista stund, när vi stå inför uppbrott. Därmed äro uteslutna alla möjligheter att sakligt pröva detta spörsmål. Därest kamrarna skulle ingå i sakprövning och besluta efter den eventuellt befintliga majoriteten i åtminstone andra kammaren, är varje möjlighet utesluten för en sammanjämkning. Jag beklagar det, herr talman, så mycket mer, som det, när man fått del av vad som förevarit i detta ärende, förefaller, som om dröjsmålet vore avsiktligt för att omöjliggöra för kamrarna att taga upp en verklig sakprövning i det föreliggande ärendet. Jag vill bara framhålla, att i fråga om de huvudtitelsanslag, som enligt förslaget skola täckas från rusdrycksmedelsfonden, hade det ej funnits något som helst hinder för att vi för månader sedan fått taga ställning till denna sak, om vilken det åtminstone i denna kammare föreligger de mest delade meningarna. Men dessa ärenden, som tillhöra tredje avdelningen i statsutskottet, har man sedan flyttat över till fjärde avdelningen för att få allt på en gång, och därmed omöjliggöres för oss att kunna fritt pröva dessa olika detaljspörsmål.

Jag skall, herr talman, icke taga upp någon lång debatt, men jag anser mig böra säga ett par ord angående disponerandet av medel ur rusdrycksmedelsfonden. Min ståndpunkt till regeringens förslag att disponera medel ur amorteringsfonden har jag förut angivit, och jag har ingen anledning att gå in därpå i dag.

Jag erinrar om, att när Kungl. Maj:t år 1926 förelade riksdagen förslag till de bestämmelser, som nu äro rådande, hade Kungl. Maj:t i sitt förslag tagit upp en bestämmelse om att rusdrycksmedelsfonden skulle vara stängd för att ur den disponera medel till löpande statsutgifter. På förslag av den borgerliga nykterhetsgruppen beslöto emellertid riksdagens kamrar, att man skulle foga till Kungl. Maj:ts förslag en bestämmelse, att man skulle ur rusdrycksmedelsfonden kunna disponera medel till sådana ändamål, genom vilka nykterheten främjas. Jag vågar bestämt påstå, att ingen av dem, som år 1926 deltog i behandlingen av denna fråga, kunnat tänka sig möjligheten av att medel kunde disponeras till nykterhetens främjande på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslår under femte och sjunde huvudtitlarna i årets statsverksproposition. Jag ber att få säga, att år 1928, då den dåvarande Ekmanska regeringens finansminister Lyberg föreslog, att vi ur rusdrycksmedelsfonden efter 1926 års bestämmelser, som borde ha förhindrat det, skulle taga 50,000 kronor såsom ersättning för indragna utskänkingsrättigheter, tillät jag mig i denna kammare inlägga en bestämd protest mot och varnade för ett fortsättande härav. Men jag kunde icke, då jag uttalade denna varning år 1928, ens drömma om, att vi skulle få ett sådant förslag som det föreliggande. Vad ha statens tvångsarbetsanstalter, vad har uppförande av bostadshus vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö, vad har utvidgning av liknande anstalt i Landskrona, hospitalsbygget i Lund och ersättningen åt vissa städer och köpingar för indragna brännvinsförsäljningsmedel att göra med nykterhetens främjande?

Finansministern är ej ensam. Han har, när det gäller anslaget på 1,300,000 kronor, gott sällskap, därigenom att i samma ögonblick, som vi stodo inför uppbrott i föl, lyckades det statsutskottet, utan att någon märkte det, att smyga in i betänkandet en rad, som möjliggjort för finansministern att gå denna väg.

Det är egendomligt, att man alltid skall komma i sista ögonblicket med ärenden som dessa, så att man ej kan gå in i en verklig prövning av det hela. Det förefaller mig, som om dessa anslag, när det gäller rusdrycksmedelsfonden, äro av den karaktär, att de bestämt strida mot de bestämmelser, som fastställdes år 1926. Detta sätt att disponera rusdrycksmedel måste föras fram i förgrunden, när vi gå till antagande för nästa period av bestämmelser rörande rusdrycksmedelsfonden, om ej den väg, som herr Wigforss föreslog i propositionen år 1926, till slut blir den lyckligaste formen för en lösning av detta spörsmål.

Jag tycker emellertid, att med hänsyn till den starka opinion, som framträtt dels från riksdagens nykterhetsgrupper och dels från nykterhetsfolket i hela vårt land, det borde ha varit möjligt för statsutskottet att tillmötesgå de synpunkter, som från nykterhetsgrupperna i riksdagen och hela Sveriges nykterhetsrörelse gjort sig gällande, utan att det på något sätt borde ha sårat Kungl. Maj:t. Det borde ha kunnat ske, därför att — jag vill fästa uppmärksamheten därpå — möjlighet för skapandet av en hållbar ordning för nästa tidsperiod måste vara beroende på den förhandlingsvilja, som kommer att visas från båda sidor, när det gäller behandlingen av detta problem. Det är ej bara viljan till samförstånd från ena sidan, som skapar ett hållbart förhållande på här ifrågasatt område. Om man hade tillmötesgått de krav, som resas i de här föreliggande motionerna från nykterhetsgruppernas sida, skulle det utan allt tvivel ha medverkat till att bland det svenska nykterhetsfolket skapa den förhandlingsvilja, som är förutsättning för en hållbar ordning i fortsättningen.

Men, herr talman, jag stärkes ännu mer i min uppfattning om att det här ej varit tal om att resonera utan bara att marschera. Statsutskottets fjärde avdelnings ledning har tydligen ansett, att här går det bäst, om man bara marscherar efter de uppdragna linjerna och utesluter varje tillfälle att resonera. I min uppfattning, att det varit så, stärkes jag av utskottets sätt att behandla det utredningskrav, som föreligger i de av herr Bårg i första kammaren och av mig i denna kammare väckta motionerna. Utskottet säger, att det anser sig böra yrka avslag på detta utredningskrav, därför att Kungl. Maj:t redan har satt igång en undersökning. I våra motioner kräva vi en undersökning eller en utredning dels om rusdrycksmedels användande i budgeten i fortsättningen, dels om avsättning av rusdrycksmedel till rusdrycksmedelsfonden, dels om amorteringsfonden och dels om dessa fonders framtida uppgifter. I statsutskottets utlåtande har man berört de direktiv, som finansministern har utfärdat för den undersökning, som är igångsatt. Om jag läst rätt, måste denna undersökning, som finansministern igångsatt, avse att utreda, kort sagt, hur mycket medel det behöves i amorteringsfonden, för att amorteringsfonden skall kunna rätt fylla ändamålet att övertaga de delar av det investerade kapitalet, som ej förräntas. Men jag kan ej läsa mig till, att dessa kommitterade skola utreda spörsmålet om rusdrycksmedels användande i budgeten i fortsättningen. Jag kan ej heller läsa mig till, att dessa kommitterade skola på något sätt syssla med frågan om rusdrycksmedelsfondens fortvaro eller avsättning av medel till densamma.

Jag har, herr talman, icke för avsikt att i detta ögonblick framställa något yrkande. Jag förstår, att det ej tjänar något till. Men jag skulle vilja till finansministern ställa den frågan: vem är det som har rätt i fråga om den av finansministern igångsatta utredningen? Är det statsutskottet eller är det

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

jag, som har rätt, när det gäller de direktiv, som äro utfärdade? Skola dessa herrar, herr finansminister, utreda, vilka belopp som skola gå till budgeten? Skola dessa fyra herrar utreda frågan om framtida avsättande av medel till rusdrycksmedelsfonden eller skola de endast utreda det behov, som kan anses föreligga, av medel till amorteringsfonden? Jag antar, att det sista är fallet. Ty annars skulle det ju betyda, om statsutskottet har rätt, att alla de i riksdagen och i landet, som slutit upp omkring 1913 och 1926 års principer, utslutits från inflytande på det förberedande utredningsarbetet angående ordnandet av denna sak. Jag önskar således, att finansministern måtte klargöra denna sak, klargöra vad det är som här skall utredas, och om man eventuellt kan tänka sig en fortsatt utredning av de krav, som jag och herr Bärge framfört i våra motioner. Jag vill, herr talman, ännu en gång betona, att om det ej ordnas så, att man kan vänta samförståndsvilja från båda de motsatta parterna i detta spörsmål, komma vi aldrig till en hållbar lösning i fråga om rusdrycksmedlens användande.

Herr Ljunggren: Herr talman! Jag vet mycket väl, att vid denna sena tidpunkt mina ord klinga ohörda och kanske även förut, om vi då behandlat detta ärende, men jag vill icke låta detta tillfälle gå mig ur händerna att till protokollet nedteckna vad som i stort sett är nykterhetsfolkets i landet mening i denna sak.

Det har från herr Wigforss och från den föregående talaren också yttrats åtskilligt i saken.

I det program svenska nykterhetsfolket för sig uppställt heter det bland annat: »Den genom 1913 års lagstiftning fastslagna grundsatsen att det allmänna bör frigöras från beroende av rusdrycksmedel bör obrottsligt upprätthållas. Rusdrycksmedelsfonden bör värnas.» Med anledning av denna ståndpunkt har också vid omkring 600 möten, som på nykterhetsfolkets dag hållits, influtit en punkt av följande lydelse: »Slutligen uttala vi till den nu samlade riksdagen vår bestämda förväntan, att riksdagen avvisar föreliggande förslag om att ur rusdrycksmedelsfonden anslå medel till ändamål, som på intet sätt överensstämmer med gällande förordnings föreskrift, att bidrag ur denna fond endast få lämnas för åtgärder till nykterhetens främjande.» Det är sålunda tämligen klart vad man ute i bygderna i detta avseende bland nykterhetsfolket har för mening.

Vad regeringens ställning till frågan angår och det förslag, som kommit därifrån och som den föregående talaren berörde i olika punkter, då det gäller anslag från rusdrycksmedelsfonden, så hade jag tillfälle redan vid remissdebatten i år uttala mig, och jag har icke nu att i detta avseende tillägga annat än att uttrycka mitt djupa beklagande av att just denna regering varit den, som kommit fram med dessa förslag.

Nu säger utskottet för sin del — och jag finner ingen reservation heller från exempelvis ordföranden i riksdagens nykterhetsgrupp — på följande sätt, det står på sid. 9: »Ej heller i sak har utskottet funnit anledning frånga Kungl. Maj:ts förevarande förslag om anlitande av rusdrycksmedlen för täckning av nästkommande budgetårs statsutgifter.» Här har sålunda statsutskottet tydligt och klart sagt ifrån, att det utgår ifrån regeringens förslag i sak, även om det på ett ställe ovanför har med några ord sagts, att visserligen kunna invändningar resas mot det sålunda tillämpade förfaringsättet. Det är samma statsutskott, som skriver detta, som 1926 skrev på ett helt annat sätt. Då uttalade statsutskottet följande — jag citerar ur riksdagens skrivelse, men den är ju blott ett avtryck av vad utskottet föreslagit och som av riksdagen bifallits, — där det heter: »Såvitt riksdagen kan finna, måste den till grund för detta förslag liggande tanken, nämligen att efter hand minska de belopp, som

må tillföras budgeten av rusdrycksmedel samtidigt med att dock viss del av dessa inkomster avsätts för statsskuldens amortering, i stort sett anses utgöra en lyckligt funnen lösning av de föreliggande svårigheterna att å ena sidan kunna tillmötesgå kraven på en successiv minskning av budgetens beroende av rusdrycksmedel och å andra sidan begränsa de årliga avsättningarna till rusdrycksmedelsfonden.» Detta är den kompromiss, som vid 1926 års riksdag alla voro med om, som tagit sig uttryck i detta beslut, som regeringen först och sedan statsutskottet nu gått ifrån.

I bestämmelserna i § 2 fastställdes, att denna fond endast vore avsedd att användas för »reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som äro en följd av mera ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsande eller avveckling, varjämte bidrag ur fonden kunna lämnas för åtgärder till nykterhetens främjande». Herr Olsson i Gävle har redan frågat, i vad mån man kan anse, att exempelvis begäran om anslag till tvångsarbetsanstalter och bostadshus vid tvångsarbetsanstalterna å Svartsjö och i Landskrona kan vara av beskaffenhet, att man nu kan tillämpa någon av dessa punkter därpå. Det är icke åtgärder för nykterhetens främjande. Icke heller avses härmed någon reglering av sådana ekonomiska förhållanden, som äro en följd av mera ingripande åtgärder till rusdryckshanteringens begränsande eller avveckling. Då kan man kanske svara, att vad riksdagen beslöt 1926 var icke meningen att hålla till 1932, som det beslöts, utan det var meningen, att det skulle stå på papperet, men att det sedan varje år skulle finnas möjlighet att bryta bestämmelserna. Jag har icke kunnat tillägna mig den uppfattningen, att vad riksdagen beslutat är till för att gå ifrån. Jag anser, att kontrakt, som ingås, och beslut, som fattas, böra hållas, om det är någon möjlighet att hålla desamma. Jag kan icke annat än påtala detta förhållande, att det gjorts så som det nu har gjorts.

Jag skall, herr talman, icke taga upp tiden länge med att tala om dessa saker, som jag förstår äro avgjorda, långt innan de kommit hit. Jag och mina medmotionärer ha anvisat ett sätt att skaffa en del medel i stället för att taga dem ur rusdrycksmedels- och amorteringsfonden, nämligen att höja beskattningen på tobak, men både bevillningsutskottet och riksdagen ha ju avvisat detta, varför vi nu icke ha annat att göra än att erinra om att det funnits möjlighet att få medel på annat håll, om man velat. Vi föreslogo, att den övriga delen skulle tagas ur kassafonden. Då det förra förslaget avvisats och det senare ännu icke behandlats, finner jag mig, herr talman, — för att åtminstone få tillfälle att göra ett förslag, som visserligen kanske icke är annat än ett demonstrationsförslag, men för att visa tydligt och klart vad jag menar — föränlåten yrka bifall till den motion, nr 144, som här i kammaren är väckt av herr Adolv Olsson m. fl., punkterna 1), 2) och 4), nämligen att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag, att de under punkterna 30, 31, 32, 33 och 56 i femte huvudtiteln samt under punkten 25 i sjunde huvudtiteln upptagna anslagen å tillhopa 3,426,732 kronor skola utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel; att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag, att 16,955,000 kronor — det står i motionen 13.46 miljoner kronor — skola anvisas ur fonden för statsskuldens amortering; att riksdagen måtte besluta, att de i föregående punkter upptagna beloppen skola anvisas att utgå ur kassafonden; samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga en ingående utredning, att föreläggas 1932 års riksdag, dels om rusdrycksmedlens användning i budgeten, dels om avsättning av rusdrycksmedel till rusdrycksmedels- och amorteringsfonderna samt dessa fonders framtida uppgifter.

Herr Björnberg instämde häruti.

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Under de sista månaderna har det offrats mycket bläck och trycksvärta på den fråga vi nu diskutera. I allmänhet har man klandrat mig för att jag i finansplanen tagit i anspråk så stora belopp ur amorteringsfonden och för övrigt för att jag begagnat mig av möjligheten att använda de ränteinkomster, som influtit på rusdrycksmedelsfonden under det gångna året. Här har riktats kritik mot mitt handlingssätt från meningsfränder i både politiska och sociala frågor. Från båda hållen göres det gällande, att jag handlat på oriktigt sätt. Men jag skulle vilja säga till båda parterna, att jag har gång på gång märkt, att man icke begriper det man talar om.

Jag behöver bara taga en tidning för i dag. Densamma är förgrymmad över att utskottet på varje punkt tillstyrkt den uppläggning av finansieringen av budgeten jag föreslagit riksdagen. Där skriver man: »I en svällande flod skola de besmidade rusdrycksmedlen alltjämt automatiskt flyta in i den s. k. rusdrycksmedelsfonden.» Det är dock blott 400,000 kronor som äro vanliga inkomster, och tillsammans med avkastningen 4,6 miljoner kronor blir det 5 miljoner kronor, som alltså tillsammans är den föreskrivna avsättningen. Sedan tar jag därifrån 5,4 miljoner kronor. Hela det resonemang herr Ljunggren förde riktade sig därför mot de 400,000 kronor, som jag föreslagit, att man skulle balansera budgeten med. Herr Ljunggren talade om resolutioner och protestmöten. Jag återkommer till detta senare.

Så läste herr Ljunggren upp föreskrifterna om hur fonden skall användas. Det känner jag lika väl till. Herr Ljunggren har själv varit med om att besluta att använda avkastningen av rusdrycksmedelsfonden till diverse ändamål, som sammanhånga med det sociala elände, som rusdryckshanteringen åstadkommer på vissa håll i vårt land. Jag återkommer senare jämväl härtill.

Beträffande den av mig senast avlämnade propositionen, där jag hemställt om vissa justeringar på inkomstsidan i budgetförslaget, så anförde jag, att jag erhållit Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla utredningsmän för att utreda frågan om i vilken utsträckning man behöver av- och nedskrivna det i de produktiva fonderna investerade kapitalet. På vissa områden har detta redan skett, på stora områden är det ännu ogjort. Jag motiverade min åtgärd med bland annat det, att innebörden i 1926 års förordning eller rättare sagt dess tillämpning hittills medfört, att betydande belopp avsatts till fonden för statskuldens amortering. Detta tillflöde upphör, när förordningen upphäves. Det är därför av vikt att undersöka, dels hur stora belopp, som behövas för av- och nedskrivning av kapitalet, och dels deras sammanhang med rusdrycksmedlen. Jag har lämnat frågan öppen tills vidare, i vilken mån man skall fortsätta i den nuvarande riktningen. Det blir en senare fråga.

Jag skulle alltså vilja svara herr Olsson i Gävle så, att varken statsutskottet eller herr Olsson tolkat direktiven rätt. Statsutskottet har för övrigt gjort sig skyldig till en felskrivning, liksom den tidning jag nyss citerade, nämligen då man talar om rusdrycks- och statsskuldssamorteringsfonderna. Rusdrycksmedelsfonden har under de sista åren fått några hundratusen kronor av skattemedel. För övrigt har den ökats genom sin egen avkastning, och de inkomsterna stå, som statsutskottets ärade vice ordförande väl vet, på skilda ställen på inkomstsidan i budgeten.

Jag vill vidare rikta en replik icke mot någon person utan mot ett allmänt fört resonemang. Jag vill påpeka, att om man icke haft 1926 års förordning, utan hela det belopp, som jag beräknat i inkomst från rusdryckstillverkning och rusdryckshantering, eller tillsammans 109 miljoner kronor, hade gått direkt in på inkomstsidan, så hade riksdagen i alla fall fått anslå ett belopp av nära 22 miljoner kronor därutöver.

Jag återkommer till vad jag önskade säga herr Ljunggren. Jag vill nämna

för herr Ljunggren, att jag var anmodad att tala på nykterhetsfolkets dag både i Stockholm och Göteborg och även i herr Ljunggrens län, men jag skulle icke ha lagt frågan på det sätt, som herr Ljunggren gjort, och påstå, att resolutionen är antagen av hela Sveriges nykterhetsfolk. Jag vill fråga: hur mycket har herr Ljunggren upplyst mötesdeltagarna om det sakliga innehållet i denna fråga? Det var herr Ljunggren oförmögen att göra, eftersom han nu här lämnat en oriktig upplysning om hur man använder rusdrycksmedlen.

Jag vill slutligen fråga herr Ljunggren, när han säger, att det är möjligt att hålla den förordningen strikte, så tolkad som herr Ljunggren gör, om herr Ljunggren kan anvisa, på vad sätt det är möjligt. Den väg herr Ljunggren anvisat är oframkomlig. Naturligtvis kan herr Ljunggren rekommendera att höja inkomst- och förmögenhetsskatten med det belopp som ifrågasättes, som han anser med orätt tages ur amorteringsfonden och rusdrycksmedelsfonden, och således höja den direkta skatten med bortåt 20 enheter. Det går an att komma med förslag och påståenden, men när man *kan* frågan, så talar man icke på det sättet.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Jag brukar sällan lägga mig i nykterhetsdebatterna — det är frågor, som kunna röra upp lidelserna kolossalt — men jag kan icke annat än uttala min stora förvåning över det kraftiga klander, som från herr Olsson i Gävle och herr Ljunggren riktats mot statsutskottet och speciellt dess tredje avdelning för att vi vid förra årets riksdag vågat skriva — i avsikt att fullfölja ett byggnadsprogram för att skaffa nya platser på sinnessjukhusen — att det vore möjligt att delvis finansiera de ökade byggnadskostnaderna genom att taga medel ur rusdrycksmedelsfonden. Det var icke något insmusslande i utlåtandet, det visste herrarna om lika väl som jag. Jag talade med herrarna, innan vi gingo in för det, och sade, att vi måste för att kunna fullfölja byggnadsprogrammet anlita medel ur rusdrycksmedelsfonden. Detta klander nu efteråt är absolut obefogat. Jag minnes icke, om herr Olsson var här, när vi behandlade denna fråga, kanske han var sjuk då, men jag minnes, att jag, långt innan vi framlade förslaget inför riksdagen, meddelade honom den saken.

Jag begärde närmast ordet för att inlägga en bestämd gensaga mot att vi skulle fört riksdagens ledamöter bakom ljuset, när det gällde den saken. Vad angår frågans behandling i år, överlåter jag åt statsutskottets vice ordförande att besvara den, det är närmast han, som har att svara för det utlåtande, som nu föreligger till behandling.

Från nykterhetshåll driver man en så trång politik, att man säger, att det skall vara till nykterhetens främjande som dessa pengar skola användas och att man icke har rätt att taga av dessa pengar för att bota de skador och följder rusdryckshanteringen åstadkommer. Jag har den uppfattningen, att vi ha rätt till det. Vi ha haft flera år på femte huvudtiteln anslag till Svartsjö och Landskrona tvångsarbetsanstalter och till alkoholistanstalter. Att det föreslagits anslag till utvidgning av dessa anstalter är icke så märkvärdigt och anmärkningsvärt som herrarna vilja göra det. Ty det är rusdrycksbruket, som är skulden till att människor vistas på dessa anstalter.

Jag menar sålunda, att man får icke se så ensidigt på dessa ting, att man anser, att dessa medel endast skola få användas till upplysningsverksamhet. Man får väl också använda dessa pengar för att bota de skador, som rusdryckshanteringen åstadkommer. Ätminstone har jag sett saken så, och därför har jag aldrig ett ögonblick tvekat att vara med om att tillstyrka riksdagen att taga av dessa medel för att fullfölja de anordningar, som man gått in för att bekosta med rusdrycksmedel, sedan det visat sig, att konjunkturerna blivit sådana, att det varit svårt att med andra statsinkomster kunna fullfölja programmet. Det

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.

(Forts.)

är de enkla skäl, som jag har haft, men jag tror, att dessa enkla skäl hålla och att de skola förstås av folket ute i landet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Vad först beträffar det avsiktliga undanskjutandet skall jag be att få meddela, att när tredje avdelningen en gång i vintras begärde besked av utskottet om hur man lämpligen borde förfara, bestämdes det, att man skulle taga in frasen om att »beträffande sättet för tackning kommer utskottet framdeles att avge utlåtande». Det kan egentligen icke läggas någon till last, att det icke kommit fram förrän nu, då utskottet förklarade, att det för sin del icke ansåg det vara brådskande, och det sålunda i detta fall icke bara är ledningen utan utskottet, som bär ansvaret härför. Jag vill också bestämt fritaga både herr Jansson i Falun och mig från någon större delaktighet i uppskovet, herr Jansson i Falun som ordförande på tredje avdelningen och mig som vice ordförande på fjärde avdelningen.

När nu riksdagen avancerade långt fram i tiden, kom man mer och mer att överväga, huruvida det kunde vara någon idé att i år taga upp ett slagsmål om en ändring av författningen. Det har varit huvudanledningen för fjärde avdelningen och utskottet att icke nu vilja gå in för någon ändring av författningen. Vi trodde, att vi i stället skulle komma med en verklig fredsduva, då vi samlades omkring Kungl. Maj:ts förslag, oavsett vilka synpunkter den enskilde ledamoten i avdelningen och utskottet kunde ha att anlägga på frågan. Nu finner jag emellertid till min stora förvåning, att vi i själva verket ha gjort ett föga lyckat försök att komma med någon fredsduva seglande över arenan, åtminstone här, utan vi ha tydligen åstadkommit raka motsatsen.

Jag vill i alla fall säga till herr Ljunggren och stryka under vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sade, fastän kanske från något andra utgångspunkter, att jag tror det skulle vara nyttigt, ifall herr Ljunggren ville lägga ned litet arbete på att övertyga landets nykterhetsvänner, att nykterhetsfrågans framgång i vad gäller ett eventuellt förbud ingalunda numera är beroende av huruvida det finns så och så mycket i fonden av rusdrycksmedel, ty det finns nu för tiden utvägar, som äro betydligt bekvämare att använda och betydligt lättare att realisera den dag, en sådan fråga blir aktuell, än att anlita en fond, som enligt sin natur måste vara placerad i den allmänna rörelsen på ett eller annat sätt. Jag har låtit mig berättas, att de verkligt likvida medel, som finnas uppsamlade i denna fond, röra sig icke om mer än ett eller annat tiotal miljoner, och allt det andra är fastlåst. Vad jag avser med detta är endast att peka på att man genom uppläggandet av ett för detta speciella ändamål avsett obligationslån av amorteringstyp mycket snabbare och lika effektivt kan nå det avsedda resultatet. Om herr Ljunggren lägger herr finansministerns maning på hjärtat, skulle jag vara honom mycket tacksam, om han därvid också ville vara av den utsökta godheten att taga upp något litet av vad jag för min del velat ge uttryck åt.

Herr talman! Då vi som sagt ha försökt komma med en fredsduva, vill jag icke ytterligare irritera stämningen utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Det finns ett gammalt ordspråk, som säger, att när krubban är tom, börja hästarna på att bitas, och det är väl något

av detta, som går igen här i dag. Det är ur flera olika synpunkter bekymmersamt i dessa dagar. Den svenska nykterhetsrörelsen kan ju sägas ha genomlidit en kristid, och därtill kommer nu statens finansiella svårigheter, som ha medfört, att det blivit bekymmer, varifrån erforderliga medel för statsbehov skola tagas. Jag vill för min ringa del ge statsutskottet, som nu har försökt sända ut en fredsduva, *ett* erkännande, och det är, att utskottet har yrkat avslag på herr Carlesons motion. För min del betraktar jag detta uppriktigt sagt såsom vinsten i det föreliggande utskottsbetänkandet. Jag vet icke, hur högt den vinsten skall taxeras, men i varje fall betraktar jag det som en vinst.

Kammarens ledamöter må ju förstå, även om de icke precis inta samma ståndpunkt som jag och en del andra, som äro uppe här i dag, hur det känns, när vi nu se, att det är fara å färde att vad vi inhöstade som en vinst från det hårda arbetet år 1913 och år 1926 riskerar att förloras. Även om icke lidelserna komma i svallning, så måste i alla fall känslorna taga sig uttryck.

Nu är det ju två omständigheter, som ha fört oss in i den situation, som nu föreligger. Det är då först, att sedan år 1926, då femårsplanen uppgjordes, ha inkomsterna av rusedrycksmedel ökats. Jag vill i detta sammanhang säga till herr finansministern, att jag verkligen icke förstår, varpå finansministern grundar sitt påstående, att ränteinkomsterna icke skulle räknas som fonderade medel. Jag vet icke, vilket uttalande i annan riktning, som riksdagen gjort. Det kan ju hända, att mitt minne sviker mig, och att finansministern således skall kunna bevisa, att han har rätt i sin erinran, men i så fall skall jag mycket ivrigt avvakta detta bevis. Jag skall böja mig för det.

Är den ena omständigheten således, att vi av rusedrycksmedlen fått ökade inkomster, så är den andra omständigheten den, att det finansiella läget nu är så bekymmersamt, som det är. Alldeles på samma sätt som en enskild person, som har gjort upp för sig en finansplan, som han betraktar som sund, kan komma i det läget, att han blir nödsakad att gå ifrån denna plan, så har det nu också skett med staten.

När herr Jansson i Falun nyss sade, att det icke var så, som herr Olsson i Gävle sagt, att det beslut, som förra riksdagen fattade om ett anslag på 1.3 miljoner, skulle ha kommit på något sätt överraskande, så måste jag säga, att jag förvånade mig över detta uttalande från herr Janssons sida. Det kan ju hända, herr Jansson, att något samtal hade ägt rum mellan tredje avdelningen i statsutskottet och några enskilda medlemmar av kamrarna, som äro med i nykterhetsgrupperna — det är ju möjligt — men jag har den känslan, att när den saken en gång i slutet av riksdagen klubbades igenom, på samma sätt som vi nu skola fastställa det föreliggande förslaget från statsutskottet, så vakade och kacklade vi inte som gässen på Kapitolium i Rom, eller också var det med oss, om man skall taga den bilden, som det säges om den gamle Homeros, att även han någon gång slumrade in. Jag kan lämna åt mina motståndare att avgöra vilken bild som i detta avseende är den bäst passande. I varje fall känner jag det så, som om vi själva slå oss på munnen, då vi varit med om denna skrivelse till Kungl. Maj:t, om vi nu rikta förebräelser mot Kungl. Maj:t för att den har kommit med sin proposition och tagit medlen från rusedrycksmedelsfonden.

Nu vill jag säga, att vi, som jag hoppas, dock bärga 1926 års princip, även om det är så, att vi få rubba på siffrorna. När det blir fråga om vad som skall göras, så hoppas jag, att herr finansministern vill betrakta den vinst, vi ha från 1913 och 1926, såsom en värdefull princip, och att, även om bräddavloppet, om jag får använda det uttrycket, måste höjas något i detta upp-

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.

(Forts.)

samlingskär! vi dock i alla fall skola ha själva principen kvar, så att vi icke lämna ifrån oss även den vinst, som vi den gången bärgade.

Med dessa ord, herr talman, vill jag motivera, varför jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Herr **Johanson** i Huskvarna: Herr andre vice talman! Med hänsyn till att denna fråga kommer att bli föremål för ny omprövning vid 1932 års riksdag, har jag begärt ordet för att säga ett par ord. Jag vill understryka vad den siste talaren nämnde om att de principer, som ingingo i riksdagens beslut år 1913 och sedan också i beslutet av år 1926 rörande rusdrycksmedlens användande, ha betraktats och med rätta ansetts av nykterhetsfolket i landet såsom varande riktiga och sålunda ur nykterhetssynpunkt av ett stort värde. Jag skulle nu vilja särskilt understryka och betona, att det är naturligtvis ur vår synpunkt ett önskemål, att dessa principer alltjämt upprätthållas. Som vi veta, ha ju summorna förändrats i storlek genom ökade inkomster. Därom skall jag icke uttala mig. Huvudsaken är, att vi få principerna fastslagna även i fortsättningen. Jag skall icke här utveckla dessa principer, ty var och en, som sysslade med denna fråga, känner väl till innehållet i dem.

Vidare skulle jag med anledning av herr finansministerns anförande i denna debatt vilja säga, att jag känner honom och hans personliga ställning i denna fråga alltför väl för att ett ögonblick misstänka, att han för sin del skulle vilja på något sätt komma nykterhetsrörelsen till livs eller med sitt handlingsätt skada densamma. Det har jag aldrig någonsin tänkt, ty jag känner honom alltför väl för att kunna tro det, men jag har ändå den känslan, och låt mig uttala det, att de svårigheter, som ha förelegat för att få nödiga inkomster att täcka utgifterna med, torde ha drivit finansministern så långt, som det har tålt och kanske något över den gränsen, när han gick in för den linje, som han härvidlag har gjort. Jag vill emellertid icke alls klandra honom därför, och jag finner ingen anledning att icke biträda utskottets förslag, men jag har velat begära ordet för att säga detta. Jag vill än en gång understryka önskemålet av att då frågan i fortsättningen prövas och sedan kommer till riksdagen vi då skola få den i sådant skick, att de principer, som vi fastslog senast år 1926, måtte till sitt innehåll bibehållas även i fortsättningen.

Herr **Carleson**: Herr andre vice talman! Redan vid riksdagens början framfördes ju åtskillig kritik mot det sätt att uppställa budgeten, som skett i det snart nu slutbehandlade budgetförslaget. Det har gett utskottet tillfälle att under en hel riksdag fundera över riktigheten av de gjorda anmärkningarna. Man får emellertid gå ut ifrån, att statsutskottet icke har ansett de anmärkningar, som framfördes, vara av sådan betydelse, att man funnit det nödigt att vidtaga åtminstone en sådan ändring, som gjorde budgeten riktig såtillvida, att dubbelföringarna upphävdes och att större överskådlighet erhöles.

Jag skall för min del icke bry mig om att vidare tala om den saken, utan jag skall gå över till att med några ord beröra den form för behandlingen av detta ärende, som utskottet har använt. Jag hade dessvärre icke tillfälle att vara närvarande vid de första talarnas anföranden. Jag vet därför icke, om jag kommer att upprepa något av vad som redan sagts.

Av utskottsutlåtandet finner man, att utskottet säger, att »då samtliga ovanberörda frågor stå i det förhållande till varandra, att de böra behandlas i ett sammanhang, och desslikes äro av den betydelse, att deras avgörande synes böra ske, innan riksdagen beslutar angående statsregleringen i dess helhet, har utskottet ansett sig böra för riksdagen nu framlägga särskilt utlåtande i ämnet.»

Man måste ju säga, att det verkligen varit älskvärt av statsutskottet att på detta sätt besluta sig för att framlägga detta ärende separat, innan statsregle-

ringen slutligen avgöres. Det är kanske samma anledning, som gjort, att ärendet företas till omedelbart avgörande efter endast en bordläggning. Om man på riksdagslivet skulle begagna en term från det industriella livet, nämligen sabotage, så förefaller det mig, som om det här låge snubblande nära att använda detta ord. Det gäller dock här en fråga, som har tillmätts ganska stor betydelse i diskussionen, men trots detta har statsutskottet förhållit riksdagen möjligheten att företa ett avgörande på någon av de anmärkta punkterna, förrän det är för sent att över huvud taget fatta något annat beslut än det, statsutskottet föreslår.

Jag tror för min del icke, att det är statsutskottets uppgift att sända ut fredsduvor, och statsutskottet bör därför icke dra sig för ett slagsmål, vilket herr vice ordföranden i utskottet tydligen ansåg. Vi ha i åtskilliga andra frågor att räkna statsutskottet såsom en leverantör av eldbränsor, och jag tycker att utskottet icke heller behövt draga sig för detta i detta fall.

I frågans nuvarande läge, herr talman, är det ju ingen idé att framställa något yrkande. Jag skulle för min del nästan betrakta som illojalt, om en av kamrarna i denna stund med det decimerade medlemsantalet skulle fatta ett beslut, som står i strid med statsutskottets hemställan och som sålunda eventuellt skulle framkalla en gemensam votering med konsekvenser, som man har svårt att överskåda. Jag vill därför sluta utan något yrkande.

Herr Ljunggren: Herr talman! När vi menige man i den svenska nykterhetsrörelsen gå samman och fatta programuttalanden om de linjer, efter vilka vi skola arbeta dels nykterhetspolitiskt, dels eljest, så hade jag tänkt mig, att om man varit med om sådana beslut, så skulle man söka få dem förverkligade, även om man skulle komma i sådan ställning, att man finge något större inflytande än menige man i nykterhetsrörelsen har. När man kommer in i t. ex. stadsfullmäktige eller blir riksdagsman eller om man rent av skulle bli medlem av regeringen, så hade jag väntat mig, att vad man varit med om som enskild man skulle man också sedan vara med om att fullfölja.

Såvitt jag har kunnat fatta dessa saker från 1913 och 1926 — jag har ju varit med om båda besluten — så skulle dessa anordningar gå ut på att söka borteliminera icke blott det privatekonomiska intresset i rusdryckshanteringen utan även det allmännas intresse i denna hantering, och det var därför, som vi fingo lagen av år 1913 och i den stränga formulering, som Karl Staaff gav åt densamma, varigenom för allmänna budgetändamål icke skulle av rusdrycksmedel få användas mer än, om jag minns rätt, 40.9 miljoner kronor. Varje öre, som kunde komma in därutöver, skulle gå in i rusdrycksmedelsfonden och öka densamma. Samtidigt beslöt man också, att för varje treårsperiod skulle det allmännas beroende av rusdrycksmedlen minskas efter vissa grunder, så att man till slut icke skulle behöva använda några rusdrycksmedel alls för budgeten. Detta gjordes givetvis i det syftet, att varken det enskilda vinstbegäret eller statens budgetbehov skulle på något sätt kunna hindra riksdagen att gå in för en lösning av nykterhetsfrågan, d. v. s. några ekonomiska hänsyn skulle icke behöva stå hindrande i vägen, utan ett beslut skulle kunna fattas ur allenast rent sakliga nykterhetssynpunkter.

Jag har för min del varit med och kämpat för detta under så gott som hela mitt liv, och därför kan jag icke, även om det är en regering, som jag i övrigt gillar, vara med om ett avsteg från de en gång fastslagna principerna. Jag har ännu icke fått något klart besked av finansministern, om han verkligen menar, att de medel, som nu föreslås skola utgå från rusdrycksmedelsfonden till sinnesslöanstalten och allt detta, kunna betraktas som åtgärder till nykterhetens främjande. Att så skulle vara är något, som jag icke på något sätt kan fatta.

Beträffande sedan frågan om vad som är rusdrycksmedel eller icke, vill jag ifrågasätta gentemot herr finansministern, som jag högt värderar och som

*Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statskuldens
amortering.
(Forts.)*

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.

(Forts.)

jag på intet sätt vill jämställa varken med mig själv eller andra i fråga om sakkunskap i dessa saker, om det icke i alla fall är på det sättet, att när man årligen tillför rusdrycksmedelsfonden dels ränta på fonden för föregående år, dels vad som därutöver erfordras för att tillskottet skall bli 5 miljoner, så skall detta sedan räknas som fondmedel. Jag har läst i 1926 års statsverksproposition, hurusom den dåvarande finansministern föreslog, att 4 miljoner årligen skulle avsättas till fonden, men med avslag härå föreslog ju statsutskottet, att det skulle ordnas på så sätt, att man en gång för alla skulle stanna vid 5 miljoner, vilket belopp skulle utgöras dels av räntan på fonden, dels av ett särskilt anslag för att bringa upp beloppet till dessa 5 miljoner. Det kan ju hända, att jag formellt sett icke använder de fackuttryck, som i detta avseende böra användas, men det måste väl ändå stå tydligt och klart för var och en, att när rusdrycksmedelsfonden på detta sätt årligen får ett tillskott på 5 miljoner, så skall fonden också ökas med detta belopp, minskat givetvis med de anslag till åtgärder för nykterhetens främjande, som under tiden utgå. Jag kan icke fatta, att jag på något sätt skulle ha missförstått detta. I sak har jag ovillkorligen rätt. Det förefaller mig, som om herr finansministern icke haft någon anledning att proklamera någon okunnighet från min sida i detta stycke.

I avseende å dessa mötesuttalanden och sådant, som herr finansministern nu tyckes fästa mycket liten vikt vid, i synnerhet som han talar om »herr Ljunggrens möten», så ber jag att få nämna, att det är Sveriges nykterhetsvännerslandsförbund, som har ordnat med denna nykterhetsfolkets dag över hela landet och dessa möten, varifrån uttalandena ha ingått. Jag tog mig bara för min del friheten att citera de uttalanden, som dessa möten hade gjort. Vi nykterhetsvänner och säkerligen ock herr Hamrin ha ju förr ingått med både resolutioner och petitioner både vid det ena och andra tillfället, och det förvånar mig på det högsta, att herr Hamrin som finansminister skall på detta sätt, jag vill icke säga negligera men misstänkliggöra dessa mötesuttalanden såsom något, som man icke behövde lägga så stor vikt vid. Jag beklagar, att jag måste säga detta, men då jag är en ärlig man, så säger jag ärligt ifrån vad jag menar och tänker i denna sak, även om det gäller en partimedlem i regeringsställning.

Herr Jansson i Falun sade, att det var att anlägga en alltför trång synpunkt, om man gjorde gällande, att åtgärder till nykterhetens främjande endast skulle avse upplysningsverksamhet. För min del har jag kunnat vara med om allt, som statsutskottet förut föreslagit, till åtgärder för nykterhetens främjande och sålunda icke endast för upplysningsverksamheten. Anslag till bygande av t. ex. en sinnesslöanstalt torde icke kunna räknas som nykterhetsanslag.

Till herr finansministern vill jag säga, att det är dock underbart att se, att föregående regeringar med ett enda undantag, sedan vi antogo denna lag, ha underlåtit att för liknande ändamål varom vi nu debattera, begära medel från rusdrycksmedelsfonden eller medel, som ha med densamma att skaffa. Det förundrar såväl mig som många andra, varför just en nykterhetsregering, om jag så får säga — jag menar i god bemärkelse — skall föreslå upprivande av 1926 års riksdagsbeslut, något, som jag icke tror, att ens herr Lindman, om han varit i regeringsställning eller en högerns finansminister skulle ha velat framlägga förslag om. Detta vill jag ärligt och uppriktigt säga ifrån, därför att jag vet, att bakom mig stå icke blott »herr Ljunggrens möten» utan också många andra. Att man kallat personer att hålla föredrag och sådant tycker jag icke är något, som behöver påtalas i detta sammanhang. För min del skulle jag ha räknat det som en stor förmån, om jag hemma i min stad hade kunnat få annonsera, att finansminister Hamrin skulle komma för att hålla föredrag

på nykterhetsfolkets dag. Det hade mycket väl kunnat gå för sig, trots sista punkten i vår resolution. Det är ju tydligt, att han med sin uppfattning måst taga avstånd från eller åtminstone klandra densamma. Vi sätta nämligen stort värde på herr finansministern, och icke minst gör jag det, ehuru jag vid detta tillfälle ansett mig böra uppträda, som jag gjort. Jag har på samma sätt kritiserat även andra regeringar, exempelvis på finansminister Thorssons tid. Då jag vid det tillfället klandrade socialdemokraterna för deras ställning till rusdrycksmedlens användning, var det åtskilliga som menade, att jag endast gjorde det av partipolitiska skäl. Men det var icke av partipolitiska skäl.

Jag har också visat detta, då jag på detta sätt, för mig obehagligt nog, ansett mig skyldig att gå emot den regering, som jag eljest och icke minst i nykterhetsfrågan i övrigt så högt gillar, även om det värde, som en enskild man kan sätta på en regeringsledamot, måhända icke har så stor betydelse för en och annan.

Till herr Mosesson vill jag säga, att när herr Mosesson, om jag icke tar fel, varit med om att godtaga den resolution, som antagits på över 600 möten landet runt och i vilken uttalande göres mot att man skall taga dessa medel ur rusdrycksmedelsfonden, så ber jag nu endast att få konstatera, att han här i kammaren har yrkat raka motsatsen, d. v. s. yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag förstår ju väl varför. Det är ju mycket behagligare att ställa sig på den sidan än att ställa sig på den sida, som jag gjort.

Det är tydligt, att det yrkande, som jag gjort, icke kan vinna kammarens bifall. Jag sade också i mitt förra anförande, att det mera var att fatta som en demonstration, och jag får med jämnmod taga det avslag, som kammaren kommer att ge. Jag vill emellertid säga både till finansminister Hamrin och övriga häri kammaren, att jag tror icke, att det beslutet står i överensstämmelse med majoritetens av det svenska nykterhetsfolkets önskemål.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin**: Herr talman! Jag skall endast ge en kort replik till herr Ljunggren. Det är ju möjligt, att mitt förra anförande blev något temperamentsfullt, men när jag hörde herr Ljunggren här uppträda och klandra mig att jag skulle på något sätt ha svikit givna löften och svikit nykterhetsfolket i denna punkt, så reagerar jag. Jag är lika varmt besjälad som herr Ljunggren av en önskan att försöka i den mån det är mig möjligt tillbakatränga denna hantering och bota de revor, som den åstadkommer i samhällskroppen.

Då herr Ljunggren talade om att jag på något sätt skulle hänfullt ha talat om herr Ljunggrens möten, vet jag icke, vad han menade med detta. Jag har själv brukat uppträda vid sådana möten. I år kunde jag det icke, men jag har gjort det år efter år liksom herr Ljunggren. Jag har endast vänt mig emot av herr Ljunggren lämnade uppgifter, som icke överensstämmer med verkliga förhållandet. Det är ju så beträffande rusdrycksmedelsfonden att man tidigare använt av denna fonds pengar till vissa ändamål. Det har förut varit en mycket fri tolkning, beträffande föreskriften, att av fondens medel kunna lämnas bidrag till åtgärder för nykterhetens främjande. Herr Ljunggren har själv förut varit med om att anslå pengar till en paviljong vid statens vårdanstalt å Venngarn, till restaurering av Venngarns slott, till statens kostnader för farliga alkoholister etc. Jag har utvidgat detta område, det medger jag, så att jag tagit bl. a. även till statens tvångsarbetsanstalter 565,000 kronor, till bostadshus vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö 50,000 kronor och till utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona 100,000 kronor, men jag menar, att dessa ändamål äro precis lika nykterhetsfrämjande som de andra. Herr

*Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statskuldens
amortering.
(Forts.)*

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Ljunggren vet ju mycket väl, hur det förhåller sig med dessa arma människor, som måste interneras på Svartsjö och i Landskrona och på alkoholistanstalter. Det kan ju i de förstnämnda fallen möjligen endast vara någon liten ringa procent av dem, som icke hamnat på dessa anstalter till följd av rusdrycksmissbruk. Därför sammanfaller ju dessa önskemål i hög grad med dem, som herr Ljunggren själv varit med om att anslå pengar till.

Den största ökningen utgör, som herr Ljunggren nämnde, 1,300,000 kronor, men riksdagen uttalade förra året att därest det skulle uppstå budgetsårigheter, skulle pengar till den ifrågavarande utgiften kunna tagas av rusdrycksmedeln. Det är ju möjligt, att herr Ljunggren i mitt ställe skulle ha handlat annorlunda, men det är klart, att jag med största beredvillighet använt mig av detta riksdagens medgivande.

Herr Ljunggren har vidare själv varit med om att taga pengar ur fonden till vederlag för nedlagda utskänningsrättigheter. Jag har nu utvidgat detta till att gälla även ersättning till vissa städer och köpingar för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel, en utgift, som dock successivt kommer att år för år minskas för att slutligen försvinna. Jag menar, att allt detta är såväl i år som förra året en mer eller mindre liberal tolkning av 1926 års förordning.

Herr Ljunggren talade om att man skall göra staten och kommunerna oberoende av dessa inkomster. Ja, herr Ljunggren och jag ha dock varit med om år efter år att största delen av dessa inkomster användas för finansiering av budgeten. Jag är också, som herr Ljunggren sade, en ärlig man, och jag vill säga herr Ljunggren och andra, att herrarna få nog bereda sig på värre saker än det här.

Jag vill till herr Mosesson endast rikta den repliken, att när jag talat om rusdrycksmedelsfonden och användningen av dessa pengar, så har jag sagt ifrån, att det är avkastningen på fonden, som jag har tagit i anspråk plus vad som överskjuter de 5 miljonerna. Det är alltså icke något av årets inkomster av rusdryckstillverkning och försäljning.

För övrigt går det alldeles utomordentligt bra, mina herrar, att stå här och klandra det förslag, som framlagts för att balansera budgeten i den mest bekymmersamma tid i ekonomiskt hänseende, som vi, som sitta här i riksdagen, genomlevat. Att anvisa någon annan framkomlig väg härför ha herrarna icke ens försökt göra, om jag frånser den väg, som föreslogs av herr Ljunggren. Jag har också undersökt den saken men funnit förslaget icke vara tillräddigt.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag vill först uttala ett tack till herr finansministern för det svar, som han lämnade på min förut framställda fråga. Då efter vad det meddelats mig herr statsministern till en av mina medmotionärer också uttalat sig på samma sätt som herr finansministern här gjorde, så kanske vi kunna vara nöjda med det svar, vi fått. Det visar ju, att statsutskottets majoritet har, utan att de skäl det använder i verkligheten existera, avstyrkt den motion, som jag väckt.

Jag vill till herr finansministern och även till herr Jansson i Falun säga, att jag icke ett ögonblick har förebrått någon för att man använt rusdrycksmedel. Hela mitt ståndpunktstagande utgår från andra synpunkter. Jag har förebrått finansministern, och jag har förebrått statsutskottet, för att man tagit medel ur rusdrycksmedelsfonden, men icke för att man använt rusdrycksmedel. Herr Lyberg inledde ju denna attack mot rusdrycksmedelsfonden år 1928. Såsom jag förut har sagt, tillät jag mig redan då att gentemot herr Lyberg framhålla det oriktiga i detta. Jag vill också erinra om att herr Lyberg i denna kammare erkände, att man kunde tvista om huruvida det var rik-

tigt eller icke riktigt. Jag menar nämligen, att sedan vi år 1926 fattat beslut om rusdrycksmedelsfonden, så skall det icke i detta beslut inläggas, att man vilken dag som helst skulle kunna till rusdrycksmedelsfonden överflytta utgifter, som man förut har täckt med andra statsinkomster. Det är emellertid vad som här sker. Det var det, som gjordes av herr Lyberg år 1928, och det är det, som herr Hamrin här har gjort, när det gäller ersättning till städer och köpingar. Med samma rätt kan herr Hamrin, sedan detta i år godkänts av riksdagen, nästa år plocka dit även de 3 miljoner, som utgå till landsting och städer, som icke ha landsting.

Vad som hjälper oss här, herr finansminister, är, att de fem åren nu gå ut, och att således det prejudikat, som riksdagen ger i år, icke kan omsättas i praktiken.

Nu vet jag icke, om herr finansministern inräknat mig under den dom, som fälldes över herr Ljunggren och Stockholmspressen. Jag skulle beklaga, om så vore fallet, därför att det skulle jag anse vara den hårdaste dom, som kunde avkunnas, om man i denna fråga jämföras med dem, som i Stockholmspressen uttalat sig om saken. Det är nämligen alldeles riktigt, att oändligt många människor, som ha uttalat sig om denna sak, ha haft svårt att förstå vad saken egentligen gäller.

Även med risk att herr finansministern räknar in mig bland dem, så skulle jag dock vilja erinra om, att det har sagts i början av riksdagen, att finansministern var en skicklig trollkarl, men den skicklighet varmed han nu trollar med ränteavkastningen på rusdrycksmedelsfonden hade jag inte väntat. Jag har ju ändå varit med några år vid behandlingen av dessa saker. Jag tillhörde det sammansatta stats- och bevillningsutskott, som tre år före den träffade uppgörelsen år 1926 årligen slogs om saken. Jag erinrar mig, att herr Hamrin ävenledes i denna kammare år 1925 gjorde ett inlägg i debatten, som jag icke förebrår honom för, och det skulle icke falla mig in ett ögonblick att anklaga honom för att nu ha kommit till detta resultat. Jag säger ännu en gång, att jag har icke vänt mig emot användningen av rusdrycksmedel, men jag har vänt mig emot användningen av medlen ur rusdrycksmedelsfonden. År 1926 beslöts, att man skulle till rusdrycksmedelsfonden överföra dels räntan och dels så stort belopp därutöver, att det tillsammans utgjorde 5 miljoner kronor. I år är det 400,000 kronor, som för detta ändamål tagas av rusdrycksmedel, men nästa år skulle enligt beräkningarna räntan vara uppe i 5 miljoner, och några medel skulle då icke behöva överföras till fonden. Sedan dessa medel ha kommit in i rusdrycksmedelsfonden, måste de dock anses tillhöra fonden och falla under de bestämmelser, som riksdagen beslutade år 1926. Det går icke att trola med detta och säga, att det bara är de 400,000 kronorna, som är spritpengar, och att det andra är en annan sorts pengar.

Jag hoppas, att Kungl. Maj:ts regering efter den debatt, som här har förts, skall ge möjlighet för båda de olika synpunkter, som läggas på denna sak, att i det fortsatta förberedande arbetet för detta ärendes bringande inför 1932 års riksdag få göra sig gällande, ty jag understryker ännu en gång, att kunna icke de båda parterna vardera på sin sida om fronten i denna fråga komma till ett samförstånd på ett förberedande stadium, så kommer man icke att kunna skapa en hållbar lösning beträffande den här behandlade frågan.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Det var herr Carleson, som uppkallade mig. Jag har att gentemot honom och kanske några andra velat erinra, att jag redan vid mitt förra anförande framhöll, att vi hade försökt sända en fredsduva, men att vi av allt att döma därmed icke hade lyckats. Jag måste nu konstatera, att när en så verserad karl som herr Carleson tillåter sig så starka uttryck som att statsutskottet saboterat möjligheten för riksdagen att

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

Ang.
rusdrycks-
medlen samt
statsskuldens
amortering.
(Forts.)

taga upp en debatt och få ett avgörande i denna fråga, så tror jag, att jag haft alldeles rätt i mitt påstående, att vi ha misslyckats i den mission, som jag antydde. Det går tydligen icke längre. I detta fall är det tydligen på det sättet, att, även om vi skola slåss om allt, så kunna vi dock komma överens om en sak, nämligen att det icke är möjligt att få ett positivt resultat utan att frågan blir utredd på det ena eller andra sättet. Herr finansministern kan kanske sätta sig på sitt ämbetsrum och räkna ut det — vad vet jag — men i varje fall måste det här komma fram ett motiverat förslag för att man skall göra på det ena eller andra sättet, eftersom 1926 års uppgörelse nu går till ända.

När herr Carleson också i stridens hetta antydde, att det kanske ingick i planen, att man skulle taga detta ärende efter bara en bordläggning, så får väl jag för min del göra den syndabekännelsen, att sedan i går kväll flera kamrater frågat mig, när jag trodde, att vi skulle bli färdiga, och jag på den punkten hade svarat, att jag inte visste det, föreslog jag talmannen att överväga, huruvida vi icke skulle kunna taga dessa statsutskottets ärenden efter endast en bordläggning, som förut för övrigt brukat ske det ena året efter det andra. Herrarna finna, att övervägandet från talmännens sida har lett till resultat, och jag tror, att vi kunna vara nöjda med att icke riksdagens arbete behöver framskjutas över ännu en dag.

Sedan, om jag får vara litet elak — och det är den sista reflexionen för min del i den här frågan i år åtminstone — så skulle jag vilja säga, att detta att taga av rusdrycksmedlen för att främja nykterhetsverksamheten, det förefaller mig vara, för att begagna den gamla satsen, att driva Belsebub med Belsebub ut.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Ljunggren framställda yrkandet, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922; och

nr 172, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av viss del av allmänna arvsfondens rätt till danaarv efter Erik Magnus Edvard Svedbom jämte en i ämnet väckt motion;

bevillningsutskottets memorial:

nr 45, med förslag till förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket; och

nr 46, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

bankoutskottets memorial:

nr 52, angående viss gratifikation m. m. åt de hos riksdagens kamrar och utskott samt i riksdagens kansli anställda vaktmästarna; och

nr 53, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 7.

Härpå föredrogs och lades till handlingarna särskilda utskottets memorial, nr 2, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform samt i anslutning därtill väckta motioner.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av särskilda utskottets memorial, nr 3, angående arvode åt dess sekreterare m. fl. blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Anmäldes och godkändes sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 288, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens stödjande jämte i ärendet väckta motioner.

§ 10.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar och kompletteringar i den s. k. norrlandslagstiftningen. Därvid yttrade:

*Ang.
vissa änd-
ringar i den
s. k. norr-
landslagstift-
ningen.*

Herr **Ljung**: Jag anhåller, herr talman, att med hänvisning till den i reservationen framförda motiveringen få yrka bifall till den vid utskottets betänkande av herr Nordborg m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag ber att få inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen framställda propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Nordborg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Herr talmannen gav nu på begäran ordet till

*Svar å inter-
pellation.*

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**, som anförde: Herr talman! Med tillstånd av riksdagens andra kammare har dess ledamot herr Johan Jönsson i Revinge till mig framställt följande spörsmål:

1:o) Har en undersökning av egnahemsförhållandena i Malmöhus län i enlighet med de i skrivelse från egnahemsinnehavare å vissa områden i nämnda län angivna riktlinjer igångsatts? Ha vid denna undersökning egnahemsinnehavarna varit företrädde genom en av dem utsedd representant?

2:o) Har regeringen, därest denna undersökning bekräftar, att en missriktad egnahemslänepolitik till stor del förorsakat den misär, i vilken egnahems-

Svar å interpellation.
(Forts.)

innehavarna råkat, för avsikt att föranstalta om att medel ställas till förfogande, så att de egnahemsinnehavare, som bevisligen gjort sig därav förtjänta, få stanna kvar på egna hem?

Den av interpellanten åsyftade framställningen är gjord av Nils Nilsson jämte fyrtiosju andra egnahemslåntagare i Malmöhus län. Däri hemställdes, i huvudsak, att undersökning måtte företagas angående sökandenäs egnahemsförhållanden, att egnahemslägenheterna därvid göras till föremål för ny värdering, att under den tid, undersökningen pågår, alla exekutiva åtgärder mot egnahemsinnehavarna inställas samt att en representant för Malmöhus läns småbrukarförbund måtte få deltaga i undersökningen. — Häröver har statens egnahemsstyrelse den 5 februari 1931 avgivit infordrat yttrande och därvid tillika överlämnat avskrifter av yttranden från Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott och egnahemsnämnd. Vidare har egnahemsstyrelsen, efter remiss, den 9 maj 1931 ånyo yttrat sig i ärendet.

Jag anhåller att till en början få lämna en redogörelse, huvudsakligen byggd på egnahemsstyrelsens uppgifter, rörande här ifrågavarande egnahemsföretag.

För 5 å 6 år sedan förekom i Malmöhus län en omfattande och livlig styckningsverksamhet, bedriven av två enskilda jordstyckare var för sig. Dessa köpte egendomar, uppdelade dem i egnahemslotter för jordbruksändamål och sålde lotterna, vilka i regel voro obebyggda, till mindre bemedlade personer. Malmöhus läns hushållningssällskap beviljade i anslutning till lottförsäljningarna egnahemslån och premielån samt i vissa fall även nyodlingslån, gödselvärdslån och täckdikningslån. På jämförelsevis kort tid utlämnades för ifrågavarande egnahemsföretag ett stort antal egnahemslån, ungefär 150.

Under hösten 1928 och tiden närmast därefter företog statens egnahemsstyrelse å ort och ställe en ingående undersökning rörande berörda egnahemsföretag. Därav framgick, enligt styrelsens mening, att i vissa fall redan vid egnahemmens planläggning stora fel begåtts. Sålunda hade vissa egnahem utlagts å för ändamålet olämplig jord, varjämte tillräcklig hänsyn ej städse tagits till låntagarnas personliga förutsättningar att genomföra företagen. Såväl egnahemslån som nyodlings-, gödselvärdslån och täckdikningslån hade i allmänhet i sin helhet av hushållningssällskapet utbetalats i förskott till jordsäljarna, vilka härför erhållit fullmakt av köparna. Säljarna hade i stor utsträckning dels ombesörjt och finansierat lotternas bebyggande samt inventariers anskaffande o. d., dels ock för låntagarna inbetalt förfallna räntor å av hushållningssällskapet beviljade lån. Härigenom hade egnahemsinnehavarna kommit i skuld till jordsäljarna med i vissa fall betydande belopp. Nyss angivna förhållande hade enligt egnahemsstyrelsens yttrande även medfört, att hushållningssällskapet ej kommit att stå i någon närmare kontakt med dessa egnahemslåntagare.

Vid egnahemsstyrelsens undersökning hösten 1928 bemärktes, bland annat, att lägenheterna i huvudsak voro färdigbebyggda men att föreskrivna och erforderliga odlings- och dikningsarbeten voro mycket ofullständigt och bristfälligt planlagda och endast i ett fåtal fall i nämnvärd grad utförda. Lagfarter och in-teckningsförhållanden voro i många fall även oordnade. En del lägenheter hade redan då bytt ägare flera gånger. Ej så få exekutiva försäljningar hade förekommit. Vissa lägenheter fann egnahemsstyrelsen öde, och många egnahemsinnehavare hade betydande svårigheter att reda sig.

I denna situation sökte egnahemsstyrelsen vidtaga åtgärder i syfte att få rådande missförhållanden tillrättalagda. Utredning företogs om varje särskild egnahemslägenhet, därvid bland annat lägenheterna värderades och innehavarnas olika skulder upptecknades. I anslutning härtill fördes av styrelsen underhandlingar med hushållningssällskapet och jordsäljarna i syfte att få till stånd reglering av låntagarnas skulder. Dylik reglering blev under 1929 genomförd på i huvudsak det sätt, att hushållningssällskapet av egna

medel från jordsäljarna inlöste inteckningar och andra fordringar hos låntagarna till reducerade belopp. Genom regleringen, som omfattade 102 låntagare, nedbringades dessas sammanlagda skulder från 1,793,940 kronor till 1,551,297 kronor eller med i runt tal 243,000 kronor. Vidare medgav hushållningssällskapet på förslag av egnahemsstyrelsen, att låntagarnas genom regleringen till sällskapet överflyttade skuld skulle erhållas som lån med en amorteringstid av 20 år och en förräntning av 5 procent. Genom skuldregleringen blevo egnahemsinnehavarna frigjorda från ekonomiskt beroende av de båda jordsäljarna och fingo sina reglerade skulder samlade på en hand, nämligen hos hushållningssällskapet. I samband med regleringen anhöll egnahemsstyrelsen, att hushållningssällskapet eller dess egnahemsnämnd ville anställa en kompetent person med uppgift att genom ofta återkommande besök å lägenheterna utöva tillsyn över dessas skötsel och framför allt lämna egnahemsinnehavarna råd och vägledande hjälp. Därjämte framhölls såsom önskvärt, att vissa låntagare, som förvärvat lägenheter utan odlad jord, måtte, för att snarast kunna igångsätta odlings- och betesförbättringsarbeten, förhjälpas att komma i åtnjutande av härför tillgängliga statsbidrag. Slutligen uttalade egnahemsstyrelsen önskvärdheten av, att egnahemsnämndens inkasseringar av förfallna annuiteter ordnades på ett för låntagarna så förmånligt sätt som möjligt.

Under hösten 1930 företog egnahemsstyrelsen ånyo inspektion av ifrågavarande lägenheter, därvid det visade sig, att ett 20-tal lägenheter stodo öde, att 17 lägenhetsinnehavare voro lagsökta på grund av försummade betalningsskyldigheter samt att av de övriga kvarvarande egnahemsinnehavarna 20—30 häftade i större eller mindre skuld till hushållningssällskapet för förfallna räntor och annuiteter. Å många av de lägenheter, som voro öde eller föremål för exekutiva åtgärder, befanns jorden i mer eller mindre vanhävdad skick, medan åbyggnaderna med få undantag syntes vara bra och rätt väl bibehållna. Med anledning av egnahemsstyrelsens nyss nämnda förslag om anställande av lämplig person såsom låntagarnas rådgivare hade visserligen en agronom blivit av hushållningssällskapet anställd, men denne hade, enligt vad styrelsen anförde, icke trätt i närmare förbindelse med låntagarna på sätt, styrelsen avsett. — Härefter har egnahemsstyrelsen i samråd med hushållningssällskapet och dess egnahemsnämnd fört underhandlingar med statens arbetslöshetskommission med resultat, att odlings- och dikningsarbeten å vissa lägenheter igångsatts såsom nödhjälpsarbeten. Vidare har styrelsen, bland annat, ånyo påpekat vikten av att lämplig person måtte av hushållningssällskapet anställas såsom rådgivare åt låntagarna samt föreslagit egnahemsnämnden överväga lämpligheten av att för de svagaste låntagarna måtte införas en ordnad avbetalning av annuiteter å lånen.

Egnahemsstyrelsen har i sitt yttrande meddelat i huvudsak följande uppgifter angående låntagarnas fullgörande av sina betalningsskyldigheter: Av de 102 egnahemslägenheter, som berördes av skuldregleringen, innehades 69 alltså av samma personer, som vid regleringen, 9 hade sedan dess övertagits av nya låntagare och 24 vore i hushållningssällskapets ägo. Beträffande de 78 lägenheter, som sålunda innehades av egnahemsägare, hade förfallna och av sällskapet debiterade annuiteter för olika slags lån för tiden från regleringen intill 1930 års utgång uppgått till inalles i runt tal 105,000 kronor, varav vid 1930 års slut cirka 68,000 kronor eller 65 procent blivit av låntagarna inbetalta. Av låntagarna ifråga hade 20 till fullo inbetalt debiterade annuiteter, 54 hade erlagt större eller mindre betalningar och endast 4 hade icke gjort några betalningar.

I sitt förenämnda yttrande har Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, under instämmande av sällskapets egnahemsnämnd, anförde, bland annat, att utskottet för sin del intet hade att invända mot att en ny

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

värdering av ifrågavarande egnahem företoges, särskilt som jordbrukskonjunkturerna sedan den av egnahemsstyrelsen företagna värderingen avsevärt försämrats och jordvärdena till följd därav nedgått. Utskottet har emellertid i anslutning härtill bestämt framhållit, att en eventuell avskrivning måste göras av staten, då det sällskapet tillfallande förvaltnings- och riskbidraget vore alldeles otillräckligt för en dylik extra-ordinär nedskrivning.

Statens egnahemsstyrelse har i sitt yttrande slutligen framhållit, att anledningen funnes antaga, att hushållningssällskapet nu sökte få egnahemsverksamheten i ordning. Att under sådana förhållanden staten skulle vidtaga de i sökandenas framställning begärda åtgärder, kunde egnahemsstyrelsen icke förorda, alldenstund hushållningssällskapet jämväl i ekonomiskt avseende vore ansvarigt för sin egnahemslåneförmedling. Egnahemsstyrelsens yttrande utmynnar i hemställan, att den av sökandena gjorda framställningen icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedan sekreteraren i Malmöhus läns småbrukarförening i telegram den 30 april 1931 till mig uttryckt egnahemsinnehavarnas oro för väntade exekutiva åtgärder, har egnahemsstyrelsen, såsom jag nyss antytt, ånyo yttrat sig i ärendet. Därvid har styrelsen tillika överlämnat ett utlåtande från Malmöhus läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd. — Nämnden upplyser, att den i viss utsträckning tillmötesgått egnahemslåntagarnas begäran om anstånd med egnahemsannuiteternas inbetalande. Sålunda förskottlade hushållningssällskapet vid senaste kronouppbördens annuiteter för sjutton av låntagarna, men hade ingen av dem sedermera gjort någon inbetalning därå till sällskapet. Vidare meddelar nämnden, att exekutiva auktioner nu begärts i sex fall, därvid såsom anledning härtill uppgives, förutom obetalda annuiteter, att låntagaren låtit fastigheten ligga obrukad under 1930, att byggnaderna ej hållits brandförsäkrade eller att fastigheten sålts till annan person, som icke kunnat medgivas övertaga lånet. — I sitt förnyade yttrande, dagtecknat den 9 innevarande maj, framhåller egnahemsstyrelsen, att sedan styrelsen avgav sitt tidigare utlåtande, intet väsentligt inträffat av beskaffenhet att rubba den ståndpunkt, styrelsen intagit i frågan. Emellertid hade riksdagens jordbruksutskott, i anledning av väckta motioner om ändring i gällande bestämmelser angående statens egnahemslån m. m., i utlåtande den 8 maj 1931, nr 74, hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning i vad mån en statlig hjälpaktion i av motionärerna angivet syfte kunde anses erforderlig och lämpligaste sättet för densamma genomförande samt för 1932 års riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Egnahemsstyrelsen uttalade den uppfattningen, att, därest riksdagen beslutar enligt jordbruksutskottets förslag, utredningen, som avser hela landet, jämväl torde komma att beröra egnahemslåntagarnas inom Malmöhus län ställning och eventuellt förslag till hjälpaktion omfatta även dessa. Egnahemsstyrelsen, som icke kunnat bortse från, att ett ingripande beträffande berörda låntagare i Malmöhus län under nuvarande förhållanden skulle medföra oberäkneliga konsekvenser för staten i dess ställning till låneförmedlarna, uttalar vidare, att en efter den av riksdagen ifrågasatta allmänna utredningen eventuellt tillkommen hjälpaktion från statens sida beträffande här åsyftade låntagare måste förutsätta icke blott, att dessa söka i görligaste mån fullgöra sina förpliktelser till låneförmedlarna utan även att lägenheterna väl vårdas och hävdas och att värsådden icke eftersättes. Om lägenheterna bliva obesädda och vanhävdade, tilllägger styrelsen, finnes knappast någon möjlighet att framdeles bringa låntagarna någon effektiv hjälp.

För egen del finner jag utredningen hava ådagalagt, att den ifrågavarande egnahemsstycknings- och låneverksamheten i Malmöhus län i flera hänseenden måste anses anmärkningsvärd och ej utförd med den omtänksamhet, som jord-

bruksnybildning åt mindre bemedlade kräver. Låneförmedlaren synes i detta fall icke hava ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt sådana vid egnahemsverksamheten grundläggande angelägenheter som att för ändamålet fullt lämplig jord tages i anspråk samt att låntagarna äga erforderliga förutsättningar för företagets genomförande. Då det här gällt stora styckningsföretag, tillkomna i affärssyfte av enskilda personer, borde låneförmedlaren haft särskild anledning att med noggrannhet aktgiva på företagets art, planläggning och genomförande.

Resultatet av berörda egnahemsföretag har också — att döma av utredningen och andra för mig tillgängliga uppgifter — blivit i stort sett otillfredsställande. Att enstaka egnahemsföretag här och var misslyckas kan tyvärr ej undvikas, men att ett stort antal, omfattande styckningar inom ett och samma område, tillkomna på kort tid, lämnar sådant resultat, som här varit fallet, hör lyckligtvis till undantagen. Trots de genom egnahemsstyrelsens ingripande vidtagna åtgärderna, vilka bland annat inneburit viss nedskrivning av låntagarnas skulder och dessas samlande på en hand hos låneförmedlaren, synas svårigheterna för låntagarna ej hava bragts ur världen.

Beträffande det i låntagarnas skrivelse och i interpellationen framförda kravet på ny undersökning och statlig hjälp anser jag, att förhållandena i detta fall äro av beskaffenhet att påkalla särskild uppmärksamhet, och finner jag, att frågan bör upptagas i samband med den av riksdagen nyligen begärda utredningen, i vad mån och på vad sätt en statlig hjälpaktion för vissa egnahems-låntagare kunde anses erforderlig. Jag har för avsikt att snarast hos Kungl. Maj:t hemställa om dylik utrednings igångsättande. Därvid synes givetvis alldeles särskild uppmärksamhet böra ägnas åt förhållandena på ifrågavarande egnahem i Malmöhus län.

Vidare yttrade:

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet få framföra mitt tack för hans svar på mina frågor. Vidare vill jag uttala min tillfredsställelse med att herr statsrådet utlovade, att de förhållanden, vilka jag påtalat i min interpellation, komma att bli föremål för en ingående undersökning i samband med den utredning angående egnahemsförhållandena i riket, som han har för avsikt att föreslå hos Kungl. Maj:t.

Från statsrådsbänken har nu konstaterats, att de egnahemsstyckningsförhållanden, under hushållningssällskapets medverkan, vilka jag berört i min interpellation, varit anmärkningsvärda. Det är också mer än anmärkningsvärt, att styckandet av större gods till egna hem kunnat tillgå på det sätt, som varit fallet, att i stor utsträckning kalhuggen skogsmark styckats och att vederbörande egnahemsinnehavare icke haft någon enda bit odlad jordäga att tillgå, när han skulle starta som egen jordbrukare. Om det nu varit på det sättet, att man åtminstone lämnat dessa egnahemsinnehavare medel att odla jorden, d. v. s. om de hade fått de odlings- och premielån o. s. v. som mot fullmakt av hushållningssällskapens låneförmedlare utbetalats till egnahemsjobbarna, så hade de haft möjlighet att bereda sig uppehälle under den tid, då de odlat denna sten- och stubbundna åkermark, som var avsedd att en gång bli deras egna hem. Ty det är ett av de största felen i detta sammanhang, att i och med det att jordförsäljaren tog hela den summa, som motsvarade lånen av det ena eller andra slaget, var det faktiskt alldeles omöjligt för egnahemsinnehavarna att odla jorden, och sålunda kunde de aldrig bli i tillfälle att i egentlig mening utöva något jordbruk. Nu är det visserligen på det viset, att det var ganska finurligt från jordförsäljarens sida att under tiden betala räntor på egnahemslånen, då hushållningssällskapen på det sättet icke direkt finga med förhållandena att göra.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Nu kan man visserligen säga, att dessa egnahemsköpare bort se upp när de underskrevo köpekontrakten. Jag förmodar, att de, innan de köpte, varit på ort och ställe och besett den stubb- och stenbundna mark, som skulle förvandlas till ett jordbruk, vilket skulle ge deras försörjning. Men jag är å andra sidan säker på att de blivit lurade på samma sätt, som förhållandet tycks ha varit med hushållningssällskapet. Priset för jorden är så högt, att det måste förutsätta en odling genom säljarens försorg. Ett av hushållningssällskapens villkor för egnahemslånets beviljande är, att marken skall odlas, iordningställas och bebyggas av den jordförsäljare, som får till sig utlämnat egnahemslånet. Men säkert är, att från hushållningssällskapens sida — vad det nu kan ha berott på, antagligen på att en viss tjänsteman, som dock är utbildad agronom, icke skött sig, som han bort — icke övervakats att odlingsvillkoren blivit uppfyllda och icke sorjt för att väganläggningar, som varit nödvändiga förutsättningar för att det skulle kunna bli jordbruk, vilka kunde avsätta sina produkter, blivit verkställda.

Nu tjänar det emellertid icke mycket till att fortsätta med att klandra alla de åtgärder, som vidtagits i detta sammanhang, ty även genom det starkaste klander bli faktiskt egnahemsinnehavarna icke hjälpta det allra minsta utan vad det var närmast fråga om, vad jag åsyftade, när jag väckte min interpellation, det var vad som bör göras för framtiden för att bringa reda i dessa förhållanden. Jag utgår ifrån, att alla dessa egnahem, som startats på nämnda betingelser, komma att medföra en mycket stor förlust för egnahemsläneförmedlarna eller den ursprungliga lånegivaren, staten. Då jag utgår ifrån, att denna förlust är absolut ofrånkomlig, vare sig man exekutivt försäljer egendomarna eller förfar på annat sätt, så anser jag, att man lika gärna kan låta egnahemsinnehavarna, i den mån de äro lämpliga och skickade att sköta egnahemsjordbruk, få stanna kvar och att man resolut beviljar dem de skuldavskrivningar, som förr eller senare måste göras. Och sålunda giver de hårt prövade människorna en chans om de sköta sig bra, att med tiden kunna förränta och amortera, vad som återstår, sedan man bringat ned skulden till vad som med hänsyn till egendomens värde kan anses skäligt.

Hushållningssällskapet har satt i gång med odling genom arbetslöshetskommissionen, och sättet är från sällskapets synpunkt sett på sitt sätt bra, emedan man därigenom får detta arbete utfört billigare, än förhållandet annars skulle vara. Men saken är ju den, att dessa egnahemsinnehavare, som i flera år varit innehavare av jordbruk, vilka omöjligen kunna ge dem deras uppehälle, också kunna räknas som arbetslösa, och de kunna också behöva få litet arbetsförtjänst. Jag tror icke, att det skulle bli nämnvärt dyrare, om man ordnade så, att man låte dessa egnahemsinnehavare, i den utsträckning det är möjligt, och utan kostnadsfördyring, om man ser saken från synpunkten, vad kostar odlandet av ett tunnland det allmänna, odla den mark, som, med hänsyn till att det uppförts präktiga och dyrbara hus på densamma, måste odlas. Hade icke dessa ganska dyrbara byggnader varit uppförda, så tror jag, att i åtskilliga fall den bästa och riktigaste lösningen hade varit, att man på nytt besatt marken med skog. Men eftersom nu goda åbyggnader finnas och markens beskaffenhet i och för sig kanske i stor utsträckning icke är så dålig, så finns det ingenting annat att göra än att kosta på ett uppodlande av dessa marker, och för de kostnader, som härvidlag uppstå, måste egnahemsläneförmedlarna svara. Det blir annars en ännu större förlust för långivaren, om ingenting blir åtgjort i den saken.

Jag har nämligen den övertygelsen att, även om det finnes undantag, större delen av egnahemstagarna äro skötsamma och präktiga människor. Och de hava ju råkat in i ett förhållande, som de praktiskt taget icke voro mäktiga att bedöma, när de togo det egna hemmet. De hava på samma sätt, som förhållan-

det varit med hushållningssällskapet, blivit kuggade av den ursprunglige jordförsäljaren, som icke haft annat intresse i saken än att skaffa sig så stor förtjänst som möjligt på att göra i egnahemsbildande.

Jag fastslår, att förluster härvidlag äro absolut oundvikliga; och huru förlusterna sedermera skola fördelas mellan den ursprungliga långgivaren, staten och låneförmedlaren, hushållningssällskapet, det skall jag ej lägga mig i. Men jag skulle vilja hemställa till vederbörande hushållningssällskap, som ju äro representerade här i kammaren genom synnerligen inflytelserika ledamöter av sitt förvaltningsutskott, att man måtte taga den saken i övervägande, i vilken utsträckning man kan tillåta de ursprungliga egnahemsinnehavarna att sitta kvar på sina innehavande egna hem och vidare, huruvida man icke — jag skulle önska i största utsträckning — kan låta dessa egnahemstagare själva odla den jord, på vilken de äro bosatta. Ty jag tror icke, att om man ser saken från allmänna synpunkter — och det måste man ju — kostnaderna härvidlag skola bli så avsevärt större än de bli för det allmänna om det göres på annat sätt. Jag har sett på åtskilliga av dessa nyodlingar, och jag tycker, att det är ett ganska irrationellt sätt, när man har en åkerlapp på 20 tunnland och fältet utgöres av kalhuggen skogsmark men man gräver igenom fältet med öppna diken. Då är det klart, att man till god del förstör åkertomterna. Det vore nog bättre, att man i det fallet ginge så tillväga, att man använde täckdiken, även om kostnaden blir något högre.

Konsekvenserna av de svåra fel, som begåtts i samband med egnahemsbildandet under den tid då ett par smarta herrar gjorde området till operationsfält, äro svåra förluster, i sista hand väl för staten. Men de stackars människor, som offrat sina sparslantar i den tron att de skulle säkra sin framtid, äro de som äro verkligt beklagansvärda, och böra visas all möjlig hänsyn och humanitet.

Herr **Månsson** i Erlandsro: Herr talman! Då jag begärt ordet i denna fråga, är det för att jag står i de anklagades bänk, d. v. s. som medlem i Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Det skall gärna medgivas och kan icke bestridas, att vissa egnahemsstyckningar inom länet förekommit på därför mindre lämpliga områden. Även kan jag medgiva, för att begagna herr statsrådets egna ord, att egnahemsnämnden kanske icke alltid ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt sådana vid egnahemsverksamheten grundläggande angelägenheter, som att för ändamålet fullt lämplig jord tages i anspråk samt att låntagarna äga personliga förutsättningar för företagets genomförande. Det är dock att märka, att jordbruksdepartementets egnahemsavdelning gång på gång, när förvaltningsutskottets berättelse avlämnats, gjort anmärkning på, att för litet åtgjorts i egnahemsverksamheten. Under sådana förhållanden kan man ju knappast göra det urval varken bland egnahemslånesökande eller egnahemslägenheterna så, som man i annat fall kunnat göra.

Ävenså skall man bemärka, att egnahemsnämnden icke direkt förmedlar köpen; den kanske icke ens sammanträffar med köparna före köpets avslutande, så att den kan bedöma deras kompetens att med framgång sköta småbruk. Köpen hava i regeln varit avslutade. Förste jordbrukskonsulenten inom hushållningssällskapet, som är mångårig tjänsteman där, har uppgjort styckningsplaner åt försäljarna och tillhandagått köparna med upplysningar; han har uppgjort ritningar till byggnader, upprättat kostnadsförslag samt varit föredragande inför egnahemsnämnden. Enligt mitt förmenande är det däri det största felet ligger, och ansvaret kommer i första hand att drabba honom för att han kanske alltför lättvindigt fullgjort sitt åliggande eller icke varit upptraget vuxen.

Då nu herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet riktade vissa anmärkningar mot hushållningssällskapets förvaltningsutskott, som handhar

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

låneförmedlingen, i det att statsrådet i sitt svar till interpellanten framhåller, att låneverksamheten i flera hänseenden måste anses anmärkningsvärd och icke utförts med den omtänksamhet, som jordbruksbildningen åt mindre bemedlade kräver, skall jag söka att i någon mån svara härpå. Innan jag dock ingår på ett bemötande, skall jag först be att få erinra om vissa paragrafer i reglementet för hushållningssällskapets egnahemsrörelse, som grundar sig på kungl. kungörelserna den 26 juni och 26 september 1919 med vissa ändringar. Det står i reglementets § 2 först och främst angående egnahemsnämnden, hur den skall fördela lånen. Man skall i första hand meddela lån till att friköpa torp eller annan jordbrukslägenhet, som sökanden innehar under nyttjanderätt, eller för att förvärva fastighet, som äsyftas att genom nybyggnad bilda eget hem.

Vidare är framhållet, huru ansökningarna skola utformas. Och vid ansökningarna skola enligt reglementet fogas: »bestyrkt avskrift av köpekontrakt eller annan fångeshandling angående den lägenhet, till vars förvärvande lån sökes, ävensom uppgift på lägenhetens areal, därvid särskilt angives arealen åker och trädgård; i två exemplar ritning till nybyggnad eller tillbyggnad å lägenheten jämte kostnads- och materialförslag, likaledes i två exemplar; betyg om sökandens ålder och frejd samt därom, att han är svensk medborgare; av pastorats- eller kommunalordförande utfärdat bevis om sökandens kontanta tillgångar.» Det sistnämnda är kanske det svåraste av alltsammans. De uppge sig ofta ha en viss förmögenhet, men huru det är med dessa förmögenheter har ju i många fall konstaterats, då det i vissa fall befunnits, att de, som sökt egnahemslån och uppgivit sig inneha en viss förmögenhet, hava varit understödstagande i andra kommuner. Det är nog ganska svårt att komma till rätta med deras kontanta förmögenhet, och man får inte förbise, att startkapitalet nog i många fall varit för litet.

I § 7 stadgas, att sällskapets egnahemslånerörelse handhaves av en egnahemsnämnd, bestående av ett visst antal ledamöter, och att den jordbrukskonsulent, som har till åliggande att biträda egnahemsnämnden, skall närvara vid nämndens sammanträden och föredraga ärendena. Paragraf 8 handlar om egnahemsnämndens åligganden och § 9 om egnahemsnämndens sekreterares åligganden. Denne har bl. a. till uppgift att förbereda de ärenden, vilka skola vid egnahemsnämndens sammanträden behandlas, och att föra egnahemsnämndens protokoll och expediera dess beslut. Nästa paragraf handlar om ansökningar om egnahemslån, och i § 11 säges, att vid prövning av ansökningar om egnahemslån skall man i första hand taga sikte på, att den, som vill bilda eget hem å obebyggd lägenhet, äger företräde framför den, som vill förvärva sådant å bebyggd. I § 16 talas om bostadslägenhet med tomträtt, och därom heter det: »För dylika egnahemslån skola, jämte de för statens egnahemslånerörelse i allmänhet gällande villkor och bestämmelser, i den mån de ej strida mot vad här nedan stadgas, följande särskilda villkor och bestämmelser lända till efterrättelse» etc. Slutligen innehåller § 26 följande bestämmelse: »Avskrifter av de utav egnahemsnämnden avgivna förvaltningsberättelser angående egnahemslånerörelsen och vad därmed sammanhänger ävensom av de utav vederbörande revisorer därom avgivna revisionsberättelser skola genom egnahemsnämndens försorg insändas till jordbruksdepartementets egnahemsavdelning inom fjorton dagar efter det sådan berättelse avgivits.» Och så är tiden bestämd, när dessa berättelser skola insändas. Jag menar, att hade det varit under en långvarig tid, som felaktigheter begåtts, så hade det från jordbruksdepartementets sida här varit tillfälle inkomma med de anklagelser, som man ansett vara befogade.

Vidare finnas särskilda bestämmelser för utlämnandet av premielån åt egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Nu hava dessa ansökningar om egnahemslån föredragits inom förvaltningsutskottet efter att först hava prövats av jordbrukskonsulenten och egnahemsnämnden, som, utom av sällskapets sekreterare, som avlagt såväl agronom- som juristexamen, utgjorts av uti jordbruksfrågor kunniga män, som åtnjutit stort förtroende av såväl allmänheten som Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet. Och vad Kastberga-fallen beträffar, så var förre ägaren av Kastberga, numera avlidne friherre Wrede, med i egnahemsnämnden, som väl bättre än de flesta borde känna till jordens lämplighet för småbruk och betingelserna för egnahemslåntagarna att där kunna reda sig. Under sådana förhållanden är det väl icke att förundra sig över, om förvaltningsutskottet i de fall, då egnahemsnämnden varit fullt enig, utan undantag beviljat i ansökningarna gjorda framställningar. De lån åter, som det rått någon tvekan om, blevo alltid bordlagda för vidare utredning. Hur ofta har det ej inträffat, att köparen i sådana fall har framhållit: »Jag har nu i hopp om att bli beviljad egnahemslån betalt allt det, jag under många år har kunnat spara. Får jag nu inte egnahemslån, äro min förhoppningar för alltid grusade.» Har då personen i fråga ett trovärdigt utseende, så ha kanske många gånger känslöskäl gjort, att lånet beviljats. Hade man nekat lån hade det nog hetat, att man var hårdhärtad och oförstående.

Efter vad jag nu anfört, anser jag, att förvaltningsutskottet vid beviljandet av egnahemslån knappast kunnat handla annorlunda, än som skett. Vi ha så gott vi förmått bedömt säkerheterna för lånens utlämnande, sedan sekreteraren, som är medlem av egnahemsnämnden och varit med om den förberedande behandlingen av till lånen hörande handlingar, inhämtat erforderliga upplysningar om såväl jordlägenheternas lämplighet som lånesökandens förutsättningar och ekonomiska resurser. Att sedan transaktioner mellan säljaren och egnahemslåntagaren förekommit, som i förening med den allmänna depressionen ökat svårigheterna för egnahemslåntagaren, kan icke läggas förvaltningsutskottet till last.

Som herr statsrådet framhållit, igångsattes hösten 1928 en besiktning och värdering av egnahemslägenheterna inom länet av representanter från såväl egnahemsstyrelsen som hushållningssällskapet och egnahemsnämnden. Därefter vidtog på förslag av egnahemsstyrelsen, och naturligtvis i syfte att gagna egnahemslåntagarna, en reglering av egnahemslåntagarnas skulder. Icke mindre än, som tidigare framhållits, 102 egnahemslåntagare fingo avskrivet av sina skulder i runt tal 243,000 kronor eller i genomsnitt 13.5 %. Det var växlande belopp; för en del gick det upp ända till 54.5 %. Sällskapet fick så gott som ett ultimatum från egnahemsstyrelsen att inlösa säljarnas inteckningar, som uppgingo till ett nominellt belopp av sammanlagt 455,160 kronor efter av säljarna gjorda avskrivningar. Lösenbeloppet var 247,695 kronor, men samtidigt befriades säljarna från för köparna ingångna borgensförbindelser. Härigenom skulle egnahemslåntagarna därefter endast få med sällskapet att göra, och, såsom här redan framhållits, skulle för dessa lån utöver egnahemslånen beredas tjuguarig amorteringstid, och lånen utlämnades mot 5 % ränta. Egnahemsstyrelsen trodde sig naturligtvis härigenom hava hulptit egnahemslåntagarna, men de, som blevo mest hulpna, voro naturligtvis säljarna, som erhöello ett kontant belopp av inemot 250,000 kronor och blevo fria från förbindelserna till sällskapet. Förlusterna drabba sällskapet. Men vid den inspektion, som förvaltningsutskottet företog förliden höst, efter det att ett stort antal låntagare försummat fullgöra sina skyldigheter i enlighet med den året förut fastställda regleringsplanen, fick man den bestämda uppfattningen, att många av egnahemslåntagarna ansågo sig sitta sämre efter än före regleringen, ty förut hade de icke haft att betala mer än så och så mycket

Svar å interpellation.
(Forts.)

till sällskapet, men nu var beloppet högre, och räntor till säljaren hade det aldrig blivit.

Således ser man även här, att man med de bästa avsikter kan misslyckas. Ingen är undantagen från den regeln. Och jag tror, herr talman, att då man bedömer läget för egnahemslåntagarna, får man räkna med, att tusental, för att icke säga hundratusental av landets jordbrukare befinna sig i samma ekonomiska svårigheter som egnahemslåntagarna.

Jag har, herr talman, med vad jag här anfört velat framhålla, att enligt grunderna för egnahemslånen beviljande har icke hushållningssällskapets förvaltningsutskott kunnat handla annorlunda. Skulden till det läge, vari egnahemslåntagarna inom länet befinna sig, har man enligt mitt förmenande att söka i flera samverkande omständigheter, som jag nu sökt skildra, och som hava framhållits i egnahemsstyrelsens redogörelse. Och mot herr statsrådets avsikt att tillmötesgå de i interpellationen framställda kraven har jag naturligtvis ingenting att erinra, utan jag hoppas, att det åtminstone skall lända egnahemsrörelsen till all möjlig lycka.

Jag skall ytterligare endast med ett par ord bemöta herr Jönsson i Revinge, då han sade, att vi skulle låta så många som möjligt stanna kvar på de lägenheter, de hava. Därom tror jag icke det råder några delade meningar, så snart man ser, att de hava förutsättningar att kunna fullgöra sina skyldigheter. Men vad inträffade under 1930? Jo, många av egnahemslåntagarna, som hade uppodlad jord över hela lägenheten, ansågo det vara hopplöst att fortsätta med jordbruket. De lämnade helt enkelt sina hem, och det blev åtskilliga av våra egnahemslägenheter, som på det sättet kommo att stå öde, och vi måste förra hösten sätta i gång med att plöja på sådana ställen, där det icke växt annat än ogräs hela sommaren. Och det var icke lägenheter, som voro ouppodlade, utan de voro uppodlade till sin fulla areal. Man ser, att det är svårigheter, som icke äro lätta att övervinna. Men jag hoppas, att man med den undersökning, som riksdagen nu beslutat, skall komma till ett resultat, som i någon mån kan klarlägga egnahemslåntagarnas ställning och vad som från statens sida kan åtgöras för att bringa någon lättnad i deras ekonomiska betryck.

Herr Paulsen: Herr talman! Då jag tagit del av de åtgärder egnahemsstyrelsen vidtagit i denna sak, vill jag för min del säga, att någon egentlig anmärkning mot egnahemsstyrelsen för de åtgärder denna vidtagit angående egnahemsförhållandena i Malmöhus län, har jag inte att göra. Inte heller har jag något att invända mot att egnahemsstyrelsen vägrat krafsa kastanjerna ur elden för hushållningssällskapet. Det enda man med skäl kan rikta anmärkning mot är, att egnahemsstyrelsen söker göra troligt, att hushållningssällskapet har för avsikt att härafter »med alla till buds stående medel råda bot på förekommande svårigheter». Att döma av egnahemsstyrelsens uttalande i övrigt så tror jag, att det kommer att dröja innan så sker.

Jag vill i detta sammanhang endast erinra om hur hushållningssällskapet ställt sig till efterrättelse det krav, som egnahemsstyrelsen framställde år 1929, om tillsättande av en kompetent person, som genom ofta återkommande besök hos kolonisterna skulle utöva tillsyn över skötseln samt ge råd och upplysningar, framför allt till sådana egnahemsinnehavare, som saknade förmåga att självständigt driva jordbruk. Det synes mig, som skulle en sådan åtgärd blivit till stor nytta, men hur har resultatet blivit? Jo, hushållningssällskapet har tillsatt en sådan person sedan ett par år tillbaka, men jag undrar vilken instruktion denne man fått, ty fastän han innehaft befattningen i två års tid, har han, efter vad jag har mig bekant, inte ännu trätt i närmare förbindelse med låntagarna. Han är än i denna dag för både egnahemslåntagare och för

ledamöter av egnahemsnämnden, som inte äro ledamöter av förvaltningsutskottet, fullständigt okänd.

Vad Kastberga-kolonien vidkommer uppmanade egnahemsstyrelsen hushållningssällskapet att genom odlings- och dikningsbidrag hjälpa låntagarna, men några verkliga ansatser härtill hava inte förmärkts. Nu pågå ju här uppodling och dikning under medverkan av statens arbetslöshetskommission. Bägge arbetena avse att odla jord och skapa förut obefintliga existensmöjligheter för vissa av de egnahemsinnehavare, som hittills varit i saknad av bäggedera. Detta att skapa existensmöjligheter för egnahemsinnehavare är givetvis endast ett gott, men att statens arbetslöshetskommission skall ombesörja detta på jord, som kostat 400 å 500 kronor per tunnland, är väl ändock för galet. Detta visar väl bättre än allt annat, hur illa hushållningssällskapet handhaft sin uppgift som förmedlare av egnahemslån. Gör man ett besök å denna Kastberga-koloni skall man finna, att det finns inte många kvar av de 20 egnahemsinnehavare, som där för omkring fem år sedan började sin verksamhet. En del bostäder ha längre eller kortare tid stått öde och se därför förfallna ut. Ett par ha aldrig varit bebodda annat än tillfälligtvis, ty de tillämnade innehavarna, som någon gång underskrivit lånehandlingarna och fullmakterna åt kapten Sjövall att uppbära lånen, ha inte anmält sig och inte heller ha de kunnat anträffas. Andra fastigheter äro försålda exekutivt och ägas av hushållningssällskapet, men bebos ännu av de förra innehavarna. För de övriga är ställningen mycket bekymmersam. Ja, så ser det ut på denna egnahemskoloni. Här arbetas som sagt med dikning och uppodling av nödhjälpsarbetare, men de människor, som en gång övertagit dessa egna hem, som hoppats och trott, att de här skulle ha sin framtida bärgring, de bo visserligen kvar här på obestämd tid, men de ha intet arbete, de få ej arbeta på sina små gårdar, de få endast se på, när nödhjälpsarbetarna odla och dika den jord de en gång trott sig äga. De ha inga existensmöjligheter och befinna sig i verklig nöd. Nog tycker man ändå, att det är orimligt, att dessa människor skola gå där arbetslösa och dragas med svält och umbäranden, under det att det arbetas på den jord, de kallat sin, alldeles utanför deras dörrar. Det synes mig som om hushållningssällskapets förvaltningsutskott eller arbetslöshetskommissionen eller bägge gemensamt borde, om viljan finns, kunna göra något för dessa människor.

Vad nu den saken vidkommer, att ordna med nödhjälpsarbete under sådana här förhållanden, så tror jag, att detta blir mycket dyrt, och kostnaderna komma säkerligen inte att stå i rimlig proportion till de värden, som härigenom skapas, men kan det skapa existensmöjligheter för egnahemslåntagare, så är ju därmed mycket vunnet.

På samma sätt som hushållningssällskapet följt egnahemsstyrelsens anvisningar angående odlings- och dikningsbidrag till låntagarna, på samma sätt har det handlat, när det gällt inkassering av räntor och annuiteter av lånen. Egnahemsstyrelsen har anbefallt, att det borde tagas under övervägande lämpligheten av att för de svagaste egnahemslåntagarna införa en ordnad avbetalning av annuiteter å lånen. Men intet har åtgjorts i saken. Systemet att inkassera annuiteterna å egnahemslånen genom kronouppbörden är visserligen bekvämt, men det är i hög grad olämpligt för låntagarna, ty den minsta uraktlåtenhet att betala på dagen medför inkassoavgift till individen, och detta gör egnahemslåntagaren ännu fattigare. Uteblir betalningen månadsvis, så komma de exekutiva åtgärderna i rask följd. Visserligen går inkasseringen av annuiteterna å de av hushållningssällskapet av herrar Vestmark och Sjövall overtagna fordringarna ej genom kronouppbörden, men de gå efter liknande principer, vilka kunna sammanfattas så här: betala eller försvinn!

Nu vill jag ju gärna medgiva, att det inte är lätt för hushållningssällskapet

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

att reda upp den trassliga härvan, men man bör inte förglömma, att det är genom hushållningssällskapet eget ansvarslösa handlingssätt gent emot låntagarna, som det fått dessa svårigheter att dragas med. Därför kan man också begära, att det visas större hänsyn mot låntagarna, och man bör vara mera benägen att hjälpa än att stjälpa. Dock måste jag säga, att man hos hushållningssällskapet inte förmärkt sådana avsikter, ty beständigt har man sökt skydda sällskapet för risker. När styckningarna igångsattes, fingo jordägarna gärna taga betalt, så mycket de ville för jorden, bara de själva övertogo riskerna. Samma tendens framträdde vid reglering av de Vestmarkska och Sjövalleska lånen. För att skydda sig för ekonomiska risker pålade hushållningssällskapet låntagarna ett tillägg av 15 % å den summa, varmed sällskapet inlöst jordsäljarnas fordringar. Detta ledde till att låntagarnas ställning blev så mycket sämre och har i sin ordning medverkat till, att den nu är ohållbar. För övrigt ge de avskrivningar, som genom egnahemsstyrelsens ingripande kommo till stånd hos Vestmark-Sjövalleskolonisterna, vilka enligt egnahemsstyrelsens uppgifter ingo till en sammanlagd summa av 278,000 kronor, ett talande vittnesbörd om, hur galet det hela varit ordnat. I vissa fall medförde avskrivningarna en nedskrivning av fastighetens värde med ända till 54.5 %. Och ändå tror jag inte avskrivningarna varit tillräckligt stora, fastän det nog inte varit möjligt för egnahemsstyrelsen att komma längre.

Givetvis ha de fallande konjunkturerna sin stora andel i att resultaten av nedskrivningarna inte svara mot förväntningarna, men det är i hög grad också beroende av att, då avskrivningen skedde, voro låntagarna i fullständig ekonomisk misär och i många fall praktiskt taget ingenting ägde. Resultatet har ju också blivit dåligt. Av de 102 låntagare, som funnos å de 146 styckningsdelarna å de Vestmark-Sjövalleska kolonierna, som fingo sina lån nedskrivna och reglerade genom egnahemsstyrelsens försorg 1928—29, äro endast 69 kvar. Hushållningssällskapet innehar själv 24 lägenheter, som till övervägande del övertagits vid exekutiva auktioner, och som i flera fall under fjolåret stodo öde och obrukade. Nio lägenheter ha övertagits av nya brukare. Jag tror inte jag spår fel, om jag säger, att vid detta års slut finns nog knappast hälften kvar av de 69 låntagare, mot vilka något särskilt ej blivit åtgjort.

Sedan återstår att se, vad hushållningssällskapet skall åtgöra med lägenheterna. I närvarande stund är Malmöhus läns hushållningssällskap landets största egnahemsinnehavare, och det finns stora utsikter till att sällskapets egnahemsinnehav kommer att ytterligare ökas. Det är inte endast på de Vestmark-Sjövalleska egnahemmen som ställningen är bekymmersam. Även på andra ställen i Malmöhus län, å egna hem som tillkommit genom hushållningssällskapets försorg såsom Vennberga, Brostorp, Erikslund, Branstaholm m. fl. är ställningen synnerligen svår. Det vore önskvärt, att undersökningar och värderingar gjordes även å dessa ställen, men då någon framställning ej gjorts därom, kan man naturligtvis inte begära, att egnahemsstyrelsen skall vidtaga en sådan åtgärd.

Jag må säga, att det ligger något sorgligt över allt detta, så många dagars och natters arbete, så mycken spilld energi, så mycket tillspilloivet kapital, som mödosamt hopsparats, så många svikna förhoppningar. Till sist vill jag säga, att skall denna sak åter komma på rätt bog, skall det åter bli så att människor med god vilja, arbetsförmåga och hopp om framtiden skola våga sig på att lägga sitt sparkapital och sin arbetsförmåga i små jordbruk i Malmöhus län, så måste det göras en grundlig, opartisk, offentlig undersökning om och huru förhållandena äro, och var det verkliga ansvaret för det skedda ligger och bör ligga. Då nu jordbruksministern lovat igångsätta en sådan utredning, vill jag hoppas, att den snart kommer till stånd. Jag är övertygad om, att en sådan åtgärd i länet kommer att hälsas med tillfredsställelse.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman, mina herrar! Jag har hört många anföranden av min gode vän herr Paulsen, men detta var det bästa av alla, vad formen beträffar, så jag tror, att han gör klokt i att fortfara att skriva sina anföranden. Men jag kan icke underlåta framhålla, att det låg en liten aning av demagogi i hela hans uppläggning.

Vad nu interpellationen beträffar och interpellationssvaret, så kan jag säga, att jag är både glad över att interpellationen framställts och tillfredsställd över svaret. När min motion jämte flera andra behandlades här i kammaren, sade jag, att det var av vikt, att någonting gjordes, och att det gjordes snart. Annars kunde det hända, att icke bara kon utan korna dö. Och i detta fall har jag haft att anmärka, att, såvitt jag förstår, kunna inga effektiva åtgärder vidtagas förr än 1932 års riksdag varit samlad, och det kan i vissa fall bli för sent.

Angående den allmänna uppläggningsen av egnahemsspörsmålet i Malmöhus län och huru där skall förfaras tyckte jag mig av herr Månssons i Erlandsro anförande förstå, att han ville beklaga sig däröver. Jag är medlem av hushållningssällskapet och förvaltningsutskottet, men jag är lika angelägen som någon annan om att en fullständig utredning kommer till stånd, och jag är mycket lugn inför det ansvar och den delaktighet, som kan bli tilldelad mig visavi det, som där förekommit. Det är, som herr Paulsen sade, mycket sorgligt med alltihop. Men jag vill hänvisa herr Paulsen till, vad egnahemsstyrelsen och, jag tror även jordbruksutskottet anför i det utlåtande, där man avstyrkt motionerna i vad de gällde åtgärder för i år. Och jag vill framhålla och bestämt stryka under, att det finns mer folk här i landet, och särskilt flera mindre jordbrukare, som ha det sorgligt och besvärligt, än egnahemslåntagarna. Jag vill påminna herr Paulsen om, att det är bara ett dygn sedan vi röstade om en viss jordbrukshjälp. Då hade herr Paulsen, om han velat hjälpa till, kunnat lägga sin röst på ett annat sätt, än han gjorde. Och det är även andra än småbrukare, som äro beroende av att kunna sälja en säck vete eller råg.

Sedan vill jag gärna erkänna, att den sociala inställningen visavi egnahemsrörelsen i Malmöhus län icke från början kommit i riktiga spår. Jag erinrar mig, att åtminstone under de första åren, jag var med — det är många år sedan, jag var ung den tiden men följde med frågorna — då var det alldeles omöjligt för egnahemslänsökande att få egnahemslån till en fastighet, som var bebyggd, under det att i Kristianstads län slog man från början in på den bogen. Jag tror, att detta var ett socialt missgrepp av Malmöhus län. Det kan hända, att den jord i Skåne, som fanns och finns kvar att odla, är av betydligt sämre art, än man kan finna här i mellersta Sverige. Jag vill samtidigt säga till herr Månsson i Erlandsro, när han slog fram det där exemplet med baron Wrede, att denne var med i egnahemsnämnden, och samtidigt var han intresserad av att sälja, och det är enligt min mening den mest förkastliga metod, som kan förekomma. Men det styrker också vad jag sade, att man såg nog på den tiden med en smula social trängsyn på dessa spørsmål. Detta om den saken.

Var nu svaret skall ligga för det, som inträffat, är ett annat spørsmål. Interpellanten var ju inne på det spørsmålet en liten aning, då han sade, att naturligtvis hade köparna också i någon mån skuld till det; de hade i några fall bort se upp. Det är icke så många år, jag varit med och sysslat med egnahemslån, men jag vill relatera ett fall, som jag varit med om att handlägga, varigenom jag också får in i protokollet en belysning av de svårigheter, inför vilka man vid behandlingen av dessa ärenden kan stå. Det var i mina bygder, där det gjordes utstyckningar från en åkerjord, som såldes till personer, som tänkte söka egnahemslån. När dessa personer köpte denna jord, satsade de de

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

små besparingar, de hade. Detta gjorde de människor utan att, såvitt jag vet, fråga förvaltningsutskottet till råds. Jag tror icke heller, att de frågade vare sig egnahemsnämnden eller jordbrukskonsulenten. När lånet drogs i förvaltningsutskottet, tillstyrkt av egnahemsnämnden, fann man kontraktet litet oklart, man tyckte, att priset var litet för högt. Men framför allt var kontraktet oklart på en punkt, där köparen förbundit sig att övertaga en viss delaktighet i den elektriska distribution, som huvudgården lagt sig till med. Inom förvaltningsutskottet ville man hava klarhet över, huru stora kostnader per år detta skulle innebära för egnahemslåntagarna. Och det var klart, att kamraterna i förvaltningsutskottet frågade mig, huru det hängde ihop med detta. Jag sade, att jag icke för tillfället kunde svara därpå, men att jag visste, att den elektriska distributionsförening, till vilken denna gård var ansluten, hade mycket höga avgifter, och för att taga ett speciellt fall, skulle det kosta 50 kronor om året på en egendom om 17 tunnland åker. Och jag var icke riktigt säker på, att det icke kunde bli dyrare ändå. Dessa mina upplysningar hade till följd, att ärendet bordlades i förvaltningsutskottet, och jag fick i uppdrag att reda ut, hur mycket detta verkligen skulle komma att kosta vederbörande köpare. Jag ordnade ett sammanträde med ordföranden i distributionsföreningen, kassören i samma styrelse och egnahemsköparna. Och om jag tar som exempel den man, jag särskilt tänker på, så skulle det kosta honom 90 kronor om året. För mindre kunde han icke komma ifrån, och ändå lyckades förvaltningsutskottet genom sekreteraren förmå säljaren — det stod icke i kontraktet — förbinda sig att bygga de elektriska ledningarna intill egnahemsköparens husknut. Det var sålunda en förbättring, som åstadkoms genom förvaltningsutskottet och dess sekreterare. Men icke desto mindre skulle det bli 90 kronor om året att betala för denna egnahemsköpare. 90 kronor är nästan räntan på 2,000 kronor, och om det nu var 20 tunnland, så utgjorde detta belopp i det närmaste räntan på 100 kronor per tunnland. När köparen fick veta detta, sade han: »Nej, det har jag aldrig gått in på. Jag har aldrig gått in på att betala mer än 50 kronor.» Det är mycket möjligt, men i kontraktet stod det, och följaktligen finns det inga möjligheter att gå till säljaren och säga: var så god och skriv ned det. — Jag följde med och såg på hans gård och mark. Denne man hade redan byggt en liten trevlig stallänga och en liten trevlig trösklänga, han hade lagt grunden till boningslänga, han hade sålt timmer, hans hustru och barn lågo i ett rotfält och arbetade med framtids-hopp och god vilja. Jag hade den uppfattningen och har den fortfarande, att han fick betala det mer än tillräckligt dyrt, och jag frågade vederbörande: hur vill ni nu själv hava det? Förvaltningsutskottet kommer att följa mig, det är dyrt tillräckligt, och vill ni, att jag skall avstyrka det, så beviljas icke lånet, och så är ni fri från detta, men tillstyrker jag det, är det troligt, att ni får lånet. Då sade han: För Guds skull avstyrk det icke, då är jag ruinerad, jag sitter på landsvägen då och har förlorat det lilla jag hade. Jag får uppriktigt säga, att jag hade icke hjärta att avstyrka detta lån. Det kan hända, att han klarar sig igenom, men om depressionen och de dåliga tiderna fortsätta, så kanske han faller en dag han också, och då kanske det är jag, som icke sett upp. Och jag kan medgiva, att om jag skulle anlagt enbart hårt ekonomiska synpunkter på detta, så skulle jag sagt, att det varit för dyrt, jag skulle avstyrkt det, men det kunde jag icke göra i detta fall.

Detta är egentligen typiskt för ofantligt många, för att icke säga, vilket jag dock icke kan bevisa, de allra flesta köp av egnahem, som verkställts i Malmöhus län.

Herrarna ha resonerat om rådgivare och om inspektörer. Herr Paulsen sade, att det var nu tillsatt en inspektör, som var okänd för de ledamöter, som icke äro i förvaltningsutskottet — och jag kan säga, att han är okänd även

för mig, trots att jag är med i förvaltningsutskottet. Jag vill då säga, att det hänger icke på några råd och inspektioner. Man får sannerligen taga till något mera praktiskt än råd och inspektioner för detta folk, som kommit dit på detta sätt. Beträffande odling av spannmål, som berörts av både interpellanten och herr Paulsen, så tror jag också, att på ett och annat område är det bättre att det planteras skog, men visavi Kastbergafallet, där odlingen sker med nödhjälpsarbete eller genom statens försorg, där skulle jag tro, sedan det är byggt så bra som det är gjort, att det är skäl i alla fall att odla upp det till egnahem. Jag får uppriktigt säga, att någon styckning där aldrig borde blivit gjord, men när den är gjord, då är det bättre, att det får bli egnahem där. Herr Paulsen sade, att odlingen med nödhjälpsarbeten blir så dyr och att den icke står i proportion till värdet. Ja, det är alldeles rätt, men det är byggt där, och då får man skapa hem och odlingsjord där. De pengarna får samhället offra. I vad mån egnahemslåntagarna, vilka bo där, kunna få vara med, det vet jag icke, men jag tycker det vore rimligt och rätt, att de också få delta i dessa arbeten.

Jag vill säga en sak till om konjunkturernas betydelse. Hade konjunkturerna blivit bättre och förvaltningsutskottet varit hårdare i fråga om beviljandet av sina lån, så är jag rädd för att förvaltningsutskottet den gången hade råkat ut för den kritiken, att i Malmöhus län vilja icke myndigheterna befrämja egnahemsbildandet, och då hade man fått förebråelser för det. Nu har det blivit, utom litet oförstånd från alla håll, en kris så svår, som vi över huvud någonsin haft, och då hava förhållandena blivit som de blivit. Jag skulle vidare vilja säga, när man resonerar om egnahemsstyrelsen och dennas åtgärder år 1928, utan att varken vilja klandra eller berömma den, att i viss mån hava egnahemsstyrelsens åtgärder bidragit till att förskaffa dessa jordjobbare mera pengar än de annars skulle fått, ty det låg en marginal emellan utskottets lånebelopp och det som dessa själva hade fått satsa. När nu egnahemsstyrelsen tryckte på det, att förvaltningsutskottet skulle lösa ut dessa privata långgivare, som det ju icke kunda vara något nöje för låntagarna att hava, så fingo visserligen dessa långgivare skriva bort en betydande summa, men de fingo också ut en summa, som jag är alldeles säker på de aldrig annars fått.

Det har ju skrivits mycket i denna sak — ja jag brukar ju också någon gång handskas med tidningarna, jag har en sådan med mig och i den står en artikel, som föranleder mig att framställa en fråga till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Tidningen kommer ut i Skåne och heter Mellersta Skåne, och i den står för den 31 mars ett redaktionellt inlägg, en artikel som bl. a. talar om den interpellation, som vi i dag resonera om. Det står där bl. a.: »Vi veta att från bondeförbundshåll i riksdagen äro synnerligen starka krafter i rörelse för att övertala regeringen att den skall ta precis lika mycket hänsyn till egnahemmarnas skrivelse, som egnahemsstyrelsen gjort, nämligen förklara den till ingen åtgärd föranleda.» Jag skulle bliva mycket tacksam, om jag fick svar först på den frågan, huruvida någon sådan påtryckning ägt rum från bondeförbundshåll och för det andra, om en sådan påtryckning ägt rum, av vem eller vilka?

Till sist vill jag säga, att jag önskar, att så fort det är möjligt åtgärder vidtagas för att säkerställa så många som möjligt av dem, som sitta på dessa egnahem.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **von Stockenström**: Herr talman! Jag fick just nu en alldeles ny interpellation av herr Nilsson i Hörby. Den skall jag be att få besvara med detsamma: Någon påtryckning på mig eller, såvitt jag vet, på någon annan regeringsledamot i denna fråga har icke förekommit.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Herr Sköld: Herr talman! Man måste ju beklaga, att denna fråga icke förrän nu har kommit till behandling här i riksdagen, ty jag tror, att alla de, som äro här närvarande, hava en känsla av att vad som hänt i fråga om egnahemsrörelsen i Malmöhus län är en av de största, för att icke säga den största av de skandaler, som vårt egnahemsväsen någonsin varit utsatt för.

Det har här talats om ansvar. Det är kanske icke mycket värt att tala om den tid, som varit. Jag skulle emellertid inledningsvis vilja säga, att man får naturligtvis skilja mellan ett par tidsperioder här. Det är så, att det varit regimskifte i hushållningssällskapet under de sista åren, och man får nog säga, att saken icke ligger likadant till nu som före detta regimskifte. Nu har herr Månsson i Erlandsro ställt sig på de anklagades bänk och sökt försvara förvaltningsutskottet. Jag föreställer mig, att han då har försvarat det gamla förvaltningsutskottet, som fanns på den tiden, då dessa styckningar skedde. Han försvarade det på det sättet, att han lade en dryg del av ansvaret på en av hushållningssällskapets tjänstemän. Om jag fattade honom rätt, hade denne tjänsteman verkställt värderingar, styckningar och planeringar och därvid tydligen kommit med förslag, som varit ohållbara och som lett till detta resultat. Nu vet jag visserligen, att den tjänstemannen icke längre finnes kvar såsom egnahemsnämndens tjänsteman. Men han är ju fortfarande hushållningssällskapets tjänsteman. Och jag måste ju säga, att om det är riktigt, att huvudansvaret för det skedda bör läggas på honom, kan jag icke förstå, huru hushållningssällskapet kan ha kvar en tjänsteman, som handlat på det sättet.

Vidare försökte herr Månsson i Erlandsro att skjuta skulden på jordbruksdepartementets egnahemsavdelning, för att man där icke har sett upp tillräckligt med myndigheterna i Malmöhus län. Jag tror väl icke det går an att göra på det sättet. Och när herr Månsson i Erlandsro säger, att här kommer man ifrån jordbruksdepartementet och anmärker, att det göres så litet i Malmöhus län, kan väl icke detta vara något skäl för den gamla egnahemsnämnden att göra en mängd dumheter, såsom nu faktiskt har skett. Jag tror, att den egnahemsnämnd, som fanns förut och det förvaltningsutskott, som då fanns, måste ha en dryg del av ansvaret.

Det har här redan nämnts åtskilligt om förhållandet mellan den ursprungliga försäljaren av Kastberga och egnahemsnämnden. Jag vill nämna ett annat sådant fall. Det var faktiskt så vid ett tillfälle, att en bank hade fått övertaga ett gods av en bankrutterad godsägare. Banken försökte att få området styckat till egnahemslägenheter för att få en hög vinst. En ledamot av denna banks styrelse var också med i det bolag, som styckade godset och samtidigt ledamot i egnahemsnämnden. Jag menar, att det under sådana förhållanden är ganska naturligt, att herr Nilsson i Hörby har rätt, när han säger, att man i Malmöhus län icke fick in den sociala betoningen över egnahemsverksamheten, som behövdes. Det är ett faktum att så ej skett, och egentligen skulle man ha lust att riktigt taga upp den saken. Det är ett faktum, att i Malmöhus län gick det så till, att jordstyckarna fingo en värdering på sina styckningslotter, som var så hög, att de egnahemslån, som beviljades, täckte vederbörandes kostnader och gav dem vinst. Dessutom fingo dessa jordstyckare uppbära premielån och lån ur gödselvärdslånefonden och rent av i förskott. Det inträffade fall, där jordstyckaren praktiskt taget avtalade med en bulvan att skriva på köpekontrakt, för att jordstyckaren skulle få låna ifrån egnahemssällskapet, men där bulvanen icke hade någon tanke på att bli jordbrukare. Och det har nämnts från föregående talare, att i ett par fall kunde köparen rent av icke anträffas. Jag menar, att det icke är tal om annat än att det här är en stor skandal, men jag skall icke fördjupa mig i den.

De myndigheter, som ha haft hand om detta, de kunna icke avsäga sig ett fruktansvärt ansvar.

Men man kan ju säga, att den regim, som för närvarande finnes, är ju icke fullt så besvärlig. Men denna regim har ju risken över sig. Hushållningssällskapet har beviljat lån i gångna tider, bakom vilka det icke finnes något reellt värde. Det måste bliva en krasch, det måste bliva förluster. Hushållningssällskapet måste taga dem, och hushållningssällskapet har naturligtvis några fonder, som det vill slå vakt omkring. Och följaktligen är det så, att hushållningssällskapet icke vidtagit de åtgärder, som hade varit nödvändiga för att egnahemsverksamheten i Malmöhus län skulle tillvinna sig människornas förtroende.

Vad säger kammarledamöterna om något sådant som att, när man färdas på de skånska landsvägarna, man ofta ser vid sidan av vägen en, två, tre, fyra nybyggda ställen stå tomma med svarta fönsteröppningar. Det finnes verkligen åkrar i dessa fall, men ingen plöjer dem. Den, som kommer förbi, frågar ovillkorligen: vad är detta för en ödebygd? Jo, det är egna hem, svaras det. Jaså, säger man då, är det på det sättet, som staten kastar ut sina penningar på egnahemsverksamhet? Kan det då vara en nyttig verksamhet? Men hushållningssällskapet låter det gå. Det får sina körare ifrån egnahemsstyrelsen, och så gör det vad det tycker. Men man är rädd för att låta det gå till sin spets, ty då får hushållningssällskapet taga förlusterna. Det är ju ganska naturligt, att hushållningssällskapet är litet strävt för närvarande, därför att det löper vissa risker. Och jag vill icke direkt uttala något klander. Jag förstår det väl, men man måste säga, att ur det allmännas synpunkt är det ett oeffterrättligt tillstånd rådande. Om nu hushållningssällskapet skulle råka ut för en krasch, vem blir det i sista hand som får betala? Jo, det blir staten, ty hushållningssällskapets verksamhet bekostas av staten. Allt, som hushållningssällskapen använda, betalar staten. Det blir staten, som får taga risken till sist.

Vi ha här ett exempel på att det suttit personer i de ledande kretsarna inom hushållningssällskapen, som skött egnahemsverksamheten så, att deras åtgärder blivit icke bara till olycka för människor och till vanheder för egnahemsrörelsen utan dessutom skapat en stor ekonomisk risk. Man talar här om konjunkturerna. Men herr Nilsson i Hörby menar väl icke, att konjunkturerna inom jordbruket kunnat ha någon inverkan på styckningarna vid Kastberga, där det icke funnits någon åkerjord, och man sålunda varken kunnat ha någon skada eller nytta av konjunkturerna. Där har det varit så, att egnahems-låntagarna under en följd av år fått livnära sig på att hugga bort ungskog, som icke haft större grovlek än min arm, och sälja den till ved, och om jag icke är oriktigt underrättad, hade denna ungskog en gång planterats med hjälp från skogsvårdsstyrelsen, d. v. s. med anlitande av statsmedel.

Alltså har hushållningssällskapet handhaft egnahemsverksamheten så, att det skapats en stor ekonomisk förlustrisk för staten. Här ha vi ett exempel på, att det helt och hållet beror på en tillfällighet, huruvida ett hushållningssällskap kan tillföra egnahemsverksamheten den sociala betoning, som är nödvändig, huruvida den lägger ned den omsorg som är erforderlig och sköter verksamheten på ett hyggligt sätt. Om hushållningssällskapet icke gör detta, vem får bära ansvaret och i sista hand taga risken? Jo, staten. Det är det allmännas intressen, som sättas å sido. Jag kommer då fram till den frågan: när det nu skall företagas en undersökning, bör man då bara nöja sig med att taga reda på vad som kan göras för att i de enskilda fallen få en rätsida på det hela? Bör det icke också allvarligt undersökas, vad som kan göras för att förebygga att sådant händer i fortsättningen? Måste vi icke tillbaka till den

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

ståndpunkt, som på sin tid intogs av de kolonisationssakkunniga, att egnahemsverksamheten bör tagas ifrån hushållningssällskapen? Man har motiverat, att hushållningssällskapen ha egnahemsverksamheten om hand därmed, att staten skulle slippa att taga riskerna av densamma. Men handen på hjärtat: vem är det som i sista hand får taga dessa risker? Jo, som sagt staten. Det finns visserligen ett annat skäl för att denna uppgift skall vara kvar hos hushållningssällskapen, och det är, att dessa ibland förtjäna pengar på densamma. Men detta kan icke vara ett hållbart skäl. Man måste på nytt taga upp frågan: skola hushållningssällskapen fortfara med denna verksamhet, då man icke har någon garanti för, att det blir den rätta sociala betoningen i deras verksamhet?

Nu har herr Nilsson i Hörby gett exempel på att det ofta icke är så lätt för låneförmedlaren att gripa in, därför att det skapas ett visst tvångsläge. Och detta har han rätt i; det är otvivelaktigt en förmildrande omständighet även för Malmöhus läns hushållningssällskap. Vi skola icke se bort från denna omständighet utan låta den ha sin betydelse. Det är naturligtvis en förmildrande omständighet, att hushållningssällskapet och egnahemsnämnden ibland stått i den situationen, att de måste tänka nå att en köpare har satt in sina små sparmedel på det egna hemmet och att, om lånet icke beviljas, han förlorar dessa medel och står där på gatan. Felet ligger alltså ofta i själva jordförmedlingen, i styckningen, och jag frågar: är det rimligt att fortsätta med att låta enskilda exploatörer sköta jordstyckningen? Detta tycker jag är en fråga, som bör tagas under allvarligt övervägande. Det har varit på tal förr, att jordstyckningen och jordförmedlingen borde skötas av statens organ, av det allmännas organ. Jag håller icke bestämt på att man precis skall gå fram på den vägen. Vi ha ju ett vackert exempel på, att denna uppgift kan skötas även på annat sätt än genom ett offentligt organ, nämligen från Kristianstads län, som ju, efter vad jag tror man med fullt fog kan säga, kan uppvisa en av de bäst skötta egnahemsverksamheterna i detta land. Men vem är det som har hand om styckningen där? Jo, det är en egnahemsförening, som icke tillkommit för att tjäna pengar utan för att tillgodose det sociala syftet med egnahemsverksamheten. Det är en fråga, som måste på allvar övervägas, om man icke skall lägga jordstyckningen och jordförmedlingen i det allmännas hand, så att denna verksamhet sker utifrån den bestämda meningen, att egnahemslånetagarnas och det allmännas intressen skola främjas. Vi böra icke längre taga de risker, som vi hittills löpt och varpå Malmöhus läns egnahemsnämnd verkligen givit ett skrämmande exempel. Båda dessa ting måste, menar jag, noggrant övervägas, och jag vill hemställa till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att när nu undersökningen i denna fråga skall sättas i gång, man icke bara stannar vid att se till, vad som kan göras för att bota de brister, som föreligga i här ifrågakvarande fall, utan att man gör allt som är möjligt för att förebygga ett upprepande för framtiden.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Jag beklagar, att jag, när många interpellationer stå på listan, skall behöva taga kammarens tid i anspråk, men jag anser mig skyldig att lämna några upplysningar.

Jag skall icke taga de förhållanden i försvar, som rått beträffande egnahemsrörelsen och jordstyckningen i Malmöhus län. Jag anser tvärtom, att det icke varit någon plan i styckningen, och att icke de hänsyn gjort sig gällande, som böra ifrågasättas vid en sådan styckning. Men jag skall här ändå anföra vissa saker, då svårigheterna, såsom de utvecklats sig, för denna jordbrukargrupp inträtt under det nuvarande förvaltningsutskottet.

Herr Sköld nämnde något om regimskifte. Det kan icke sägas, att det direkt

inträffat något regimskifte. Men utskottet är väsentligen sammansatt av andra personer från och med den 1 januari 1927.

Då nuvarande förvaltningsutskottet den 4 januari 1927 sammanträdde, förelågo ansökningar om lån för bland annat 48 obebyggda egnahemslägenheter, som samtliga tillstyrkts av länets egnahemsnämnd. Det var alltså egnahemsnämnden, som i första hand hade att pröva dylika framställningar. Förvaltningsutskottet hade därefter haft att formellt bevilja lånen. Egnahemsnämnden hade vid den tiden som sakkunnig förste jordbrukskonsulenten i länet Hjalmar Paulsen. Men det är klart, att då förvaltningsutskottet utsett denna egnahemsnämnd — låt vara ett tidigare förvaltningsutskott — då är det förvaltningsutskottet i viss del, som får taga ansvaret för nämndens förvaltning.

Emellertid, de 48 ansökningar, som förelågo, föreföllo oss för ögonblicket icke böra belånas. Egnahemsnämnden hade ju prövat styckningsplanen, huruvida jordbruken såsom sådana voro bärkraftiga, och förvaltningsutskottet hade, på sätt som det var anordnat i Malmöhus län, den s. k. bankledningens roll och skulle bevilja lån och följaktligen pröva ansökningarna. Men då enligt vår mening varken de sociala eller ekonomiska synpunkterna tillräckligt beaktats, ansågo vi oss icke böra bevilja lånen utan återremittera ärendena angående dessa egnahemslån till egnahemsnämnden.

I protokollet för ifrågavarande datum står det: »Inkomna ansökningar om egnahemslån till jordbrukslägenheter jämte premielån i sammanhang därmed — bordlades för närmare utredning av herrar ordföranden, vice ordföranden och sekreteraren med uppdrag åt dessa att jämväl undersöka i vad mån det för egnahemslånerörelsens främjande kunde vara till gagn att enskilda personer intresserades för att biträda vid fastighetsstyckningar och ekonomiserandet av egnahemsnbyggen.»

Jag hade såsom suppleant i ett tidigare förvaltningsutskott vissa gånger tjänstgjort och deltagit i utskottets sammanträden och även varit med, då det gällt egnahemslåns beviljande. Och vad som för mig var det mest frapperande var det sätt, på vilket egnahemsnämnden behandlade dessa låneansökningar. Den gjorde de, enligt min mening, minst lämpliga styckningar på Kastberga. Jordbrukskonsulenten har enligt min mening i första hand ansvaret härför.

Då emellertid undersökningarna påbörjades av oss — det var den nuvarande ordföranden, friherre Ramel och jag jämte sekreteraren — funno vi, att beträffande de flesta, som ansökt om lån, var köp uppgjort mellan jordsäljaren och egnahemslånetagaren och kontrakt upprättat. Om låntagaren hade 1,000 kronor eller 2,000, var detta vanligen betalt i handpenning, och följaktligen, därest inte avtalen kunde hävas, kommo lånesökandena i en svår ställning om icke lånen beviljades. Där vi hade någon möjlighet att låta jordköparen gå ifrån köpeavtalet, gjorde vi det. Vid nästa sammanträde beviljades av de 48 ansökningarna lån till 36 stycken. Villkoren för att lån skulle beviljas var, att en viss del av lånebeloppet skulle inestå hos jordsäljaren 5 eller 10 år oupppsägbart med 5 procents ränta.

12 av ansökningarna avslogos med hänsyn till att vi ansågo jordpriserna för höga eller att jorden var för styv för att brukas för sådana mindre jordbruk.

Det var flera av de 36 beviljade ansökningarna, beträffande vilka vi, när vi prövalde saken, ansågo, att de borde ha gått tillbaka, och jordsäljaren var i vissa fall villig att låta köpeavtalet gå tillbaka, men låntagarna hade den bestämda uppfattningen, att de skulle klara sig på sin fastigheter, trots de i regel hade för litet kapital. Och vad beträffar styckningarna å Brogårdar tycks vederbörande där klara sig bra, tydligen därför att dessa låntagare voro ekonomiskt bäst situerade.

En bidragande orsak till de svårigheter, som inträffat, är säkerligen att söka i, att dessa låntagare eller nybyggare i regel haft för litet kapital att börja

Svar á interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

med. Och då egendomarna för det första köpts för dyrt och för det andra bebyggts för dyrt, har det helt naturligt uppstått svårigheter. Det har ofta vid en senare undersökning befunnits, att det egna kapitalet 2,000 kronor, som de själva hade att börja med, anskaffats genom lån hos anhöriga. Följaktligen ha de själva icke ägt någonting.

Jag säger, att rörelsen skötts dåligt. Men jag vill icke därför uteslutande lägga skulden på den dåvarande egnahemsnämnden och det dåvarande förvaltningsutskottet. Ty jag vet, att många gånger, då jag som suppleant deltagit i ärendena och framfört mina synpunkter på saken, var det många, som delade de synpunkterna. Men tidningspressen ifrån visst håll såg många gånger icke med blida ögon förvaltningsutskottets åtgärder, om man avskog eller avstyrkte ett egnahemslån, när ansökan inkommit från en mindre bemedlad person. Man försökte då göra gällande, att man här icke ville göra någonting, och att man icke ville hjälpa vederbörande att få ett eget jordbruk. Följaktligen får man nog lägga skulden på vartdera hållet, då det gäller att kritisera dessa saker.

Emellertid, de 36 lånen beviljades, de andra avskogs. En jordägare hade planerat en avstyckning på Pugerup, en rätt stor egendom. Där såldes några stycken lotter, och man hade kommit så långt, att kontrakten voro undertecknade och vederbörande hade fått tilldelning av jord, och vissa åkerlotter voro besädda med vete. Där ville köparna icke släppa sitt kontrakt, men utskottet beviljade icke lånet, ty man ansåg det vara felaktigt att stycka sönder, så att stora byggnader skulle ligga obrukade mitt inuti egnahemskolonien. Och därtill hade en sålt en ungskog, som icke bort säljas till avverkning. Då inte överenskommelse kunde träffas med vissa egnahemsköpare att avstå från köpeavtalet behöllo de jordlotterna, höstade och sålde spannmålen för att sedan försvinna. Förvaltningsutskottet beviljade inte lånen, köparna hade inga utmätningsbara tillgångar och jordsäljaren, kapten Sjövall, förlorade säkerligen på affären mycket, vilket emellertid hade den fördelen, att de spekulativa egnahemsförsäljarna upphörde, enär de märkte att förvaltningsutskottet menade allvar med sin varning.

Vid en annan egendom hade en privat jordägare sökt åstadkomma en styckning, men vid vår undersökning funno vi, att det icke under nuvarande förhållanden kunde vara tillrådligt att betala avtalade jordpriser och följaktligen sade vi bestämt ifrån, att några lån icke komme att beviljas. Förvaltningsutskottet utfärdade därefter ett meddelande i tidningarna, vari det klart sades ifrån, att man icke komme att bevilja lån, med mindre en delegation av förvaltningsutskottet tillsammans med länets egnahemsnämnd godkänt styckningen och priserna.

Samma förhållande förelåg även beträffande en del av de senare — den 9 mars samma år — beviljade lånen. Jag vill minnas, att för 14 olika egnahemslägenheter prutade säljaren ned priset med sammanlagt 13,500 kronor. Förvaltningsutskottet hade nämligen satt som villkor, att om icke priset minskades med detta belopp, skulle lån vägras. När sedermera en sådan nedprutning skedde, beviljades lånen. Efter den tiden ha icke många lån beviljats, men jag vill särskilt understryka, att vid åtskilliga tillfällen har man från de håll, där man icke i ringaste mån följt med utvecklingen, kritiserat oss därför att vi avslagit vissa låneansökningar. Då jordstyckningen och försäljningen utvecklats sig dithän att en egendom på cirka 200 tunnland styckad till omkring 10 egnahemslägenheter kostade mera än egendomen i sin helhet med goda byggnader, var det enligt utskottets mening på tiden att sluta upp. Så höga jordpriser på obebyggd jord måste bliva omöjliga att ekonomisera.

Herr Jönsson i Revinge ansåg, att det i vissa fall skulle vara bättre att göra en avskrivning till förmån för den nuvarande innehavaren och låta honom sitta

kvar. Ja, detta är just vad förvaltningsutskottet många gånger haft under omprövning och tagit under övervägande. Men, herr Jönsson i Revinge, detta är något som är rätt svårt att ordna. Ty om man avskriver så som man tycker är önskvärt för att hjälpa en familj att sitta kvar, har man ingen garanti för att vederbörande icke säljer sin lägenhet till en annan och tager 3,000 eller 4,000 kronor mer för densamma. Vi böra märka, att många av dessa människor, som kommit i en brydsam situation, icke äro de första köparna och bebyggarna, utan den som först köpt och bebyggt fastigheten har sålt den och fått mera än de själva betalt för densamma, och så är det näste innehavare som råkar illa ut. Av denna anledning får långivaren — d. v. s. här förvaltningsutskottet — noggrant pröva läget, innan man slår in på den vägen, att man gör en avskrivning. En sålunda gjord avskrivning kan givetvis kombineras med villkor att om fastigheten vid försäljning betingar ett högre pris än den med hänsyn till avskrivningen borde, visst belopp inbetalades av säljaren till hushållningssällskapet, men hur skall det vara möjligt att härvidlag bedöma den ersättning, som skäligen bör tillkomma säljaren för gjorda förbättringar vartill kommer den omständigheten att köpebrevet skrives på endast tillåtna beloppet och en större handpenning betalas som eventuell likvid för inventarier, vilkas värde inte tillnärmelsevis motsvarar summan. Annars har som sagt förvaltningsutskottet varit inne på den linjen, och kunde man ställa det så, att en viss tid stipulerades, varunder den, som fått ett lånebelopp efterskönt, måste behålla egendomen, vore helt visst detta något som man starkt borde taga under övervägande. Men det är rätt svårt att genom särskilt avtal binda vederbörande, enär bestämmelserna, som jag antytt, mycket lätt kringgås.

Sedan har det talats om det nuvarande systemet att inkräva ränta. Är det riktigt såsom herr Paulsen relaterat — om det i detalj tillgått så, kan jag icke avgöra — står vad som hänt icke i överensstämmelse med förvaltningsutskottets uppfattning. Vi ha nämligen beslutat att man skall i den mån det är möjligt tillmötesgå dem som begära uppskov en viss tid med betalningen av sin ränta och annuitet. Men när det gäller sådana personer, som icke alls låta höra av sig utan utebliva med betalningen, fastän de blivit påminta två eller tre gånger, blir man tvungen att använda samma medel som i vanliga fall då det är fråga om ekonomiska mellanhavanden. Jag vill i detta sammanhang tillägga, att det är många av egnahemslånetagarna, som genom det system, som existerat därefter, blivit bortskämda, därför att om den privata jordsäljaren haft en inteckning, som legat efter hushållningssällskapets inteckningar, har denne i flera fall under de första åren betalat räntan till hushållningssällskapet för att icke detta skulle dels gå på honom som borgensman, dels säga upp egnahemslånet. Härigenom ha vissa egnahemslåntagare fått den uppfattningen, att det alltid är någon annan, som kommer att ingripa och betala räntan.

Vad sedan angår frågan om en vandringsrättare vill jag meddela, att en agrom anställdes våren 1929 för att tjänstgöra hos såväl förvaltningsutskottet som egnahemsnämnden, vilken senare numera i sin helhet handhaver egnahemsrörelsen. Huruvida denne använts till den rådgivande verksamhet som här omnämnts kan jag inte besvara. Jag vill tillägga, att i den mån han icke gjort detta har alltid en ledamot inom förvaltningsutskottet, som även är ledamot i den nuvarande egnahemsnämnden, varit att tillgå för ändamålet; vederbörande har rest från den ena kolonien till den andra för att i möjligaste mån tillhandagå egnahemslåntagarna med råd och upplysningar.

Vad sedan herr Sköld mot slutet av sitt anförande påpekade, att egna hemmen ligga obrukade, är detta naturligtvis någonting ofantligt ledsamt att se. Men jag kan meddela, att i vissa fall har det varit på det sättet, att egnahemslånetagarna vägrat så på sina fastigheter och sköta jorden, och sedan underlåtit att

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

betala, varför dessa blivit uppsagda till avflyttning, men i vissa fall vägrat att godvilligt flytta, varvid vräkning blivit ofrånkomlig.

Innan vräkningen hunnit verkställas har tiden för vårsådd varit förbi och fastigheterna på det sättet blivit obrukade. Den omständigheten, att på så många håll jorden legat obesädd, beror sålunda i vissa fall på egnahemslåntagarnas egna åtgärder, då de som sagt underlåtit att beså jorden och vägrat att flytta frivilligt. Följaktligen fingo dessa fastigheter ligga obrukade, och detta såg mycket illa ut under fjolåret.

Vad slutligen konsulenten, som tjänstgjort hos egnahemsnämnden, beträffar, kan jag meddela, att han, redan innan den nuvarande egnahemsnämnden tillträdde, fick sitt avsked som konsulterande hos nämnden, och han har icke fungerat sedan dess. I vad mån han skall tjänstgöra hos hushållningssällskapet, få vi se längre fram. Beklagligast är enligt min mening att vissa tidningsorgan söka i politiska eller andra syften att taga egnahemslåntagarnas sak på entreprenad, åtminstone då det gäller att kritisera förhållandena.

Jag tror, att inför rådande lågkonjunktur är det ekonomiskt illa ställt för egnahemslåntagare även i andra län och inte allenast dessa utan även för jordbrukare, som hava sina lån hos vanliga penninginrättningar, men dessa senare ägnar man i regel inte samma omtanke.

Det är herr talman min önskan, att den av riksdagen beslutade utredningen skall resultera uti, att egnahemslåntagarna skola kunna få det ekonomiska stöd de kunna vara i behov utav.

§ 12.

Svar å interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**, som härefter erhöi ordet, anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Bengtsson i Kullen till mig framställt följande spörsmål:

»Kan det förväntas åtgärder från herr statsrådets sida för åstadkommande av sådan ändring av vattenfallsstyrelsens årsredogörelser, att av dessa, i likhet med de för åren 1921—1927 lämnade, framgår resultatet av årets drift vid varje anläggning för sig samt, vad landsbygden beträffar, de kraft- och energimängder, som landsbygdselektrifieringen kräver, jämte de avgifter, som därför debiteras?»

Med avseende å frågan om upptagande i årsredogörelsen av särskilda förräntningssiffror för varje särskilt kraftverk erinras uti interpellationen bland annat, hurusom riksstatskommittéerna i sitt år avgivna betänkande dels påpekat betydelsen av att den verkliga räntabiliteten för statens olika affärsverk blir beräknad efter likformiga och riktiga grunder samt blir känd så allmänt och så tidigt som möjligt, dels ock framhållit, att statens vattenfallsverk ingalunda kan betraktas som en enda sammanhängande affär utan sönderfaller i flera fristående affärer, som det är högst angeläget att hålla skilda från varandra, att för var och en av dessa affärer det disponerade kapitalet måste angivas och att därvid värde bör åsättas även den staten tillhöriga vattenkraft, som icke förvärvats genom köp, enär räntabilitetskalkylerna i annat fall bliva mer eller mindre vilseledande. Med utgångspunkt från detta uttalande riktar sig interpellanten mot att vattenfallsstyrelsen i årsredogörelsen för år 1928 i en statistisk tablå över det finansiella resultatet sammanfört Älvkarleby, Motåla och Västerås kraftverk samt västra stamlinjen till en grupp och för denna angivit en gemensam förräntningssiffra, under det att tidigare lämnats motsvarande siffror för varje förvaltning för sig. I detta sammanhang må nämnas, att i 1929 års redogörelse motsvarande tablå uppställts så, att alla kraftverk med tillhörande anläggningar sammanförts till en enda grupp.

Kraftverksrörelsen omfattar fyra olika företag, vilka kunna betraktas som från varandra fristående affärer, nämligen: Porjus kraftverk, Norrfors kraft-

verk, diverse vattenfall och kraftanläggningar samt centralblocket. Centralblocket omfattar förvaltningsenheterna Trollhätte, Älvkarleby, Motala och Västerås kraftverk med västra stamlinjen. Dessa förvaltningsenheter äro icke fristående från varandra utan måste numera betraktas som en enda sammanhängande affär. Genom västra stamlinjen äro nämligen anläggningarna i fråga sammanknutna med varandra, och en systematisk samkörning äger rum mellan dem, vilken för varje år blir alltmera ingripande. Sålunda levererar Västerås kraftverk all sin kraftproduktion till Älvkarleby och Motala kraftverk. Från Trollhätte kraftverk överföres betydande kraftmängder till Älvkarleby- och Motalanäten. Vid störningstillfällen och under exceptionella förhållanden understödja de olika kraftverken varandra. När det gäller nyanafföring av kraft, behandlas centralblocket som en enhet. Oaktat Motala kraftverk i och för sig har en sämre räntabilitet än Trollhätte och Älvkarleby kraftverk, tillämpas numera samma taxor vid alla kraftverken, och ingen torde vilja bestrida lämpligheten därav. En utjämning föreligger alltså både på det sättet, att kraftöverskottet vid ett kraftverk inom centralblocket överföres till ett annat kraftverk, där kraftbrist råder, och så tillvida, att taxorna utjämnats. Det synes i och för sig naturligt att man under sådana förhållanden låter detta faktiska sammanhang taga sig uttryck även däri, att räntabiliteten redovisas gemensamt.

Tillämpligheten av riksstatskommitterades uttalande om beräkandet av räntabiliteten för de olika affärsverken och om offentliggörandet av förhållandena härutinnan får givetvis ses mot bakgrund av de vid envar tidpunkt gällande indelningsgrunderna beträffande riksstat och budgetredovisning. Då kommitterade avgåvo sitt betänkande, fanns blott ett relativt litet antal underavdelningar av vattenfallsverken. Det var därför lätt att utan tyngande av riksstaten i denna specifikt upptaga de olika kanal- och kraftverken samt fastighetsgrupperna. Efter hand hava emellertid förhållandena ändrat sig. Redan ett par år efter riksstatsreformen måste man anvisa kapitalökningsanslag, som ej kunde hänföras till viss fond under vattenfallsstyrelsens förvaltning — anslag till distributionsanläggningar, inköp av vattenfall och fastigheter, inventarier m. m.

Av större betydelse i förevarande sammanhang är emellertid, att vid 1919 års riksdag i riksstaten sammanslogos dels kanalverken, dels kraftverken och dels fastighetsförvaltningarna till tre särskilda enheter. Såvitt jag kunnat finna, avsågs därvid icke, att dessa tre enheter skulle *statistiskt* redovisas med varje underavdelning för sig. Däremot uttalades, att i vattenfallsstyrelsens räkenskaper specialredovisningen borde vidhållas. I enlighet härmed föras hos vattenfallsstyrelsen skilda räkenskaper för de olika i centralblocket ingående kraftverken, och i dessa räkenskaper redovisas det av varje särskilt kraftverk disponerade kapitalet för sig. Räkenskaperna bli offentliga handlingar. Att årsredogörelsen icke direkt återger vissa bokföringssiffror, kan därför icke, såsom interpellanten gör gällande, innebära ett hemlighållande av driftsresultaten.

Ur budgetsynpunkt finnes ingen anledning att kräva större specialisering av kraftverken än som nu sker, och för ernående av verklig jämförbarhet i statistiskt hänseende mellan de olika affärsverken är det snarare bättre att röra sig med några få, stora enheter, där ojämnheterna taga ut varandra och resultatet på det hela blir mera rättvisande. Särskilt gäller detta, sedan samkörning mellan kraftverken införts i den utsträckning, som nu tillämpas.

Om man med ledning av räntabilitetssiffrorna vill söka bedöma, vad som kan vara skäligt i fråga om kraftavgifter för jordbruksändamål, får man också — såvitt jag kan finna — en säkrare och mera överskådlig utgångspunkt i den gemensamma räntabilitetssiffran för hela centralblocket än i de skilda

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

siffrorna för de fyra olika kraftverken. Huruvida de övriga till kraftverksrörelsen hörande tre enheterna, Porjus kraftverk, Norrfors kraftverk samt diverse vattenfall och kraftanläggningar, även i förräntningstablan böra upptagas var för sig, såsom i 1928 års redogörelse, eller sammanslås med centralblocket till en för hela kraftverksrörelsen gemensam grupp, såsom skett i 1929 års redogörelse, torde närmast kunna betecknas som en smaksak. Vattenfallsstyrelsen har ansett lämpligast, att vid bedömandet av räntabiliteten hela kraftverksrörelsen ses i ett sammanhang; någon mera vågande erinran häremot torde knappast kunna göras. I varje fall synes det mig — efter den från och med år 1920 vidtagna ändringen av riksstaten — få anses stå i god överensstämmelse med riksstatskommitterades intentioner, att i vattenfallsverkets statistiska redovisning kraftverken betraktas såsom en enhet.

Senare delen av det av interpellanten framställda spørsmålet gäller uppgifterna i vattenfallsstyrelsens årsredogörelse rörande landsbygdselektrifieringen. Divergerande uppfattningar råda om vad som bör inbegripas under uttrycket landsbygdselektrifiering. Interpellanten synes emellertid vara överens med vattenfallsstyrelsen däri, att kraftleverans till industrier, städer och samhällen icke bör räknas dit. Jag har icke kunnat ur interpellationen klart utläsa, huruvida det i förevarande sammanhang föreligger någon meningsskiljaktighet mellan vattenfallsstyrelsen och interpellanten. Såsom framgår av vattenfallsstyrelsens redogörelse för verksamheten under år 1928 räknar styrelsen till landsbygdsdistributionen även kraftleverans till de bostäder — förutom jordbruksbefolkningens — samt de kvarnar, mejerier m. m., som i allt större utsträckning taga sin kraft från distributionsföreningarna. På denna punkt synes interpellanten hava missuppfattat vattenfallsstyrelsen.

Enligt de statistiska tabeller, som vattenfallsstyrelsen numera intager i årsredogörelsen, lämnas i den sammanfattande översikten i redogörelsens början uppgifter rörande såväl kraftförbrukningens storlek (antalet kilowattimmar) som inkomsten och priset per kilowattimme för de distributionsföretag och abonnenter på landsbygden, som tillämpa den s. k. bygdetaxan. Tidigare lämnades dessa uppgifter för varje sekundärstationsområde för sig. I 1928 års redogörelse äro uppgifterna sammanförda för varje kraftverksdistrikt, och i redogörelsen för år 1929 lämnas endast totalsiffrorna för hela centralblocket.

Att uppgifterna om förbrukning och kraftavgifter till en början specificerades för varje sekundärstationsområde var närmast beroende på att styrelsen ville klargöra, att det inom varje sådant område förelåg en jämn och stabil utveckling av landsbygdselektrifieringen med ty åtföljande successiv minskning av kraftavgifterna. Sedan denna stabilitet nu till fullo påvisats, föreligger ej samma anledning att fortsätta med en så detaljerad statistik. Att uppgifterna ej specificeras för varje kraftverksdistrikt utan sammanförts för centralblocket gemensamt är delvis beroende på samma skäl som i det föregående anförts mot framläggande av särskilda resultat för vart och ett av kraftverken. Värdet av en mera specificerad redogörelse får ej heller överskattas för såvitt med en sådan avses att bereda underlag för tillförlitliga jämförelser i fråga om prisförhållanden och dylikt. Den sammanfattande uppgift, som numera lämnas för hela landsbygden inom centralblocket, torde väl i allmänhet giva en fullt tillräcklig överblick. För intet annat område av vattenfallsstyrelsens kraftverksrörelse lämnas det i dess årsberättelser mera detaljerade uppgifter rörande förbrukningens storlek och kraftpriset.

Ett särskilt skäl att för närvarande ej göra ändring härutinnan är, att det genom utredningar, som redan igångsatts eller planerats, torde komma att vinnas en mera allsidig belysning av de ekonomiska förhållandena beträffande såväl statens vattenfallsverk i allmänhet som särskilt jordbrukselektrifieringen.

Årsredogörelsen för år 1929 omfattar endast de distributionsföretag på lands-

bygden, som använda sig av bygdetaxan. Därigenom har statistiken fått ett homogent underlag av typiska jordbruksföreningar. Om även de distributionsföretag medtagits, som uttaga kraft efter industritaxan, skulle totala kraftförbrukningen ha blivit ett tiotal procent högre och genomsnittspriset per kilowattimme någon procent lägre. Att den uteslutning, som gjorts, icke väsentligt påverkat statistiken, framgår tydligt av dessa siffror. Med hänsyn därtill, att från och med år 1931 industritaxan blivit valfri för alla distributionsföreningar och med all sannolikhet kommer att användas i större utsträckning än förut även av rena jordbruksföreningar, kommer vattenfallsstyrelsen, enligt vad som meddelats mig, att från och med år 1931 i statistiken för landsbygdsdistributionen medtaga icke endast alla icke-industriella företag, som använda bygdetaxa, utan även de distributionsföretag på landsbygden och de jordbrukskonsumenter, som använda industritaxa.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Genom koncentrerings av årsredogörelsen har vattenfallsstyrelsen minskat kostnaden för den och möjliggjort en tidigare publicering. De kvarstående uppgifterna utgöras nästan undantagslöst av exakt uppmätta eller beräknade siffror. Ett undantag därifrån utgör dock uppgiften om antalet anslutna tariffenheter, där vattenfallsstyrelsen vissa år nöjer sig med en uppskattning av nyanslutningen; styrelsen har nämligen icke ansett sig böra besvara abonnenterna med nya exakta uppgifter för varje år. För den tidigare, mera utförliga statistiken befanns det nödvändigt att i större utsträckning än nu använda approximativt beräknade siffror. Dessa ha i en del fall föranlett missförstånd. Det synes därför, som om åtskilligt talar för att man, såsom nu sker, i årsredogörelsen begränsar sig till en mera koncentrerad men exaktare statistik och i de fall, då det önskas en mera ingående undersökning beträffande någon fråga, det hos vattenfallsstyrelsen tillgängliga primärmaterialet direkt anlitas.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får jag såsom svar på det framställda spørsmålet uttala, att åtgärd i något av de av interpellanten angivna hänseenden icke synes, åtminstone för närvarande, böra vidtagas.

Härpå yttrade:

Herr **Bengtsson** i Kullen: Herr talman! Jag ber att få frambära min tacksamhet till herr statsrådet för hans benägna svar på min interpellation. Jag kan emellertid icke underlåta att beklaga, att herr statsrådet ej kunnat påvisa mera övertygande skäl för ett avvisande av de önskemål jag anförde. Jag hade utgått ifrån, att herr statsrådet skulle finna det fullt naturligt, att den allmänhet, som med stöd av årsredogörelsen för statens affärsverksamhet önskar erhålla en föreställning om räntabiliteten vid olika anläggningar, skulle kunna bli så nära tillfredsställd som möjligt. Jag hade tagit för avgjort, att herr statsrådet skulle vara villig att medverka till, att statens affärsverksamhet så vitt möjligt skall hållas fri från allt *hemlighetsmakeri*. Jag vet nu så väl hur det är härvidlag: »Rösten är Jakobs, men händerna äro Esaus.» Och från Esau har man i detta fall icke något tillmötesgående att vänta.

Det är ju riksdagen — och därmed svenska folket — som beviljar medel till anläggningarnas byggande. Det har, så vitt jag vet, alltid varit ett oavvisligt krav från riksdagens sida, att offentlig kontroll skall utövas över användningen av anslagna medel. Detta riksdagens krav har, såsom jag i min interpellation framhållit, även beaktats av vattenfallsstyrelsen intill år 1928. Nämda år gjordes några »förenklingar» i årsredogörelsen, vilka givit mig anledning att interpellera.

Nu meddelar statsrådet, att ytterligare »förenklingar» vidtagits för år 1929, vilket synes mig utgöra ytterligare ett skäl att av statsrådet begära de åtgärder, som kunna erfordras för att vinna rättelse.

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 45.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr statsrådet gör gällande, att kraftverksrörelsen omfattar fyra olika företag, vilka kunna betraktas såsom fristående affärer, nämligen *Porjus, Norrfors, »diverse anläggningar»* och *»centralblocket»*, vilket senare omfattar Trollhättan, Älvkarleby, Motala, Västerås och den s. k. västra stamlinjen. Ehuru statsrådet således framhåller, att det inom den statliga kraftverksrörelsen förekommer fyra från varandra fristående affärer, finner han ej anledning anmärka på, att det finansiella resultatet för dessa fyra olika affärers drift under år 1929 redogöres i klump med en avkastning av 5.84 % (se sid. 52). Det gäller dock cirka 264 $\frac{1}{2}$ miljon kronor statsmedel.

I 1928 års redogörelse får man (på sid. 97) veta, att Trollhättan lämnat 6.60 %, den övriga delen av centralblocket 6.88 %, Porjus 3.61 % och Norrfors 5.21 %.

I 1927 års redogörelse återfinner man (på sid. 104) redogörelse för avkastningen även å de medel, som disponerats för de i centralblocket ingående övriga verken och västra stamlinjen. Därav ser man bl. a., att medan Älvkarleby lämnat 8.86 % förräntning har Motala endast lämnat 3.50 %. Att vattenfallsstyrelsen kan finna för sin del förmånligt att genom sammanslagning av så olika förräntningsobjekt erhålla en utjämning, kan förklaras, om än ej försvaras, men att herr statsrådet finner detta försvarligt, måste jag beteckna såsom *anmärkningsvärt*.

Hur vill då statsrådet söka förklara detta? Jo, där fråga är om centralblocket, säger han, att dessa förvaltningsenheter numera måste betraktas såsom en enda sammanhängande affär. Såsom skäl anföres det kraftutbyte, som äger rum mellan de olika verken och de enhetliga taxorna. Härtill vill jag endast påpeka, att privata kraftverk utbyta kraft och samverka på samma sätt både sinsemellan och med statens verk, utan att avstå från sin egenskap av fristående affärsföretag och den förräntning, som varje företag för sig kan lämna. Vad de enhetliga taxorna angår, vill jag nöja mig med att påpeka, för det första *att de ej äro enhetliga*, för det andra att där monopol ej finnes, följa taxorna det allmänna marknadspriset, och då beror kraftverkets räntabilitet till stor del på hur dyrt det är *byggt och skött*.

Sammanfattningen av centralblocket med de tre andra enligt statsrådets mening fristående affärerna har statsrådet avstått från att närmare motivera.

Den senare delen av min interpellation utgjorde en begäran, att redogörelse, liksom t. o. m. för år 1927, skulle lämnas för de kraft- och energimängder, som landsbygdselektrifieringen kräver, jämte därför debiterade avgifter. Jag vill ej trötta med att här anföra siffror som i detta sammanhang ha föga betydelse men som äro av stort värde för den som önskar följa landsbygdselektrifieringens utveckling. I redogörelsen för år 1927 finner man å sid. 12 uppgifter över vattenfallsstyrelsens leveransskyldighet beträffande elektrisk kraft från Trollhättan, dels *totalt*, dels under rubriken *»Därav för lantbruksändamål»*. På sid. 21 återfinnas samma uppgifter rörande Älvkarleby och på sid. 29 angående Motala kraftverk. I samma redogörelse återfinner man även redogörelse över energiförbrukningen i kilowatttimmar och de därför debiterade avgifterna fördelade på samma rubriker som när det gällde kraftbeloppen i kilowatt. Se sid. 16—18 för Trollhättan, sid. 25 för Älvkarleby och sid. 31 för Motala.

Gå vi nu till redogörelsen för år 1928, så finna vi visserligen, å sid. 6, såsom statsrådet framhållit, en summarisk uppställning rörande energiförbrukningen och de debiterade avgifterna för ett visst antal föreningar utan angivande av deras belägenhet. Dessa uppgifter avse emellertid endast de företag, vid vilka den s. k. bygdetaxan tillämpas, och kunna således ej jämföras med de förut lämnade uppgifterna för varje kraftverk. Om man följer redogörelsen för de olika kraftverken, återfinner man samma uppställningar rörande dels kraftbeloppen, dels energimängderna och motsvarande uppgifter som vid 1927 års

redogörelse. Men de kolumner, som innehållit uppgifterna rörande lantbruks-ändamål, ha bortfallit. Se för Trollhättan sid. 13, resp. 17—18, för Älvkarleby resp. sid. 21 och 24, för Motala sid. 28 resp. 29.

1929 års redogörelse är i berörda avseende lika otillfredsställande som den för år 1928. I övrigt är den, såsom jag förut framhållit, ännu mer summarisk med avseende på de lämnade uppgifterna. Även om detta, särskilt i 1929 års redogörelse, i viss mån kan motiveras ur besparingssynpunkt, torde det ej vara befogat att utelämnat sådana uppgifter, som äro grundläggande för ett objektivt bedömande av de nu ifrågakarande spörsmålen. Att i en tabell borttaga en rubrik, som avser en så viktig gren av vattenfallsstyrelsens verksamhetsområde som landsbygdselektrifieringen, torde ej medföra så väsentlig kostnadsminskning för årsredogörelsens tryckning, att detta kan anses befogat.

De skäl, som statsrådet anført för utelämnandet av likartade uppgifter rörande landsbygdselektrifieringen som de vilka lämnats intill år 1928, förefalla mig synnerligen *svaga* och *sökta*. Förut har man fått reda på de kraft- och energimängder, som disponerats av landsbygden, och de pris denna fått betala. Nu får man lösryckta uppgifter för vissa av vattenfallsstyrelsens utvalda distributionsföretag. Detta kallar statsrådet för en mera koncentrerad men »exaktare» statistik. Har den förut lämnade varit felaktig? Jag hoppas, att den varit exakt och avsett just vad statsrådet funnit mig vara överens med vattenfallsstyrelsen om att hänföra till landsbygden. Men jag hade hoppats, att statsrådet skulle visa sig villig att medverka till att även framgent exakta uppgifter finnas tillgängliga rörande samma landsbygd, som avsetts i föregående redogörelser. Att hänvisa till att vattenfallsstyrelsens räkenskaper bli offentliga handlingar, synes mig ej tillfredsställande. Det är rent av löjligt att tro, att folk från olika delar av Sverige skulle resa upp till vattenfallsstyrelsen och där taga del av räkenskaperna. Det är väl då mycket bättre, att man går till väga på samma sätt som man gjort under åren 1921—1927. Jag har här i min hand den redogörelse, som är lämnad för 1927, och den är enligt min åsikt fullt tillfredsställande. Där ser man hur det ställer sig med hänsyn till landsbygdselektrifieringen, men nu har den blivit förändrad därhän, att man borttagit just de två kolumner, som handla om denna sak, och detta skulle bero på kostnadssynpunkter. Jag vet att vattenfallsstyrelsen tråkigt nog icke är så mån om att spara, att sparsamhet å en så ytterst *obetydlig* merkostnad som ifrågakarande här kan åberopas som ett motiv. Nej, anledningen är säkert den, att vattenfallsstyrelsen ej i fortsättningen vill bidraga till upplysning om, att landsbygdskraften kostar abonnenterna ända upp till 9.1 gånger så mycket som för annan kraft. (1925 års redogörelse för Trollhättan.)

Vattenfallsstyrelsen — och dess chef — har vid flera tillfällen visat, att man kan syssla med saker och ting som kosta pengar utan att därmed vinna så mycket. Jag åsyftar härmed den broschyr, som vattenfallsstyrelsens chef skickat ut sistlidna höst till samtliga mina 379 kamrater i riksdagen. Den har sänts ut och distribuerats på statens bekostnad, och den har tyckts för statsmedel — trots att det är gjort av en man, som av 1928 års lönekommitté är föreslagen till en lön av 35,000 kronor per år. Om en person i den ställningen vill vända sig mot en enskild person, tycker jag, att han bör betala såväl tryckningen som portot själv och icke belasta staten med dessa kostnader, detta så mycket mer, som kostnadsfrågan nu åberopas som ett skäl till att man icke kan få denna exakta uppgift angående landsbygdselektrifieringen, som jag anser att svenska folket har full rätt att fordra.

Enligt en uppgift som varit synlig i tidningarna — jag har tidningsnotisen här i min hand — har man från vattenfallsstyrelsens sida gått in för förberedande åtgärder i syfte att ombilda statens vattenfallsverk till ett aktiebolag.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Detta beror naturligtvis helt och hållet på att Vattenfallsstyrelsen vill slippa undan kritik från riksdagens sida. Enligt referatet har också vattenfallsstyrelsens chef tydligt och klart uttalat detta. Han säger nämligen, att om man gör på detta sätt, »slippa mindre klarsynta riksdagsmän falla för frestelsen att kritisera vattenfallsstyrelsens göranden och låtanden». Enligt det förslag, som sålunda kommer att framläggas från vattenfallsstyrelsens sida angående dess ombildning till aktiebolag, blir staten ägare till samtliga aktier utom fyra — det måste ju enligt aktiebolagslagen vara minst fem delägare i ett aktiebolag. Men var och en förstår ju, att om staten är ensam innehavare och ägare av samtliga aktier utom fyra, ha ägarna av dessa senare på en bolagsstämma icke det minsta att säga till om. Det blir ju helt och hållet vattenfallsstyrelsen, som dirigerar alla beslut.

Nu vill jag till sist, herr talman, uttala den förhoppningen, att den nu sittande taxekommittén måtte komma med ett förslag, som går ut på enhetliga taxor och som alltså innebär, att det blir enklare och lättare för jordbrukarna att se, hur mycket de skola betala för den kraft som de förbruka. Det skulle enligt min mening mycket väl gå för sig, att jordbrukarna liksom andra avnämare få betala efter mätare och icke på det sätt som förut varit fallet, ty hittills har det ju som bekant gällt olika normer för betalningen av kraften på landsbygden. Det har *dels* varit en grundavgift, räknad per hektar för den jord som abonnenten har, *dels* har det varit en tomgångsavgift och *dels* en bestämd energiavgift — ja, jag vet egentligen icke vad det hetat allt. Man har naturligtvis beräknat på det sättet för att icke abonnenten skall kunna få en uppfattning om, hur dyr den kraft blir, som erbjudes från vattenfallsstyrelsen.

När jag tänker på vattenfallsstyrelsens taxepolitik och metod att taga ut avgifterna, erinrar jag mig osökt en liten anekdot angående en gammal tant här i Stockholm, som hade en hund, vilken hon var mycket kär i. En dag kom en väninna till henne och sade: »Det är ju roligt att se hur fästad du är vid din vackra hund, men jag tror att du skulle bli ännu kärare i hunden, om du toge och lät kupera bort svansen.» — »Ja, det kan hända, att du har rätt», svarade tanten, »det kanske kan taga sig bra ut, och jag skall fundera på saken.» Hon beslutade sig därför och tog med sig sin kära hund till den som skulle verkställa operationen, och när hon kom dit och framfört sitt ärende, sade hon till honom, med tanke på att det kanske kunde göra ont på hunden: »Var vänlig och tag en liten, liten bit i sänder, så kanske det icke känns så svårt för det arma djuret.» Ekonomiskt sett har vattenfallsstyrelsen resonerat på samma sätt, då det gällt att taga betalt för den elektriska kraften av lantbrukarna.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Interpellantens anförande skulle egentligen icke ha påkallat något bemötande från min sida, men jag kan icke underlåta att trycka på ett par synpunkter. Därest det skulle vara av intresse för herr Bengtsson i Kullen att taga noggrann del av vattenfallsstyrelsens räkenskaper, lär det icke vara någon svårighet för honom att göra detta, då han i år är vald till statsrevisor och alltså kan få det mest ingående material till sitt förfogande. En statistik beträffande ett affärsverk av den omfattning, som vattenfallsstyrelsen har, måste emellertid anpassas efter vad som kan vara lämpligt och därvidlag måste också hänsyn tagas till ekonomiska synpunkter.

Värdet av en dylik statistik blir ju också mer eller mindre problematiskt. När det gäller att avgöra vad som är landsbygdselektrifiering och vad som icke är landsbygdselektrifiering, finner man att rågången är ganska svår att uppdraga, och jag ber att få erinra om vad som tidigare i motioner på detta

område anförts. I de motioner, som väcktes i riksdagen i fjol och som ledde till en utredning om vattenfallsstyrelsens taxor i allmänhet, berördes jämväl spörsmålet om förhållandet mellan industri- och jordbruks elektrifiering. Till de ledningar, som elektrifiera den egentliga landsbygden, äro ju också anslutna företag av annan natur, och det är en omdömesfråga, i vad mån förräntningen av ledningarna skall påföras det ena eller andra objektet. En i detta avseende fullt tillfredsställande och utförlig statistik tror jag icke att man kan utan ingående utredning åstadkomma. Den kommitté på området, som nu sitter, bör enligt min mening få arbeta i lugn och framlägga sitt material, och jag tror då, att detta material skall, därest man har en lojal strävan att erhålla objektiva uppgifter om vattenfallsverkets förhållanden, ge en riktig vägledning. Har man intresse för hur detta verk bär sig, lär det icke vara omöjligt för vilken riksdagsman som helst och särskilt för en statsrevisor att få de mest ingående upplysningar.

Vad beträffar herr Bengtssons i Kullen tal om vattenfallsstyrelsens organisation, är detta en fråga, som, så vitt jag förstår, icke rör förevarande sak. Det är ju ett problem, som är ställt på framtiden, och i detta fall vill jag icke i generaldirektörens uttalande i denna fråga inlägga den betydelse, som interpellanten gjorde. Jag tror, att även om man icke personligen gillar en tjänsteman, bör man icke i riksdagen i insinuationens form tillägga honom motiv, som han säkerligen icke haft.

Vad beträffar generaldirektör Malm's broschyr, anmärkte interpellanten på att den tryckts på statens bekostnad. Jag tycker, att det är ungefär lika anmärkningsvärt, att det långa anförande, som interpellanten höll i fjol, och det anförande, som han hållit här i dag, tryckes och skickas ut till riksdagens ledamöter på statens bekostnad och medför betydande utgifter för statsverket. Vill man försöka åstadkomma bästa möjliga resultat för ett affärsverk med den omfattning, som statens vattenfallsverk har, gäller det också att i sin kritik gå fram sakligt och med ett visst omdöme. Jag tror, att de strävanden, som gjort sig gällande inom vattenfallsstyrelsen på senare tid och även tidigare, gått ut på att åstadkomma ett förbilligande av taxorna, utan att dock åsidosätta de krav i fråga om förräntning, som riksdagen själv framställt.

Att göra en jämförelse mellan förräntningen av å ena sidan Porjus' kraftverk och å andra sidan kraftverken vid Älvkarleby och Trollhättan, är rena orimligheten och visar hur statistik kan missbrukas. Det är alltför stora olikheter med hänsyn till dessa verks belägenhet, för att en likartad förräntning skall kunna uppstå. När det gäller att avsätta t. ex. Porjus' kraft, måste man räkna med betydande ledningskostnader. Det måste medföra betydligt större svårigheter att få denna kraft avsatt under rimlig tid efter det utbyggande skett än när det gäller kraftverk, som geografiskt sett ha gynnsammare betingelser; där är det givetvis lättare att utvinna en hög förräntningsprocent på det nedlagda kapitalet. En sådan jämförelse är fullkomligt orimlig och kan icke vara vägledande för ett sakligt bedömande av frågan.

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman! Jag har på grund av den långt framskridna tiden lovat herr talmannen att blott använda cirka två minuter till en replik och jag skall försöka hålla mitt löfte. Dessa två minuter vill jag begagna till att erinra min gode vän och kamrat herr Anderson i Storegården om att han på sin tid var lika *kritisk* mot vattenfallsstyrelsen som jag. Men tiderna förändras och vi med dem, och jag beklagar djupt, att min gode vän i detta fall blivit så förändrad till sitt sinne, som det visat sig nu vara förhållandet.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.58 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 29 maj e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Svar & interpellation.

Herr talmannen gav på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Stadener**, som anförde: Herr talman! Herr Vougthar erhållit kammarens tillstånd att till mig rikta följande frågor:

Har statsrådet observerat hurusom de militära övningar i skolorna, från vilka riksdagen en gång för alla tagit avstånd, åter införts genom den s. k. frivilliga skytterörelsen eller landstormens ungdomsavdelningar?

Finner statsrådet att dessa militärövningar, med sina vittgående verkningar på ungdomens sinnen och tänkesätt, böra få fortsätta och ytterligare utvecklas?

Om så icke är fallet, vilka åtgärder är statsrådet beredd att företaga för att för framtiden förhindra dem?

Till svar å interpellantens första fråga angående av mig gjorda observationer får jag meddela följande. Jag har verkställt undersökning i rikets 118 statliga läroverk angående vad sig i påpekade hänseenden kan hava tilldragit under läsåret 1930—1931 intill mitten av innevarande maj månad.

Skjutbildningsövningar på friluftsdagar ha förekommit vid 34 läroverk, vilket utgör något mer än $\frac{1}{4}$ av hela antalet. Landstormsövningar hava på sagda dagar förekommit i 8 läroverk, vilket utgör icke fullt $\frac{1}{15}$ av hela antalet. Vid ett läroverk — Gävle — har rektor funnit anledning ingripa på grund av innehållet i eller avfattningen av sådana för lärjungarna avsedda meddelanden rörande skjututbildnings- eller landstormsövningar, som varit uppsatta å läroverkets anslagstavlor.

Beträffande skjututbildningsövningarna är jag i tillfälle meddela en sammanfattning. Av de 34 läroverk, där dylika övningar förekommit, hava flertalet inregistrerat endast något enstaka fall, i allmänhet motiverat med att det gällt förberedelse till någon skolungdomens tävlingsskjutning. Men ett och annat läroverk har upprepade gång låtit lärjungar företaga skjututbildningsövning på friluftsdagarna. Så har exempelvis varit fallet i Karlskrona och Lund, dock, vad sistnämnda plats gäller, hava endast ett tiotal lärjungar, samtliga tillhörande en skytteförening, erhållit tillåtelse att använda ungefär varannan gång den till friluftsovningar anslagna tiden till skjututbildning. Av undersökningen framgår såsom allmänt intryck att deltagande i skjututbildningsövning har varit frivilligt. I varje fall har ingen uppgift lämnats som berättigar till motsatt förmodan.

Beträffande landstormsövningarna har jag tillgång till följande upplysningar. De 8 läroverk, där sådana övningar ägt rum, hava inalles antecknat 16 tillfällen av landstormsövningar. Detta uppgives vara hela antalet för riket under läsåret. Av dessa hava 11 tillfällen utgjort övningar enbart i kartläsning, orientering, skidloppning, skidteknik, skogsmarsch och rapportföring. De återstående 5 tillfällena fördela sig på följande sätt: vid två tillfällen har 1 à 2 timmars permission lämnats några lärjungar för att deltaga i landstormsövningar, vid ett tillfälle hava några lärjungar fått avlägga prov för landstormsmärke i trekamp (skjutning, orientering, avståndsbedömning), vid två tillfällen hava landstormsövningar »av rent militär natur» förekommit. Det tillfogas att rektorn vid det läroverk, där sistnämnda två tillfällen av övningar med »rent militär natur» förekommit, har, så snart han blivit underkunnig härom, förbjudit alla landstormsövningar på friluftsdagar.

Med anledning av vad i detta ärende förekom vid 1930 års riksdag har jag särskilt aktgivit på förhållandena vid högre allmänna läroverken i Malmö, å Stockholms Södermalm och i Västerås. Rektorn vid Malmö högre allmänna läroverk meddelar att å friluftsdagar icke förekommit någon som helst skjututbildnings- eller landstormsövning. Rektorn vid Stockholms Södermalms högre allmänna läroverk anmäler, att »i samband med allmänna skyttetävlingar för skolorungdom hava till tävlingarna anmälda elever fått använda friluftsdagar till träning, resp. deltagande i skyttetävling», samt att »en gång har ett mindre antal lärjungar erhållit en timmes permission för att kunna infinna sig till en större landstormsövning för äldre och yngre». Rektorn vid Västerås allmänna läroverk rapporterar att »under de s. k. friluftslöven har förekommit, att medlemmar i läroverkets skytteförening fått öva sig å skjutbana; i övrigt hava inga övningar av här avsett slag förekommit».

På grund av den uppmärksamhet, som interpellanten ägnat åt motsvarande övningar vid Falu högre allmänna läroverk vill jag citera vad rektorn därstädes meddelat: »Under en heldagsledighet för friluftsverksamhet under höstterminen fingo de medlemmar av läroverkets skytteförening, som så önskade, bilda en övningsgrupp för avläggande av landstormsmärkesprov i trekamp (skjutning, orientering, avståndsbedömning). Vid samma tillfälle hade medlemmar bland lärjungarna i landstormens ungdomsavdelning en heldagsövning, omfattande en kortare marsch och rapportföring samt mot slutet några få samlingsrörelser. Vid ett annat tillfälle under höstterminen bildade medlemmar av läroverkets skytteförening under halvdagsledighet en grupp, som sysslade med skjutning. Vid ytterligare ett tillfälle under höstterminen erhöles lärjungar tillhörande skytteföreningen tillåtelse att använda en halvdagsledighet till skjutning, vilken försiggick under ledning av rektor.»

För att besvara interpellantens andra fråga, huruvida skjututbildnings- och landstormsövningar på skolans friluftsdagar böra få fortsätta och ytterligare utvecklas, övergår jag nu till en kort redogörelse för friluftsdagarnas tillkomst och syfte.

Förslag om införande av idrottsövningar framkom redan i läroverksöverstyrelsens år 1909 framlagda förslag till ny plan för gymnastikundervisningen. Tanken på idrottslig verksamhet vid läroverken återupptogs av skolkommisionen, som i sitt år 1922 avgivna betänkande föreslog bestämmelse att en halv dag efter frukostlovet en gång i veckan, i regeln lördag, skulle lämnas fri från lektioner och anslås till *idrottsövningar, utflykter samt exkursioner*. Kommisionen ville icke ensidigt begränsa denna ledighets uppgift. Även praktiska arbeten i det fria, t. ex. *anläggning och underhåll av lek- och idrottsplatser, skogsplantering, trädgårdsarbete samt annat stärkande och omväxlande friluftsarbete* torde mångenstädes kunna visa sig lämpliga.

Av 1924 års skolsakkunniga framställdes ett modifierat förslag, att under

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

ett läsår de sedvanliga lektionerna skulle inställas sammanlagt högst 20 läsdagar. Av dessa dagar skulle omkring 10 användas till av skolan ordnade och ledda sysselsättningar i det fria, såsom *idrottsövningar, längre vandringar, biologiska exkursioner och andra studieutflykter, friluftsbete* och dylikt, medan de övriga dagarna skulle utgöra fritt lov.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid avlåtandet till 1927 års riksdag av proposition i skollfrågan anslöt departementschefen sig väsentligen till skolsakkunnigas förslag men med den ändringen, att skolarbetet skulle under ett läsår få inställas sammanlagt högst 20 läsdagar och att av dessa minst 15 dagar skulle disponeras för främjandet av *idrottsliv och friluftsverksamhet*.

Riksdagen uttalade sig icke särskilt i fråga om förslaget om idrottsledighet, men förklarade sig i huvudsak ansluta sig till vad departementschefen i berörda sammanhang anförte.

I den år 1928 fastställda läroverksstadgan upptogs bestämmelse angående idrottsledighet. I § 20 mom. 1 stadgas alltså: »Utöver i §§ 18 och 21 omnämnd ledighet samt den ledighet, som vid början och slutet av varje termin oundgängligen erfordras för skolarbetets igångsättande och avslutande, skall det vanliga skolarbetet varje läsår av rektor inställas under högst tjugu dagar, av vilka minst femton, fördelade på hel- eller halvdagar och på lämpligt sätt förlagda till läsårets olika delar, skola efter bestämmande av rektor användas för främjande av idrottsliv och friluftsverksamhet genom anordnande av *idrottsövningar, längre vandringar, naturvetenskapliga och historiska exkursioner och andra studieutflykter, friluftsbete* och dylikt under läroverkets ledning och tillsyn. Från deltagande i sådana idrottsövningar eller utflykter må rektor under vårterminen kunna helt eller delvis frikalla de lärjungar, som bereda sig till avläggande av studentexamen.

De närmare anvisningar, som för tillämpning av den i näst föregående stycke givna bestämmelsen kunna bli erforderliga i fråga om planläggning, anordning och utförande av berörda idrotts- och friluftsverksamhet, skola lämnas av skolöverstyrelsen.»

Enligt § 15 skall rektor efter samråd med vederbörande lärare för varje läsår eller, om så provas lämpligt, för viss del därav uppgöra och bestämma plan för den i § 20 omnämda idrotten och friluftsverksamheten.

Av det sagda framgår till fullo syftet med friluftsdagarna. Syftet med dessa dagar är uppenbarligen att bereda skolans lärjungar ett stärkande friluftsliv. Karaktären av frihet och relativ bekymmerslöshet måste prägla dessa dagar. Nervspännande företag äro uteslutna. Allt bör däremot göras för att väcka vandrarglädje och upptäckarlust. Sångarhågen bör få utmynna i toner. Kamratkänslan bör fira högtider av tillfredsställelse. Muntra och härliga dagar måste det bli, så att ungdomens uppslupna livsmod må kunna röra sig fullt ut så fritt som överensstämmer med kultur och goda seder.

Om detta fasthållas såsom den dominerande prägel över friluftsdagarna, så följer därav att den ungdom, som icke är särskilt idrottsintresserad — kanske i all synnerhet icke tävlingsintresserad — icke bör trugas eller kommenderas till idrott eller hånas för sin inriktning åt exempelvis natursvärmeri eller för sitt behov av stillhet och spektion. För dylik ungdom, som helt säkert alltid kommer att finnas, och som har samma existensberättigande som den idrottande ungdomen, bli friluftsdagarna odrägliga eller rent av plågsamma, därest de ensidigt påföras idrottsprogram och tävlingsregler. Mycket sannolikt synes vara att ett praktiskt friluftsbete skulle kunna tillvinna sig intresse, exempelvis upptagande av någon skogsstig, anordnandet av viloplatser vid någon korsväg eller på någon utsiktspunkt, utförande av någon mindre skogsplantering eller utsättning av vädträd på någon minnesrik plats m. m.

Då detta är vad jag som pedagog tänker om ett rätt bruk av friluftsdagar-

na, så förstår var och en vad jag menar om det ifrågasatta användandet av dessa dagar till skjutövningar och truppövningar: jag anser dem avgjort olämpliga. De hava nämligen icke någon uppgift på dessa dagar. De äro icke alls likartade med de i läroverksstadgan angivna sätten att bruka dessa dagar. De äro ett främmande element, som icke äger hemortsrätt på dessa dagar. Ty de bereda icke den avspänning av nerver och själsliv, som dessa dagar äsyfta. De skona icke heller den unges fantasi utan anstränga den ytterligare. De böra icke förekomma.

Vad slutligen angår interpellantens sista fråga, vilka åtgärder jag tänker företaga, så finner jag det vara opraktiskt och oklokt att här framlägga en plan för åskade åtgärder samt ställa denna plan under debatt. Endast så mycket är jag hågad att i detta ögonblick uttala att jag framgent såsom i dag har för avsikt att bedöma frågan ur dess pedagogiska synpunkter såsom de enda, från vilka man har utsikt att uppnå först en lidelsefri och besinningsfull behandling av ärendet och sedan en för ungdomen gagnelig lösning av detsamma. En dylik behandling erbjuder sig, då under närmaste tiden kommer att upptagas till prövning frågan om utarbetande av metodiska anvisningar till de nya undervisningsplanerna vid läroverken. Det synes lämpligt att i detta samband jämväl pröva spörsmålet om de s. k. friluftsdagarnas lämpliga planläggning och anpassning till det egentliga skolarbetet.

Vidare yttrade:

Herr Voug: Herr talman! Det är mera än en sedvanlig hövlighetsfras, när jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få uttala mitt förbindligaste tack för det svar, han givit, för den undersökning, han låtit föranstalta om, och kanske framför allt för att andan och uppfattningen i hans svar i så hög grad sammanfaller med det, som jag har velat äsyfta med min interpellation.

Jag kanske bör göra en liten randanmärkning. Jag konstaterar nämligen, att om i min interpellation avsågs att få en klar bild av vad som i sin helhet förekom vid skolor och läroverk av landstormsövningar och skjutövningar, har herr statsrådets undersökning icke lyckats giva en fullt klar bild av den saken. Den förfrågan, som utgått, har ju kommit att beröra, i vilken mån rektorerna ha kunnat konstatera, att på friluft- och idrottsdagar skjutövningar och dylikt ha medgivits. Rektor vid läroverket i Malmö har sålunda exempelvis givit ett svar, där han yttrar, att å friluftsdagar icke förekommit någon som helst skjututbildning eller landstormsövningar, men det är ett faktum, att det i Malmö med anknytning till läroverket finns en ungdomsavdelning av landstormsrörelsen. Jag förstår emellertid mycket väl, att den från regeringshåll föranstaltade undersökningen knappast kunnat gå djupare och att man i första hand måste lita till de uppgifter, som rektorerna kunna utan allt för stora ansträngningar införskaffa.

Emellertid synes det mig klart, att när herr statsrådet i egenskap av den högste ledaren för vårt skolväsende för närvarande och i egenskap av pedagog uttalar sin förkastelsedom över friluft- och idrottsdagars användande till skjutövningar och dylikt, måste han också i egenskap av kyrkoman anse det lika olämpligt att söndagar och övrig ledig tid användas till dylika övningar. Jag inregistrerar med tillfredsställelse det löfte, som givits, att denna sak skall ägnas uppmärksamhet, när de metodiska anvisningarna för undervisningen vid läroverken nu snart skola utarbetas.

Jag ber till sist att få säga, att svaret är så mycket mera glädjande som jag där finner, att det medgivande, som skolöverstyrelsen för ett par år sedan gav rektorerna vid läroverken att meddela undantag från idrotts- och friluft-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

övningar till förmån för dessa militära övningar, icke har stöd hos den nuvarande ecklesiastikministern, och jag konstaterar likaså, att det blivit ådagalagt, att det alltjämt i riksdagen finnes en majoritet för den uppfattning, som riksdagen tidigare har givit uttryck åt, att militära övningar icke böra förekomma bland skolungdomen.

Herr **Lindman**: Herr talman! Interpellanten har uttryckt sin stora tillfredsställelse med det svar han erhållit av ecklesiastikministern. Jag ber emellertid med anledning av hans yttrande att få anföra några ord.

Det är ju ganska svårt att efter en så pass lång redogörelse, som herr statsrådet här lämnade, kunna i en hast överblicka detaljerna i den utredning, som han har verkställt, men jag gjorde en del anteckningar och med ledning av dem skall jag be att få säga, att jag i stort sett kan instämma i statsrådets uppfattning om idrotts- och friluftsdagarnas syfte och ändamål, även om jag vill konstatera att läroverksstadgan i högre grad betonar, än vad kanske statsrådet gjorde, arbets- och studiesyftet med dessa naturvetenskapliga och historiska exkursionsdagar.

Efter den ställning, som riksdagen har intagit till frågan om militärövningar vid allmänna läroverken, torde det vara klart, att dessa dagar icke skola användas för militära övningar *under skolans ledning*. Det av herr statsrådet framlagda utredningsmaterialet, som jag icke kunde anteckna något ur men som jag i alla fall med intresse åhörde, tycks mig visa på, och detta med ganska stor tydlighet, att något sådant icke heller har förekommit vid våra läroverk. Om jag uppfattade herr statsrådet riktigt, så har ledighet från idrottsdagar beviljats i enstaka fall åt ett fåtal eller kanske, jag vet inte om uttrycket föll så, åt smärre grupper av deltagare i den frivilliga skytterörelsen eller landstormens ungdomsavdelningars verksamhet och övningar. Största delen av dessa övningar ha ju en rent idrottslig karaktär, såsom exkursioner, orienteringsövningar, skidloppning, rapportföring och mera sådant, som herr statsrådet talade om. Häremot torde väl icke några invändningar kunna göras. För såvitt jag icke missuppfattade herr statsrådets svar, ställde han sig emellertid på den ståndpunkten, att skjutövningar och truppövningar icke böra förekomma på idrottsdagarna eller få tillgripas såsom ett utbyte mot deltagande i idrottsdagarna. Om herr statsrådet avser, som jag nyss nämnde, av skolan anordnade skjut- och truppövningar, kan jag alltså instämma med honom i hans uppfattning, men ifall han anser, att deltagande i dylika av skytterörelsen eller landstormen anordnade övningar skulle förmenas eller förbjudas skolungdomen eller om rektorerna t. ex. icke skulle i överensstämmelse med läroverksstadgans bestämmelser, som jag läst och tolkat dem, äga rätt att i individuella fall bevilja ledighet härför, då kan jag icke instämma med honom, ty det förefaller mig som om det skulle vara ganska orimligt, att ungdomen i läroverkens högsta klasser icke skulle äga samma rättighet som övrig svensk ungdom att delta i dylika sammanslutningar och övningar, som ju avse nationella syften och ändamål.

§ 2.

Svar å inter-
pellation.

Ordet lämnades nu till

Hans excellens herr statsministern **Ekman**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Törnkvist i Bjuv till mig framställt vissa spörsmål beträffande en av Södra Vrams kommun till Kungl. Maj:t ingiven, den 3 december 1930 dagtecknad framställning rörande åtgärder för uppehållande av stenkolsbrytningen inom kommunen.

I berörda skrivelse har kommunen — under framhållande av det bekymmersamma läge, vari kommunen skulle råka, därest Höganäs-Billesholms aktiebolag fullföljde uttaland avsikt att nedlägga schaktet Sonnadam från och med den 1 april 1931 och schaktet Albert under hösten samma år, varefter icke någon gruvdrift vidare skulle komma att äga rum inom kommunen — framlagt tre alternativa förslag till möjliggörande av driftens uppehållande, nämligen att Kungl. Maj:t måtte

upptaga förhandlingar med bolaget i syfte att säkerställa en fortsatt kolbrytning vid bolagets gruvor i Billesholm,

i andra hand, i den händelse underhandlingarna därtill skulle giva anledning, föreslå riksdagen att anslå medel till subvention åt gruvbrytningen inom Södra Vram,

eller, om ingen av dessa utvägar visade sig framkomlig, undersöka möjligheten av kolgruvornas inom Södra Vram förståtligande.

Interpellanten har nu — under framhållande att det vore en vid 1927 års riksdag vidtagen ändring i 1886 års stenkolslag, som möjliggör att bolaget kan nedlägga gruvdriften inom ifrågavarande kommun — till mig riktat förfrågan, huruvida jag ämnade vidtaga någon av de åtgärder, varom kommunen hemställt, eller om så ej vore fallet, vilka andra åtgärder jag tänkte vidtaga för att rädda kommunen från ekonomisk undergång?

Innan jag besvarar dessa frågor, vill jag i korthet redogöra för den av interpellanten åsyftade lagändringen.

För rätten till stenkolsbrytning gäller lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkols- och saltfyndigheter. Enligt denna lag erfordras för rätt till stenkolsbrytning koncession, som meddelas av Konungen. Emellertid stadgas i 45 § av lagen att för stenkolsgruva, vartill rättighet genom inmutning eller annorledes vunnits, innan lagen trätt i kraft — vilket ägde rum den 1 januari 1887 — gruvstadgan den 16 maj 1884 i tillämpliga delar med i paragrafen närmare angivna undantag skall lända till efterrättelse. På grund härav kommo, bland annat i vad angår försvarsarbetets fullgörande, olika regler att gälla för äldre och nyare stenkolsgruvor. Enligt gruvstadgan kan nämligen, därest ett utmål ingår i en sammanhängande utmålsgrupp, tillstånd erhållas att försvara detsamma genom arbete inom ett annat utmål i gruppen. Dylikt tillstånd kunde däremot enligt stenkolslagens ursprungliga lydelse ej meddelas innehavare av koncession, utan försvarsarbetet måste enligt denna lag bedrivas inom det område, koncessionen omfattade. Utgjordes sålunda de sammanhängande brytningsområdena av enbart koncessionsområden eller ock av sådana områden och utmål, kunde arbetsskyldigheten för dem alla icke fullgöras genom arbete inom något eller några av brytningsområdena.

Emellertid förelade Kungl. Maj:t 1927 års riksdag förslag till lag om viss ändrad lydelse av stenkolslagen i syfte att möjliggöra arbetsskyldighetens fullgörande på sätt nyss nämnts. Propositionen var närmast föranledd av en framställning från Höganäs-Billesholms aktiebolag, däri bolaget hemställt om lagändring i berörda riktning för att kunna koncentrera driften till fåtal schakt och därigenom nedbringa kostnaderna för kolbrytningen. Propositionen blev av riksdagen bifallen och lag i ämnet utfärdades den 4 mars 1927. Enligt denna äger Kungl. Maj:t, när omständigheterna därtill föranleda, meddela den, som innehar koncession å flera intill varandra gränsande stenkolsfyndigheter, tillstånd att, så länge koncession å dem av honom fortfarande innehaves, under ett eller flera år genom arbete inom något eller några av områdena fullgöra arbetsskyldigheten för dem alla.

Genom resolution den 27 maj 1927 meddelade Kungl. Maj:t sedermera Höganäs-Billesholms aktiebolag tillstånd av berörda innebörd, gällande för tiden till och med år 1936. Enligt resolutionen indelades koncessions- eller utmålsområdena

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

i tre grupper och inom var och en av dem fick bolaget rätt att fullgöra arbets-skyldigheten för samtliga till samma grupp hörande områden.

Det är på grund av de möjligheter bolaget sålunda erhöll till koncentration av kolbrytningen, som de åtgärder vidtagits vilka lett till de av interpellanten åsyftade konsekvenserna för Södra Vrams kommun och därstädes sysselsatta gruvarbetare.

Omedelbart efter det kommunens av mig förut omnämnda framställning inkommit till handelsdepartementet, upptog chefen för detta departement förhandlingar i ämnet med vederbörande intresserade parter, nämligen representanter för Höganäs-Billesholms aktiebolag, svenska grov- och fabriksarbetareförbundet samt detta förbunds avdelning i Billesholm. Som ett led i dessa förhandlingar avhölls en konferens å departementets lokal inför handels- och socialministrarna lördagen den 21 februari 1931, vid vilken den ärade interpellanten även var närvarande. I konferensen deltog för Höganäs-Billesholms aktiebolag direktören Ragnar Blomquist, för svenska arbetsgivareföreningen härads-hövdingen Hjalmar von Sydow, för svenska grov- och fabriksarbetareförbundet ombudsmannen Elof Johansson och för Billesholmsarbetarne gruvarbetaren Sven Svensson. Sedan frågan därvid ingående diskuterats, avgav direktör Blomquist å bolagets vägnar följande erbjudande rörande driftens uppehållande:

»Den 1 april 1931 nedlägger bolaget schakt Sonnadam, varvid inalles cirka 160 man avskedas eller pensioneras på bolagets vanliga villkor.

Efter den 1 april 1931 och intill den 1 april 1932 upprätthålles driften vid schakt Albert i sådan utsträckning, att cirka 200 man få arbete på nu gällande avtalsenliga villkor tre dagar i veckan under sommarmånaderna och fyra dagar i veckan under vintermånaderna.

Den 1 april 1932 upphör all gruvdrift i Billesholm, varvid då kvarvarande arbetare avskedas eller pensioneras på bolagets vanliga villkor.»

Enligt det vid konferensen förda protokollet förklarade sig herrar Johansson och Svensson i fråga om schaktet Albert godtaga detta bolagets erbjudande. Herr Johansson uttalade tillika den förhoppningen, att därest arbetarna efter den 1 april 1932 gjorde framställning om ytterligare hjälp, bolaget ville taga denna framställning under övervägande. Direktör Blomquist förklarade bolagsstyrelsen villig därtill.

Emellertid inkom kommunen den 3 mars 1931 med ytterligare en framställning i ämnet till handelsdepartementet. De resultat, som vid konferensen uppnåts, betecknades däri såsom icke tillfredsställande. I realiteten innebure resultatet endast ett halvt års förlängd drift vid det sista för närvarande bearbetade schaktet inom kommunen, schaktet Albert, och detta endast i sådan utsträckning, att arbetarna bereddes tillfälle till ungefär halv arbetsförtjänst. Kommunen hade hoppats, att bolaget skulle kunnat förmås att fortsätta driften inom Södra Vram eller att låta samtliga gruvsamhällen hjälpas åt att bära bördorna genom att avskedanden företoges å samtliga gruvplatser och Billesholms arbetare därigenom i viss utsträckning bereddes arbete å andra gruvplatser. Kommunens skrivelse utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte återkalla förberörda åt bolaget meddelade tillstånd att inom något eller några av sina koncessionerade områden fullgöra arbetsskyldigheten för dem alla eller att, om ett dylikt återkallande ej kunde ske, antingen någon av de två andra utvägar, som kommunen tidigare pekat på, eller någon annan lämplig utväg anlitades.

Över kommunens båda ifrågavarande framställningar hava länsstyrelsen i Malmöhus län, som inhämtat yttrande av bergmästaren i Södra distriktet, samt kommerskollegium och socialstyrelsen avgivit infordrade utlåtanden. Ämbetsverken hava därvid överlämnat yttrande i ämnet från Höganäs-Billesholms aktiebolag.

Bergmästaren har uttalat den uppfattningen att, då bolaget fullgjort alla lagliga skyldigheter, intet kunde på laglig väg åtgöras till förhindrande av nedläggande av gruvdriften vid Billesholm, varvid dock därav förorsakade svårigheter för såväl kommunen som arbetarna särskilt framhållits. Även länsstyrelsen har betonat dessa svårigheter och gjort gällande, att bolaget borde vid koncentrationens genomförande fara varliga fram, så att driftsnedläggelse och avskedande av arbetare icke skedde i hastigare tempo än som vore absolut nödvändigt. För närvarande kunde länsstyrelsen dock icke avgiva något förslag till åtgärder för att göra följderna av gruvdriftens nedläggande mindre kännbara för kommunen.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Kommerskollegium och socialstyrelsen ha i sitt utlåtande till en början berört kolgruvebolagets relativt svaga räntabilitet och påpeka, att bolagets affärs-mässiga verksamhet i hög grad är beroende av prisläget på kolmarknaden, vilken emellertid under tiden efter världskriget varit karakteriserad av en i stort sett oavbruten tendens till fallande priser. Liksom på andra industriella områden hade bolaget sökt bereda förutsättningar för en i trots av den ogynnsamma prisutvecklingen fortsatt industriell verksamhet genom driftens koncentration och rationalisering. Dessa strävanden hade väsentligen inriktats på själva gruvdriften, där modern maskinell utrustning införts och brytningen koncentrerats till ett fåtal schakt, varigenom arbetskostnaderna kunnat förminskas och de dryga transportkostnaderna begränsas. Den omfattning, vari ovanberörda koncentration av driften genomförts, belyses därav att antalet samtidigt bearbetade schakt sänkts från 15 år 1924 till 6 i april 1931. Arbetarantalet uppgives under samma tid hava minskats från 2,181 till 1,235. Då det återstående schaktet i Billesholm — schakt Albert — nedlägges den 1 april 1932 kommer bolagets gruvdrift att begränsas till sammanlagt 5 schakt. Under loppet av endast något mera än åtta år har alltså arbetsstyrkan i gruvdriften nedbringats till 57 %. Samtidigt har den ur schakten uppfordrade kvantiteten kol sjunkit endast obetydligt eller till 89 %, medan kvantiteten leror i stort sett är oförändrad.

Enligt vad ämbetsverken framhållit har denna rationaliseringsprocess — ehuruval den medfört ökade kolhuggareförtjänster vid full drift — medfört allvarliga olägenheter för arbetarna ur arbetslöshetssynpunkt. Tidigare hade en mera omfattande arbetslöshet kunnat undvikas tack vare den fram till år 1930 i stort sett gynnsamma konjunkturutvecklingen. Men det låge i sakens natur, att den allmänna depressionen sedan år 1930 vore ägnad att försvåra övergången till andra sysselsättningar för de arbetare, som genom rationaliseringsprocessen vid gruvdriften blivit entledigade.

Beträffande Södra Vrams kommuns nuvarande finansiella läge uttala ämbetsverken, att detta vore gott. Sålunda vore kommunen, bortsett från ett mindre belopp, skuldfri och disponerade över tillgångar, som väl täckte skuldsumman. Utdebiteringen av kommunalutskylder på grund av 1929 års taxering utgjorde 7 kronor per skattekrona. Beträffande arbetslösheten inom kommunen rapporterades under envar av månaderna mars, april och maj år 1930 17 arbetslösa, varav 3 försörjningspliktiga samt 10 respektive 38 arbetslösa under november och december månader samma år. Antalet försörjningspliktiga arbetslösa utgjorde sistnämnda båda månader respektive 4 och 15. Under januari 1931 funnos 62 arbetslösa, varav 32 försörjningspliktiga, under februari 45 arbetslösa, varav 25 försörjningspliktiga, och under mars 35 arbetslösa, varav 19 försörjningspliktiga. Emellertid påpekas det försämrade läge, som inträtt genom nedläggande av schaktet Sonnadam den 1 april i år och den ytterligare försämring, som kommer att inträda nästa år vid schaktet Alberts nedläggande.

Beträffande de av Södra Vrams kommun ifrågasatta åtgärderna från statens sida hava ämbetsverken, vad angår yrkandet om återkallande av det åt

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

bolaget år 1927 meddelade tillståndet till gemensamt försvarsarbete, framhållit att ett återkallande av ett dylikt av Kungl. Maj:t för viss tid lämnat tillstånd icke lär kunna ifrågakomma, då det icke förbundits med något förbehåll härom. Ämbetsverken ha också påpekat, att lagändringen av år 1927 icke utgjort någon nödvändig förutsättning för bolagets möjlighet att utan övergivande av rätten till utmål inom Södra Vram nedlägga driften i Billesholm. Samtliga utmål inom socknen gränsa nämligen intill varandra, varför det även före 1927 icke förelegat något lagligt hinder för bolaget att erhålla rätt att försvara dem alla gemensamt, varvid bolaget kunnat förlägga sina arbeten till de nordligare utmålen, vilka bolaget uppgiver sig ämna bearbeta från Bjuvs gruva. Vad beträffar de ifrågasatta åtgärderna och statssubvention åt gruvbrytningen inom Södra Vram eller om förstatligande av kolgruvorna ha ämbetsverken till en början lämnat vissa upplysningar rörande de gruvtekniska förhållandena därstädes. Enligt dessa utgöras de återstående delarna av kolförekommsterna inom Södra Vram av lerfyndigheter, vid vilkas tillgodogörande stenkol utvinnes endast i underordnad mängd. De tekniska anordningarna i schaktet Albert anses vara relativt omoderna och brytningen som följd därav erfordra större arbetsstyrka för en viss brytningskvantitet än i ett modernt utrustat schakt. En fortsatt brytning i detta schakt skulle sannolikt giva fyra gånger så mycket lera som kol, och leran skulle icke kunna ekonomiskt nyttiggöras. Storleken av en eventuell subvention skulle, framhålla ämbetsverken, givetvis bliva beroende på i vilken omfattning arbetet med stöd av densamma skulle beräknas komma att fortgå. Att verkställa en beräkning härav vore omöjligt, då nödigt underlag icke står till buds, men det syntes sannolikt, att subventionen skulle behöva uppgå till flera hundra tusen kronor årligen — ett oproportionerligt stort belopp i förhållande till det antal arbetslösa, varom här vore fråga. Huruvida en uppgörelse med bolaget på denna väg står att vinna syntes emellertid osäkert, då otvivelaktigt av en sådan — låt vara statssubventionerad — brytning i Södra Vram bolagets plan för ernående av för den framtida verksamheten anpassad organisation skulle förryckas.

Ämbetsverken erinra i fortsättningen om olika framkomna förslag om statssubvention till förebyggande av arbetslöshet och framhålla, att tanken på sådan subvention till enskilt företag icke är ny. Principiella betänkligheter av vägande art hade dock anförts mot insläendet på sådana vägar för arbetslöshetens bekämpande. Endast i ett fall — Kalix Träindustriaktiebolag — hade dessa betänkligheter fått vika med hänsyn till de exceptionella svårigheterna i den ifrågavarande landsdelen.

Beträffande den förhandenvarande situationen i Södra Vrams kommun uttala ämbetsverken, att det icke lär kunna göras gällande, att krissituationen för närvarande är eller, så vitt nu kan bedömas, synes bliva av samma svårartade beskaffenhet och långtgående räckvidd som den, vilken föranlett de exceptionella hjälpåtgärderna av statssubventionär karaktär i Kalix.

Det från kommunens sida alternativt framförda förslaget om förstatligande av gruvorna måste enligt ämbetsverkens mening möta ännu större betänkligheter. Förutom det att därvid skulle uppkomma en driftsförlust av minst samma storleksordning som vid tillämpning av subventionslinjen, skulle erfordras ett betydande, omedelbart kapitalutlägg för inlösen av anläggningar och fyndigheter med mera. Härtill komme, att de kvarvarande koltillgångarna inom Södra Vram vore allt för små, för att en självständig gruvindustri skulle kunna grundas på dem, och för den lervarutillverkning, som vore ett nödvändigt komplement, saknades varje anläggning.

Av den redogörelse jag nu lämnat för frågans behandling torde framgå, att de av Södra Vrams kommun framförda alternativen till statligt ingripande i

den föreliggande situationen varit föremål för ingående behandling såväl av vederbörande departementschefer som av de hörda myndigheterna. Vid den konferens, som ägde rum i handelsdepartementet den 21 februari i år, gjordes från bolagets sida en icke oväsentlig eftergift i de redan beslutade åtgärderna för gruvbrytningens nedläggning, nämligen så till vida att brytningen i schaktet Albert skall — om än med inskränkt arbetstid — hållas i gång till april 1932. Jag vill särskilt ånyo betona, att de vid konferensen närvarande arbetarrepresentanterna förklarade sig godtaga detta erbjudande, genom vilket sysselsättning beredes cirka 200 man under ytterligare ett års tid.

Vad angår de av kommunen i övrigt ifrågasatta åtgärderna kan jag inskränka mig till att återropa vad som därom anförts i det av kommerskollegium och socialstyrelsen avgivna utlåtandet. Lika med ämbetsverken anser jag, att de vägar för statsingripande för gruvdriftens upprätthållande inom kommunen, vilka ifrågasatts i kommunens framställningar, av tekniska och praktiska skäl icke äro framkomliga. Härtill kommer att man i det nuvarande läget icke äger möjlighet att överblicka, i vilken omfattning behov kan komma att föreligga av statens mellankomst. Bolaget har redan nu i viss utsträckning berett pensioner åt avskedade arbetare och har vid konferensen i handelsdepartementet utfäst sig, att, därest arbetarna efter den 1 april 1932 göra framställning om ytterligare hjälp, taga denna framställning under övervägande. Huruvida och i vad mån hjälpåtgärder från det allmännas sida därutöver kunna finnas påkallade, kan på grund härav icke nu bedömas. Självfallet är, att arbetslöshetskommissionen har sin uppmärksamhet riktad på arbetslöshetsförhållandenas utveckling inom kommunen, och kommissionen lär icke underlåta att själv vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som kunna vara av omständigheterna motiverade.

Med det sagda torde jag ha meddelat de upplysningar rörande det föreliggande spørsmålet, som av interpellanten åsyftats. Sammanfattningsvis ber jag få lämna följande svar på de framställda frågorna:

1) Det av Södra Vrams kommun i första hand framförda önskemålet om inledande av underhandlingar med Höganäs-Billesholms aktiebolag har av regeringen villfarits. Vid dessa underhandlingar hava vissa eftergifter från bolagets sida åstadkommits. De därpå av kommunen ifrågasatta statsåtgärderna, nämligen *antingen* att regeringen skulle föreslå riksdagen att anslå medel till subvention åt gruvbrytningen inom Södra Vram *eller* att undersöka möjligheten av kolgruvornas inom Södra Vram förstatligande finner jag icke tillräddliga eller lämpliga att genomföra.

2) Andra eventuella åtgärder, som skulle tänkas gå utöver dem, staten vidtager för att bistå kommuner med arbetslösa innevånare, finner jag för närvarande icke möjligt att, särskilt för Södra Vram, ifrågasätta. Naturligen bör emellertid, enligt min mening, regeringen med uppmärksamhet följa utvecklingen inom kommunen, och, i den mån omständigheterna därtill särskilt påkalla, taga läget under förnyat övervägande.

Härpå yttrade:

Herr **Törnkvist** i Bjuv: Herr talman! Jag skall be att till hans excellens statsministern få uttala ett vördsamt tack för det svar, jag erhållit på min interpellation. Men vad beträffar innehållet i detta svar anser jag, att det var ganska negativt i avseende på vidtagande av åtgärder för att rädda Södra Vrams kommun från framtida ruin. Hans excellens redogjorde för den skriftväxling, som fördes mellan kommerskollegium och bolaget år 1927. Men i bolagets skrivelse till kommerskollegium finnes en passus, som icke omnämnes i hans excellens statsministerns svar, i det att nämligen bolaget då utlovade,

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

(Forts.)

att om en gruva skulle behöva nedläggas, så skulle arbetarna inte därför bli arbetslösa, utan de skulle överföras till andra gruvor i närheten och kunna bo kvar i sina bostäder i Södra Vram. Arbetarna skulle sålunda fortfarande ha sin utkomst och kommunen sina skatteinkomster. Detta har alldeles förbigåtts av hans excellens i det svar, han här lämnat.

Sedan skall jag be att få säga några ord angående förhandlingarna i handelsdepartementet. Den redogörelse, som därom lämnats, är i sak alldeles riktig. Men förhållandet var det, att när jag och arbetarnas representanter kommo till handelsdepartementet, så hade handelsministern redan underhandlat med direktör Blomquist, och när vi kommo, blev det strängt taget inga underhandlingar, utan det lämnades endast en redogörelse för vad som förekommit mellan herr statsrådet och direktör Blomquist. De eftergifter, som direktör Blomquist gjorde vid detta sammanträde, ha arbetarna alltså att tacka handelsministern för — om de nu äro någonting att tacka för. Det blev bara en uppläsning av ett rent ultimatum från direktör Blomquists sida, enligt vilket schaktet »Sonnadam» skulle nedläggas den 1 april i år och schaktet »Albert» fortsätta med halv drift till den 1 april 1932. Det kan ju knappast sägas vara en uppgörelse, som man har anledning att tacka för. Beslutet innebär, att cirka 160 man avskedas och cirka 200 man få arbeta under tre dagar i veckan sommarmånaderna och fyra dagar i veckan vintermånaderna. Dessa arbetare ha haft en genomsnittsförtjänst av 1,710 kronor om året. När förtjänsten nu nedgår till hälften, vad skola de då leva av, särskilt de, som ha kvinnor och barn att försörja? Och vad skall ske efter den 1 april 1932? Det gäller här en liten landskommun, där det finns 68 jordbrukare, småbönder med mellan 10 och 20 tunnland jord. Huru skola de kunna klara sig? Och hur skall det gå med de småhantverkare, som också finnas. De inom kommunen anställda lärarkrafterna uppgå till sammanlagt 17 personer, varjämte finnas poliser, sjuksköterskor och personalen vid åldersdomshemmet. Hur skall kommunen kunna klara avlöningen åt dessa? Vad skall man göra med de många fattiga, som bolaget lämnat efter sig och ytterligare kommer att lämna efter sig? Det blir för denna kommun som för vissa kommuner i Norrland, att den inte kan få låna 10 kronor utan personlig borgen. Det är lika säkert, som att jag står här, att om två år är denna kommun fullständigt bankruttmässig. Jag menar därför, att det hade varit skäl att göra något för att förhindra en sådan katastrof eller åtminstone göra övergången mjukare. Vi veta ju, att riksdagen beträffande Kalix och Seskarö har beviljat anslag och vidtagit andra åtgärder. Jag vill nu inte säga, att det skulle vara lämpligt med vare sig subvention eller de åtgärder, som Södra Vrams kommun föreslagit. Jag tror, att det skulle varit mycket svårt att få något sådant genomfört i riksdagen. Och det kanske inte heller hade varit så lämpligt. Jag vill också erkänna, att driften i Södra Vram inte kan upprätthållas hur länge som helst, därför att ju materialet börjar tryta. Men om regeringen hade pressat bolaget litet mera — och det hade den nog kunnat göra — så skulle bolaget med litet god vilja kunnat avveckla denna drift t. ex. under loppet av fyra år och sålunda avskeda en fjärdedel av arbetarna varje år. På det sättet skulle möjlighet beretts arbetarna att skaffa sig utkomst på annat håll, och kommunen skulle erhållit möjlighet att anpassa sina finanser under denna tid, så att det inte behövt bli någon sådan katastrof, som nu synes oundviklig. Även myndigheterna, nämligen länsstyrelsen och bergmästareämbetet, hava i sina yttranden understrukt detta, nämligen att bolaget bort avskeda arbetarna i saktare tempo, så att såväl kommunen som arbetarna själva hunnit ordna för sig efter de nya förhållandena. Kommerskollegium och socialstyrelsen påpeka å andra sidan bolagets svaga räntabilitet. Men jag tror inte, att man egentligen kan

säga, att räntabiliteten är så svag. Innevarande år hade bolaget en behållning av 2,512,934 kronor, och man kan ju då inte gärna säga, att bolaget precis är nödlidande eller står på ruinens brant. I fjol utdelades till aktieägarna 5 procent, vilket motsvarar 7.5 procent på det inbetalta aktiekapitalet, då nämligen aktiegarna fått en gratisaktie på två. Och i år har utdelningen varit 4 procent, vilket alltså i verkligheten motsvarar 6 procent. Det är ju ingen dålig ränta på aktier, som på börsen stå i ett saluvärde av 60 kronor mot ett nominellt värde av 100 kronor.

Jag tror, att det hade varit riktigt att redan nu vidtaga vissa förebyggande åtgärder, ehuru jag naturligtvis inte är kapabel att säga, vilka dessa åtgärder skulle vara. Jag får ju vara tacksam för att arbetslöshetskommissionen skall ha sin uppmärksamhet riktad på arbetslösheten i orten. Men vi veta ju, hur arbetslöshetskommissionen arbetar. En person, som kommer ut i en dess arbetsförläggning, kan ju inte förtjäna till sitt eget uppehälle, långt mindre försörja hustru och barn. Nu talas det ju mycket om de pensioner, som bolaget här skulle ge arbetarna. Ja, det är alldeles riktigt, att för de gamla och utslitna arbetarna dessa pensioner äro mycket värdefulla. De, som äro så gamla och arbetsodugliga, att de få pension av staten också, kunna ju med hjälp av de pensioner, de få från bolaget, och då de ha fria bostäder och fritt bränsle, något så när slå sig igenom. Men nu har bolaget gått ned ända till 55 år, d. v. s. arbetarna bli vid den åldern tvångspensionerade, och då villkoret för full pension, 300 kronor om året, är att ha arbetat i bolagets tjänst 35 år, få många endast en avkortad pension. En arbetare, som varit i bolagets tjänst 20 år, får sålunda endast $\frac{20}{35}$ av full pension eller 16 kronor 66 öre i månaden. Hur skola de kunna klara sig på sådana pensioner, då de i många fall också ha två eller tre barn att försörja? Det blir ju som en droppe i havet. Här måste även kommunen träda emellan. Dessa människor måste med andra ord anlita fattigvården eller också försöka få hjälp utifrån på annat sätt.

Bolaget har också i sin skrivelse till Kungl. Maj:t eller kommerskollegium, vilket det nu är, framhållit, vilka välgärningar bolaget gjort Södra Vrams kommun. Då jag sett detta omtalas i tidningarna och även nu i interpellationssvaret, så har jag inte kunnat låta bli att dra litet på smilbandet. Jag kan nämna en av de välgärningar bolaget gjort kommunen. När man bestämt sig för att nedlägga driften, skänkte man till kommunen präst och kyrka samt bostad för prästen. Det är ju en vacker sak, för all del. Men om kommunen skall avlöna prästen och hålla kyrka och skola, så är det verkligen ingen skänk att känna sig tacksam för. För övrigt, även om det är klart, att det är bolaget som har varit den springande punkten och varit orsaken till framstegen inom kommunen, så ha väl ändå också arbetarna väsentligen bidragit med sina skatter. Jag tycker alltså, att det är ingenting att skryta med för bolaget att ha skänkt kommunen präst och kyrka. Hade jag varit i denna kommun, så skulle jag ha betackat mig för en sådan gåva.

Det framgår av hans excellens statsministerns svar, att sedan rationaliseringen börjat tillämpas i gruvan ha 57 procent av arbetarna fått avsked, trots att brytningen bara minskats med 11 procent. Där ser man rationaliseringens välsignelse. Det är ju här fråga om ett bolag, som bildats för att exploatera en statens naturtillgång. Under högkonjunkturen drar man till sig så mycket folk man kan för att förtjäna så mycket som möjligt, men när lågkonjunkturen kommer, vräker man bara över dem, som man icke har användning för, på kommunen. Skall ett bolag verkligen ha rätt att handla på det sättet? Många av dessa arbetare ha varit där i fem, sex, åtta, tio år. De ha bildat familj och fått bostäder i bolagets hus. Men när de inte behövas längre, så frisäger sig bolaget från allt ansvar. Ni få gå er väg, vi behöva er inte

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

längre, heter det. Vad skola dessa människor göra? Jag tycker verkligen att det borde åligga bolaget att göra vissa uppoffringar för att rädda de arbetslösa.

Bolaget säger också i sin skrivelse, att driften i Södra Vram går med förlust. Men det har jag svårt att förstå, när bolaget i fjol skattade för rörelsen i Södra Vrams kommun för 39,800 kronor. Det bevisar väl, att det inte går med förlust. Men man förtjänar inte så mycket som man vill. Man är inte nöjd med litet, och det är ju klart, att bolaget genom rationaliseringen kan förtjäna 3 å 4 gånger så mycket som förut. Det visar emellertid, att bolaget med litet god vilja skulle kunna på ett humanare sätt avveckla driften och sålunda skaffa rådrum både för arbetarna och kommunen. Men det finns ingen sådan vilja.

Den enda ljusglimt, som finnes i det svar, som hans excellens lämnat, är att regeringen skall i fortsättningen följa utvecklingen i Södra Vram. Jag skall be att få uttala mitt tack för denna välvilja, och jag hoppas, att Södra Vrams kommun skall kunna hänvända sig till regeringen med sina bekymmer, om den anser lämpligt. Jag skall emellertid här tillåta mig att uppläsa ett tidningsurklipp från denna ort, då jag anser det betecknande för regeringens ståndpunkt till själva arbetslöshetsfrågan. Det lyder så här: »*Ocker på arbetslösheten.* Man måste förstå den bitterhet i sinnet, som griper de arbetslösa, då de missbjudas på sin arbetskraft. Sådana fall inträffa verkligen, hur beklagliga de än äro ur mer än en synpunkt. Det är förut vittnat, att företagare begagnat arbetslösheten till lönedepressning, och för dagen kan det meddelas ett sådant fall från detta samhälle. Uppenbart är, att då stor arbetslöshet råder, blir det konkurrens om de få arbetstillfällen som bjudas, men arbetet är ju inte det väsentliga för arbetaren, det bör också ge rimlig lön. Man tycker, att lantarbetarens timlön är så låg, att en företagare näppeligen skulle ha hjärta att bjuda lägre, men tyvärr, måste man säga, förekommer det. En arbetslös beklagade sig för oss, att han blivit erbjuden den skamligt låga timlönen av 25 öre.» Är det vackert av en arbetsgivare, frågar jag, att på det sättet ockra på nöd och elände? Tidningen fortsätter: »Då det gäller fullgod arbetsprestation, kan man inte fatta ett sådant erbjudande på annat sätt, än att ifrågavarande företagare vill på ett skamligt sätt ockra på den stora arbetslöshet, som nu finnes i detta samhälle. En arbetslös har i ett sådant fall rätt att reagera, och inte nog därmed, även de arbetare, som företagaren är indirekt beroende av, böra göra detta. Det talas ibland om ovilja hos de arbetslösa att begagna arbetstillfällen, men det är väl ingen som vill påstå, att fall sådana som nämnts uppamma arbetsviljan.» Så behandlas dessa arbetslösa där nere och säkerligen på många fler ställen också. Men det överensstämmer ju med den politik, som de borgerliga här i denna kammare föra, att de arbetslösa skola vara till för att pressa ned lönerna på den öppna marknaden och stå som reserv för vilket tillfälle som helst, då de behöva tagas i anspråk av arbetsgivarna. Under en högkonjunktur är det bra att ha denna reserv, men så snart konjunkturen går ned, skola dessa arbetare kastas tillbaka på kommunen. Jag har svårt att förstå en sådan politik. Här bland denna kammars borgerliga ledamöter finnas ju många, som själva varit arbetare och stått arbetarna nära. De måste förstå, hur svårt det är för arbetaren, även när han har arbete, och ännu mer, då han är arbetslös. Det finnes också här många kristligt sinnade, men jag kan inte heller förstå detta kristliga sinne-lag. Väl kan jag förstå, att man anser det riktigt, att arbetarna själva få lida och svälta, men jag kan inte förstå, hur man kan vilja vara med om att också oskyldiga kvinnor och barn skola få lida för att arbetarna inte ha den rätta kristliga och borgerliga tron.

Jag skall sluta med att än en gång tacka för svaret samt uttala den för-

hoppningen, att regeringen kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på de svarigheter, som för visso komma att uppstå för Södra Vrams kommun.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Chefen för handelsdepartementet herr statsrådet **Hansén**: Herr talman! Då jag haft att handlägga detta ärende, på sätt som redan interpellationssvaret och interpellanten antytt, ber jag att få lämna några ytterligare förklaringar.

Interpellanten sade, att, då han och delegerade för arbetarna kommo upp i handelsdepartementet, så hade bolagets representant redan varit där; det var då redan klart, så att de hade endast att mottaga bolagets förklaring, och sedan blev det inga förhandlingar. Gentemot detta vill jag erinra om, hur det verkligen förhåller sig, något som interpellanten väl känner till, eftersom jag vid upprepade tillfällen samtalat med interpellanten om denna sak, och därvid höll honom underkunnig om förhandlingarnas gång under hela tiden. Först kallade jag bolagets disponent hit upp till Stockholm. Till en början sade denne bestämt ifrån, att det fanns ingenting att göra åt det beslut, som bolaget fattat, att driften komme att nedläggas å respektive utsatta tider för de två schakten. Jag å min sida väjdade till honom, med hänsyn till arbetarnas prekära läge och kommunens intresse, att med sin styrelse överlägga, om nedläggandet av driften inte kunde ske i en något mjukare form, om möjligen inte i något av schakten driften kunde fortsätta. Han reste hem, överlade med styrelsen och kom hit upp till Stockholm igen. Han förklarade fortfarande att det var mycket små möjligheter. Man skulle visserligen pensionera en del arbetare, men att driva schakten var mycket oekonomiskt. Vad »Sonnadam» beträffar var det slutbrutet. Det fanns inga kol kvar, i varje fall inte i sådan omfattning, att det ägde något brytningsvärde. Vad schaktet »Albert» beträffar hade detta, såsom angavs i interpellationssvaret, $\frac{3}{4}$ lera och endast $\frac{1}{4}$ kol. Denna lera hade man tidigare haft stor marknad för utomlands, men nu kunde man icke vinna någon avsättning för densamma. Bolaget hade ett stort upplag av lera och kunde icke för egen industri förbruka de stora mängder av lera, som under sådana förhållanden komma upp.

Emellertid hade jag sedermera överläggning med förtroendemannen för grov- och fabriksarbetarförbundet samt med förbundets ombudsman. Jag tror, att riksdagsman Törnkvist också var med. Därvid voro herrarna ense om att jag borde på nytt söka kontakt med bolaget och sedermera återkomma. Jag hade återigen en ny konferens med bolagets disponent, varvid han ställde sig något mera välvillig till att i någon mån gå till eftergifter. Då kallades båda parterna till sammanträde i handelsdepartementet. Vid det sistnämnda tillfället var även socialministern närvarande. Förhandlingarna förlöpte i vanlig ordning, och alla de närvarande bereddes tillfälle att yttra sig efter behag så många gånger de hade något att anföra. Den ärade interpellanten yttrade sig, om jag icke minns fel, ett par tre gånger under denna överläggning. Direktör Blomquist avgav då den förklaring, som upplästs, varefter arbetarnas representanter hade att taga ställning till densamma. Sedermera förde jag enskilt samtal med arbetarparten. Jag ber att få erinra den ärade interpellanten, att jag uttryckligen förklarade för arbetarnas representanter, att det från min sida icke utövades något som helst tryck eller någon övertalning utan att de fingo fritt och obundet pröva det erbjudande, som från bolagets sida hade gjorts. Jag vill tillägga, utan att ingå i detaljer, att det förslag, som jag mycket väl förstår, att den ärade interpellanten och arbetarna finna mycket otillfredsställande, likväl var resultatet av långa överläggningar från min sida och vädjan till bolaget att sträcka sig så långt som möjligt. Vid denna fria prövning förklarade såväl ombudsmannen för organisationen som representanten för avdelningen, att de i sakens nuvarande läge likväl måste vara nöjda

Swär å inter-
pellation.
(Forts.)

med det resultat som vunnits. Då hade jag givetvis ingenting annat att göra än att konstatera detta med beklagande utav, att läget var sådant, att man icke kunde komma längre. Som herrarna väl förstå, ligger det icke i regeringens hand att tvinga bolaget att driva en rörelse, som det påstår vara oekonomisk och på grund därav beslutat nedlägga.

Det sades av interpellanten, att i interpellationssvaret hade skildrats skriftväxlingen mellan kommerskollegium och bolaget år 1927. Detta måtte bero på missuppfattning. Den skriftväxling, som här talas om, var det utlåtande, som avgivits av kommerskollegium över kommunens skrivelse. Den skrivelse, som föranledde riksdagens beslut år 1927, har man icke ansett sig rimligen böra belasta detta interpellationssvar med. Det blev tillräckligt långt ändå. Det är riktigt att bolaget vid tiden för lagändringen i sina skrivelser gjort uttalanden som givit kommunen och arbetarna anledning förmoda att den då begärda koncentrationen icke för någondera skulle medföra olägenheter, men bolaget förklarar nu, att den industriella utvecklingen gått i sådan riktning, inte minst på kolbrytningens område, att den allra starkaste rationalisering och koncentration är oundgänglig, om brytningen skall kunna göras ekonomisk. Man kunde inte hjälpa, att man 1926 och 1927 icke kunde förutse en sådan utveckling.

Jag vill sluta med att säga, att jag har trott mig verka både i kommunens och arbetarnas intresse, då jag sökt göra övergången så mjuk som det under förhandenvarande förhållanden var möjligt.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Då den ärade interpellanten gav uttryck åt nära nog den uppfattningen, att de borgerliga med nöje se att arbetarna ekonomiskt förtryckas, så vill jag däremot inlägga en bestämd protest. Jag har aldrig någonsin anlagt en sådan synpunkt på arbetslösheten. Jag inser lika väl som interpellanten, vilken stor olycka det är, när en större arbetsnedläggelse sker, vare sig detta har sin orsak däri, att ett bolag icke kan eller vill hålla på med att driva sin verksamhet, eller i strejk eller lockout. Sådant bryter itu så mycket i samhället, som man kanske inte reflekterar på, förrän man kommit mitt in i olyckan, såsom skett i detta fall.

Jag förstår av det svar, som hans excellens herr statsministern gav, att det icke kan finnas någon utsikt till, att staten här skall, såsom i övre Norrbotten, sätta i gång med att driva ett verk. Det är här fråga om Skåne; det är endast Norrbotten som kan få en sådan statlig drift. Jag har gått emot sådan drift i Norrbotten, och därför kan jag ju inte gärna gå in för, att det skall ordnas på dylikt sätt i Skåne. Klart är emellertid, att det får göras från det allmännas sida rätt stora ansträngningar för att mildra den olycka, som nu förestår. Det blir givetvis utomordentligt svårt, särskilt om hjälpen skall ernås via arbetslöshetskommissionen. Alldeles särskilt svårt kommer det att bli för de så att säga halvgamla arbetarna, vilka drabbas av arbetsnedläggelse. Det är i avseende å dem som ställningen blir mest kritisk.

Där finns också något som heter kommunen. Där har ju hittillsdags industrien varit det stora bärande, och den har framkallat anhopning av människor. Men där finns det litet jordbrukare också. Hur skola de kunna klara sig i skatteväg, om hela den därvarande industrien stannar? Nu finns ju möjligheten med skatteutjämning för särskilt hårt tyngda kommuner. Men bestämmelserna för denna hjälps erhållande äro ju mycket skarpa och måste strikt följas. Så t. ex. måste en viss tid ha gått, innan i det särskilda fallet det kan bli fråga om sådan skatteutjämning. Jag skulle då verkligen vilja hemställa till regeringen, om man inte kunde därvidlag åstadkomma någon lättnad. Jordbrukarna ha ju fått sina taxeringsvärden alldeles orimligt upptrissade. Den lilla grupp jordbrukare, som finns där nere, riskerar att ekonomiskt bli rui-

nerad av skatter. Nu är det så, att regeringen har möjlighet att dela ut en viss summa av dessa skatteutjämningsmedel efter fritt skön, utan att de stränga bestämmelserna behöva gälla. Jag vill då understryka, att därvidlag främst böra tillgodoses sådana kommuner, som plötsligt drabbas av sådana hårda slag, som vad i detta fall kommer att ske, och vilka eljest icke skulle kunna komma i åtnjutande av den hjälpen. En sådan driftsnedläggning river itu så mycket, bl. a. det lilla jordbruket där nere. När gruvsdriften nedlägges, kommer väl allt mera rörligt folk att flytta från orten och att så småningom försvinna, men jordbrukarna måste bli kvar. Det är då verkligen av stor betydelse, att man icke byråkratiskt strikt håller på formerna och bestämmelserna för den lättnad i skatteavseende och även i de andra avseenden, som bör kunna ifrågakomma. Jag vågar göra den vädjan till regeringen, att den måtte se praktiskt på frågan och inte så strängt hålla sig till formerna, när det gäller så utomordentligt olyckliga förhållanden som de, vilka komma att uppstå i ifrågavarande kommun, när gruvsdriften helt nedlägges.

Svar á interpellation.
(Forts.)

Herr Sköld: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, när jag i interpellationssvaret fick höra det omdömet fällas, att tillståndet på den plats, det nu är fråga om, inte är så svårt och att det inte är något egentligen som just nu står på spel. Jag vill erinra om, att vi stå här inför ett ganska säreget fall och ett mycket trist fall. Det är nämligen inte alls på det sättet, att bolagets åtgärd är en frukt av de sista årens konjunkturförsämring, utan det är ett faktum, att bolaget har sedan mycket länge drivit en konsekvent koncentreringspolitik. Det håller på att koncentrera hela sin rörelse till Höganäs och flyttar den dit i allt större utsträckning. Den kommun, som först fick kännning av detta, var Ekeby, där kolbrytningen spelat en mindre roll men där tillvaratagandet och bearbetningen av den eldfasta leran hade spelat en mycket större roll. Där har bolaget från år till år allt mer och mer inskränkt sin tillverkning, och kommunen har levat på ovisshetens brant under åtskilliga år. Nu är det naturligtvis sannolikt, att denna koncentreringspolitik har skärpts av lågkonjunkturen. Då har bolaget särskilt inriktat sig på Södra Vram, och det olyckliga förhållandet har inträffat, att bolaget icke har några industrianläggningar där utan endast gruvor. Vad som kommer att ske — och det sker alldeles säkert, om bolaget får hållas — det är, att så gott som all verksamhet koncentreras till Höganäs. Vad skall då ske i Ekeby, i Södra Vram, och hur kommer det till slut att gå med Bjuv och andra angränsande kommuner? Ja, vad som kommer att inträffa, det är för det första, att alla de människor, som nu hava haft sin utkomst där, icke längre få något arbete där. Det är hundratals arbetare där, som låtit uppföra åt sig små egna hem, och de komma att förlora de besparingar de lagt ned i dessa egna hem, som ju bli värdelösa. De jordbrukare, som finnas där, bli ruinerade. Jag fäster uppmärksamheten på interpellantens uppgift om att Södra Vram har en lärarpersonal av 17 personer. Den lärarpersonalen kommer snart att bli fullkomligt överflödig, men kommunen tvingas att betala den.

Nu säger hans excellens herr statsministern, att arbetslöshetskommissionen skall nog vara beredd att gripa in, när så skall behövas. Men här skall man observera, att om arbetslöshetskommissionen skall ingripa, så måste det bli för all tid. Om på en annan ort inträffar arbetslöshet, inriktar sig arbetslöshetskommissionen på verksamhet där. Man räknar med en övergångstid, att konjunkturerna skola vända och arbetslösheten försvinna, att det skall bli arbete i den fria marknaden. Här blir det aldrig mer arbete i den fria marknaden, aldrig mera! Om arbetslöshetskommissionen här skall sätta in med någon verksamhet, så blir det som en permanent institution. Det är ingen människa som vågar tänka sig den tanken.

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Nu förstår jag mycket väl, att regeringen har haft svårt att följa de önskemål, som framställts från kommunens sida därnere, därför att de förslagen äro i många avseenden stridande mot vad som brukar kallas för borgerlig uppfattning. Jag vill emellertid fästa de ärade kammarledamöternas uppmärksamhet på en sak här. Här är det icke fråga om, att en verksamhet har blivit oekonomisk i vanlig bemärkelse. Här är det icke fråga om, att en naturtillgång tagit slut och att därigenom verksamhet upphör. Här är det så, att ett bolag, som har ett faktiskt monopol åtminstone på norra Europa i fråga om framställning av produkter av eldfast lera, har beslutat att i sitt eget intresse, vilket jag icke säger något om, draga samman sin tillverkning till en enda punkt, därför att det därigenom tjänar mera pengar. På grund därav överger det naturtillgångar i mycket stor omfattning. Kolen ha aldrig varit den absolut övervägande huvudbeståndsdelen i bolagets rörelse. Det har varit den eldfasta leran lika mycket. Nu övergiver bolaget stora lager av denna eldfasta lera, men det överger dem i alla fall icke, ty bolaget behåller sin koncession över dessa naturtillgångar, hindrar varje annat företag att utnyttja dem för produktiv verksamhet. Jag frågar: Var finnas de, som vilja garantera att, om denna naturtillgång släppes fri, det icke skulle kunna på dessa orter uppstå en verksamhet, som kunde ge bröd och uppehälle åt de människor, som nu hålla på att mista detta? Alltså, vad som sker är i grund och botten, att ett monopolistiskt företag finner med sin fördel förenligt att koncentrera sin verksamhet. Det lämnar därmed naturtillgångar obegagnade, som det har monopolrätt till, men förhindrar varje annan att få dem. Genom den politiken tvingar det fram nödtillstånd där, och oskyldiga människor drabbas ganska hårt. Detta är icke enastående. Det är bara några år sedan det hände, att den stora cementtrusten här i landet för att koncentrera sin tillverkning och öka sin profit lade ned Maltesholms cementfabrik, som bevisligen var ett mycket lönande företag. Det gjorde man därför, att cementproduktionen var för stor. Man ville draga in, och då drog man in Maltesholm och koncentrerade sig till andra orter, med resultat att betryck uppstod för en kommun. Det var alltså intet naturtvång, som framtvingade nedläggandet. Det var inte så, att rörelsen var oekonomisk. Det var ej heller så, att de bearbetade naturtillgångarna togo slut, utan det var bara det, att bolagets rent privatkapitalistiska intresse tvingade det att välja en ny väg. Men när det valde den vägen, blev resultatet, att det behöll sin hand kvar över de naturtillgångarna, som de lämnade obegagnade, därigenom att man förhindrade varje annan att använda dem. Det kan och bör otvivelaktigt i ett samhälle, vilket som grundval uppgiver sig ha den fria företagsamheten men som samtidigt vill ha intresse för människornas välfärd, uppställas det kravet, att företagen i sin verksamhet fara fram med en varsamhet, så att icke människorna, de anställda, på grund av företagets inriktning sättas i nödläge. Jag måste säga, att detta krav måste givetvis med mycket, mycket större kraft ställas på sådana företag, som genom statens lagstiftning ha monopol på vissa naturtillgångar. Det är ett faktum att genom en statlig lagstiftning dessa företag ha dessa monopol, sitta och ha dem helt enkelt och släppa dem icke ifrån sig.

Nu kan man kanske säga, att dessa områden här i vårt land, dessa tillgångar av denna beskaffenhet äro icke så stora, att det är något att bry sig om. Men principiellt sett borde det vara skäligt, att man från statens sida vidtager åtgärder för att förhindra, att naturtillgångar få, rakt mot samhällets intressen, ligga obegagnade endast därför, att vissa privatekonomiska intressen fordra det. Nu är det naturligtvis ytterligt svårt för regeringen att inom ramen av sina vanliga tänkesätt komma till något resultat, och jag ser mig inte själv i stånd till att peka på några utvägar, som man här skulle med

hänsyn till det traditionella och sedvanliga kunna följa. Jag pekar dock på denna möjlighet, att man överväger, huruvida det kan vara rimligt och riktigt, att ett företag skall få lov att ha oinskränkt rätt till naturtillgångar, som det vägrar att begagna, om det inte bör vidtagas åtgärder för att samhället i ett sådant fall skall kunna släppa den naturtillgången fri och därigenom till äventyrs få fram den företagsamhet, som skulle kunna uppstå, ifall monopolet ej bibehölles.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Herr Lindman: Herr talman! Jag har senast i dag på morgonen läst interpellationen, och jag har nu åhört debatten här. Jag föranledes då att till en början säga, att jag lika väl som andra, som här yttrat sig, naturligtvis har den känslan, att det är mycket bedrövliga förhållanden med avseende å arbetslöshet, som här uppstå, och att jag fullt är med om att vidtaga de åtgärder, som hans excellens statsministern ställt i utsikt, för att hjälpa de arbetslösa och den kommun, det här gäller. Men jag måste utöver detta göra några reflexioner med anledning av såväl interpellantens som herr Skölds anföranden.

Herr Sköld talade om ett förfarande, enligt vilket sådana naturtillgångar om vilka här äro fråga, inte borde lämnas på koncession utan behandlas på något annat sätt. Jag undrar mycket, vad herr Sköld menar med detta och hur det skulle gå till att använda ett annat förfaringssätt. Nu ha vi en lagstiftning, enligt vilken såväl stenkolsgruvor som även malmfyndigheter lämnas ut till dem, som inmutat fyndigheterna under villkor att de fullgöra vissa skyldigheter. Här har ingen kunnat säga annat än att bolaget fullgjort sina skyldigheter. Bergmästaren har ju uttryckligen bekräftat detta. Det framgår vidare, att även om den förändring i lagstiftningen, som kom till stånd 1927, icke hade kommit till stånd, så hade dessa åtgärder måst vidtagas i alla fall. För övrigt är det rätt egendomligt, att när 1927 års lagstiftning framlades av den dåvarande regeringen så tillstyrktes förslaget av lagrådet och av lagutskottet samt antogs här i kammaren utan att vare sig herr Törnkvist i Bjuv eller herr Sköld sade ett enda ord. Ingen yttrade ett ord i denna kammare. Om några yttrade sig i första kammaren, har jag inte sett efter. Jag frågar: varför passade inte herr Sköld och herr Törnkvist på att då göra sina anmärkningar om de följder, som skulle kunna komma av detta? Och varför passade inte edra meningsfränder i lagutskottet på att komma med några invändningar? Inte ett ord yttrades. Nu är det alldeles uppenbart, att dessa åtgärder, som sagt, hade måst och kanske även kunnat vidtagas alldeles oberoende av om 1927 års lagstiftning kommit till eller icke.

När interpellanten på ett ställe i sin interpellation talar om, att det är en statens naturtillgång som bolaget exploaterar, så är detta inte riktigt. Det är visserligen en statens tillgång men i kraft av statens egen lagstiftning äger bolaget rätt att utnyttja denna stenkolsfyndighet, så länge bolaget fullgör sina skyldigheter. Men det är inte riktigt att uttrycka sig så som interpellanten gör i detta fall.

Herr Skölds anförande väckte min undran. Han visste inte själv, hur man skulle göra. Han sade, att det var svårt för regeringen att efter nuvarande åskådning göra något. Och han själv kunde inte heller peka på något, som skulle kunna göras. Ja, vad är det som hänt? Det har hänt, att ett företag har nödgats rationalisera sin drift. Under gårdagens debatt fick man från håll, där man är motståndare mot att något göres för jordbrukets upprätthållande, höra, att jordbrukarna få rationalisera sin drift. Det sade man då. Jordbrukarna skola rationalisera sin drift. Men i dag, när det är fråga om att ett företag sådant som detta stenkolsgruveföretag rationaliserar sin drift, då klandrar

Svar å interpellation.
(Forts.)

man det därför. Rationalisering kan vara en nödvändig förutsättning för att driften skall kunna upprätthållas. Av en tabell, som jag erhöll i dag, och som var fogad vid någon av handlingarna i ärendet, fann jag, att priset per ton kol under de sex åren från 1924 till 1930 har nedgått från ungefär 25 $\frac{1}{3}$ kronor till ungefär 15 $\frac{1}{2}$. Det är en grafisk framställning, varför jag ej kan säga det på öret, men i varje fall har priset nedgått från något över 25 till 15 $\frac{1}{2}$ kronor. Då man ser en sådan nedgång, som är en följd av kolprisets fall i världen, i Tyskland, England, Polen och andra länder, såsom vi alla ha kännning av, då det är fråga om import av stenkol, när man, säger jag, ser en sådan nedgång av kolpriset, då frågar jag; vad vill den ärade interpellanten att man skall göra, och vad mena de, vilka, liksom kommunen i dess skrivelse, ifrågasätta subvention eller förstatligande? Om vi förstatliga det, tror då herr Törnkvist och herr Sköld, att staten kan förfara på annat sätt själv än vad bolaget nu gör? Skall den i så fall upprätthålla driften vid schakten i Södra Vram, om vilket det uppgives, att de i huvudsak äro utbrutna? Om det fältet därtill innehåller fyra gånger så mycket lera som kol eller 1 ton kol på 4 ton lera — jag minnes ej riktigt — om man då därigenom får mera lera än som kan användas, när man lägger ihop den med den lera, som erhålles från övriga fält, vinner man då något, om detta gruvfält övertages av staten eller, om, som herr Sköld säger, fältet överlämnas till en annan företagare, när det uppenbarligen ej kan konkurrera med de andrafälten? Hur skall det gå till, och vem vill åtaga sig att göra det? För staten vore det en orimlighet. Det har påvisats av statsministern i hans svar på interpellationen, att ett förstatligande eller en subvention skulle betyda flera hundra tusen kronor årlig utgift. Det skulle enligt kommerskollegii och socialstyrelsens mening möta stora betänkligheter, utom det, att det blir ett kapitalutlägg för övertagandet. Det är för små koltillgångar för att man skulle kunna tänka sig något sådant. Därför är, som statsministern säger, varken subventionsvägen eller ett förstatligande att tillråda. Men trots detta säger herr Sköld, att någon kan upptaga denna brytning. Jag undrar hur herr Sköld skulle bära sig åt, om han skulle ordna detta och sysselsätta dessa arbetare. Ingen vill vara med om en sådan åtgärd, därför att det strider mot det sunda ekonomiska förnuftet. Nej, det går ej att strida mot de tider, som vi nu befinna oss i. De förhållanden, som råda i denna kommun, och som jag ej kan överblicka annat än genom vad jag hörde från statsministern och vad som anförts i ämbetsverkens yttranden, visa, att kommunen befinner sig i jämförelsevis goda ekonomiska omständigheter. Skatterna äro där, vill jag minnas, 7 kronor per skattekrona. Det är möjligt, att det måste vidtagas åtgärder för att hjälpa denna kommun då arbetslösheten fortfar. Men det finnes andra kommuner i landet, som befinna sig i lika stora svårigheter. Herr Sköld och herr Törnkvist skola ej tro, att det endast är detta gruvföretag i Södra Vram, som lider av betryck. Det gäller sågverk efter sågverk utefter norrlandskusten, och det gläder mig, att regeringen ej tänkt på att göra ett Seskarö i Södra Vram på ett gruvfält, som måste övergivas av bolaget. Det är därför, som det ej lönar sig att tänka på subvention.

Alltsammans är utomordentligt beklagligt, och det finns ingen, som säger annat, än att det är ytterligt svårt för dem, som ha sin vistelse där nere, ej bara gruvarbetarna utan även lantmän, handlande och andra som bo där. Men regeringen har genom statsministern sagt, att man är villig att vidtaga åtgärder för Södra Vram på samma sätt och i samma ordning som för andra kommuner, om jag fattade honom rätt. Samma svårigheter, som man nu har att genomkämpa inom gruvdriften i Södra Vram, ha tidigare gjort sig gällande och göra sig alltjämt gällande inom en annan industri, nämligen järnindustrien. Det ena järnbruket efter det andra har lagts ner, därför att det ej kunnat upprätthålla driften. Det gäller största delen av de järnverk, som tillverka handels-

järn. På grund av den oerhörda importen av järn från Tyskland och andra länder till billigt pris ha de tvingats därtill. Det har man varit vittne till, men ej velat göra något åt saken.

Herr talman, jag har ej något vidare att tillägga, men har ansett mig böra säga detta.

Herr Sköld: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga ett par ord till herr Lindman. Jag kan icke erinra mig, att, som herr Lindman säger beträffande järnbruken, saken varit före gång på gång, och att vi icke velat höra på det. Jag kan icke erinra mig, att något sådant framförts sedan år 1921. Det kan hända, att mitt minne sviker, men ej kan man säga, att saken varit före gång på gång.

Vad sedan beträffar den föreliggande saken vill jag säga, att om vi från vår sida ej opponerat oss mot lagstiftningen av år 1927, beror det på, att bolaget då utfäste sig att sörja för, att i den mån bolaget på grund av detta medgivande koncentrerade driften, skulle det se till, att arbetslösa arbetare bleve anställda inom andra områden. Nu har bolaget svikit detta.

Det är klart att vi icke vilja gå emot en anpassning, om denna kan genomföras utan ökad arbetslöshet. Men därtill kommer, att det är onödigt att resonera om denna sak av det skälet, att, såsom herr Lindman själv sagt, de åtgärder, bolaget vidtagit, kunde vidtagas utan ändring i 1927 års bestämmelser.

Sedan skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på den särställning fyndigheter av detta slag intaga i svensk lagstiftning. Som vi alla känna till är det ju så, att malm- och stenkolsfyndigheter icke ägas av dem, som äga marken, utan att det enligt svensk lagstiftning är så, att den som hittar fyndigheten och inmutar den, äger densamma, medan jordägaren får sin andel, den s. k. jordägarandelen, och upphittaren blir huvudägaren. Detta innebär alltså, att den svenska staten redan på denna punkt gått ifrån ett strikt tillämpande av den privata äganderättens principer. Samhället anser det vara viktigare, att sådana fyndigheter tagas i anspråk, än att man upprätthåller jordägarens äganderätt till fyndigheterna. Staten har alltså redan förklarat, att det är ett samhällets intresse, att icke sådana fyndigheters begagnande blir beroende av markägaren. Under sådana förhållanden kan man väl, såsom jag gjorde, ha rätt att ställa den frågan, huruvida det kan vara ett samhällsintresse att begagnandet av fyndigheterna i fortsättningen skall vara helt beroende av inmutarens vilja att begagna dem. Med litet försvarsarbete skall han enligt gällande lagstiftning ha rätt att bibehålla dessa fyndigheter. Med hänsyn härtill har jag ställt den frågan, om icke fyndigheter av detta slag kunde bli föremål för bearbetning, om de utlämnades till personer, som ville bearbeta dem. Jag är icke så alldeles övertygad, att herr Lindman har rätt i sitt påstående, att ingen skulle vilja ge sig i kast med att bearbeta de fyndigheter, som finnas i Södra Vram, Billesholm och Ekeby. Jag är för min del ganska övertygad om, att just på grund av det värde, som denna eldfasta lera har, skulle driften komma i gång därnere, om Höganäsbolaget släppte fyndigheterna ur sina klor. I varje fall torde jag på den punkten ha rätt att ha min mening likaväl som herr Lindman sin.

Jag menar således, att frågan kan ställas, om icke åt vår gruvlagstiftning bör ges ett sådant ändrat innehåll, att vid förefallande behov fyndigheter kunna tagas i bruk, även om den, som fått inmutningsrätten, icke skulle finna det befogat; det kan nämligen vara ett intresse ur statens och det allmännas synpunkt.

Herr Törnkvist i Bjuv: Herr talman! Herr Lindman frågar, varför jag såsom gruvarbetare kunde gå med på det avtal, som förordats av kommers-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

kollegium och statskontoret. Jag har redan sagt, varför jag gjorde det. Det var därför att bolaget i sin skrivelse utfäste sig, att inga avskedanden skulle förekomma. Jag, som själv arbetat vid dessa verk i 35 år, vet vilka stora förluster bolaget gjort på dessa inmutningsarbeten. Vi fingo göra dagsverke på dagsverke utan att det hade den ringaste nytta ur produktionssynpunkt. Det är klart, att bolagets intressen vid det tillfället också voro mina. Jag litade fullkomligt på bolagets löfte, och anledningen till, att jag icke motsatte mig detta avtal, var som sagt, att jag förlitade mig på, att de utfästelser bolaget gjort att inga avskedanden skulle förekomma och ingen kommun ställas utan existensmöjligheter.

När sedan herr Lindman frågar vad jag egentligen vill, att man skall göra i denna sak, så svarar jag, att jag vill, att bolaget skall gå humanare fram. Det finns fyndigheter, som räcka i tio år. Det finns en gruva, som heter Ivar, vilken nedlagts tidigare, och som innehåller mycket material. Jag anser vidare, att bolaget skulle avvecklat gruvorna under en tid av 4 år, så att arbetarna och kommunerna fått rådruum att anpassa sig efter förhållandena. Då skulle arbetarna haft möjlighet, att under tiden de hade arbete, skaffa sig arbete på annat håll.

Så säger herr Lindman, att herr Sköld skulle säkert icke vilja övertaga driften vid Södra Vram. Ja, jag kan säga, att varken herr Lindman eller herr Sköld fick övertaga den. Jag har haft många konferenser med direktören i Höganäsbolaget, och vi diskuterade dessa skrivelser, som av kommunerna ingivits till regeringen, och vi lade upp många förslag. Jag frågade huruvida, om staten skulle hyra schaktet och driva det såsom något slags nödhjälpsarbete, bolaget då skulle vara villigt att medverka till en sådan ordning. Han undrade, vad skulle staten med allt materialet, om staten skulle lägga det på lager. Jag frågade, om man icke kunde avyttra det i den öppna marknaden sedan bättre konjunkturen inträtt, men han svarade, att jag tillåter inte, att staten konkurrerar med oss i det fallet. Det svaret hade också herr Lindman säkerligen fått. Vidare frågade jag: om arbetarna skulle gå med på att betydligt reducera sina löner, skulle då bolaget vara villigt att, om lerorna kunde avyttras, sedan konjunkturen blivit bättre, skulle då bolaget vara villigt, att när de lerorna togos i anspråk, höja den nedsatta lönen till det normala? Och om lerorna togos i anspråk, skulle direktören vilja vara med om att arbetarna finge kontrollera vad som funnes på lager och till vilka priser de försåldes? Nej, svarade han, vi tillåta icke arbetarna att titta i våra böcker.

Det finns ingen medkänsla, ingen medgörlighet, ingen förståelse för arbetarna och kommunen hos ledningen, utan det är bara, att så och så skall det vara. Punkt och slut.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag har litet svårt att förstå, när i ett par yttranden här framkommit visst missnöje med de åtgärder, som i detta avseende vidtagits från regeringens sida, och samtidigt att detta stänk av missnöje gjort sig gällande även mot de åtgärder, som man från kommunens sida ville stimulera regeringen att gå med på, nämligen drivandet av kol- och lerbrytningen antingen genom subvention eller genom förstatligande av fyndigheterna.

Om det gäller att se till kommunens tillstånd i detta ögonblick, visar det sig, att utdebiteringen för närvarande är 7 kronor per skattekrona. Och vid den undersökning, som gjorts angående antalet arbetslösa, visade det sig ju, att detta icke var så stort. Vid sådant förhållande kan icke ett ingripande i detta ögonblick ske, varken med hänsyn till skattelättnaden — som herr Olsson i Kullenbergstorp rekommenderade och som givetvis kan komma att sättas i fråga i ett senare skede — eller med hänsyn till andra åtgärder. Men natur-

ligtvis har denna kommun rätt att erhålla arbetslöshetsunderstöd på samma sätt som andra svårt ställda kommuner. Man har emellertid från regeringens sida betygat, att man skall följa förhållandena i kommunen. Det första och särskilt kritiska ögonblicket blir naturligtvis 1 april 1932, då frågan uppkommer om kolbrytningen inom kommunen i någon form skall fortsätta eller om total nedläggning är ovillkorlig. Blir nedläggningen definitiv är det klart, att det uppstår en sällsynt svår situation i denna kommun. Och då är det naturligt, att ett övervägande sker ifrån alla håll angående vad som då bör göras. Jag kan tänka mig, att ytterligare appeller till bolaget i det ögonblicket också kunna behöva framställas. I vilket sammanhang jag försäkrar, att den förlängning av gruvdriften, som uppnåddes nu, var resultatet icke av en blott och bart objektiv framställning, utan av en så långt gående påtryckning, som det kan vara lämpligt för en regering att vidtaga gentemot ett bolag, som dock självständigt bestämmer över sin verksamhet.

Vad beträffar det av interpellanten vid flera tillfällen berörda, i 1927 års skriftväxling av bolaget uttalade löftet, förhåller det sig enligt vad som nu utretts så, att bolagets möjlighet att med försvarsarbetet förfara på sätt, som skett, icke uppkom genom 1927 års lagstiftning, utan den rätten hade nu existerat fränsett nämnda riksdagsbeslut. I sådant avseende tror jag icke, att det är möjligt att i detta ögonblick ändra bolagets rättigheter, och jag har som sagt därför svårt att förstå de stänk av missnöje med regeringens åtgärder, som här framkommit.

Dessutom skulle jag vilja säga till interpellanten, att jag knappast tycker detta tillfälle vara lämpligt att polemisera om borgerlig eller socialdemokratisk åskådning eller om kyrkligt eller icke kyrkligt sinnelag. Vi kunna i detta ögonblick i ett annat land peka på en socialdemokratisk regering, i vilken också ingå medlemmar med kyrkligt sinnelag, och vilken på arbetslöshetens och kolbrytningens område har att kämpa med ytterligt stora svårigheter. Denna regering angripes för närvarande både från arbetarhåll och borgerligt vänsterhåll därför, att den icke kan bemästra det rikets arbetslöshet och därav uppkomna svårigheter. Jag tycker, att när man står inför sådana exempel, skulle man kunna låta bli att polemisera på detta sätt och i stället anstränga sig för att söka begränsa och mildra vår egen olycka på detta område så mycket som möjligt.

§ 3.

Efter att ånyo hava begärt ordet yttrade

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Med andra kammarens tillstånd har herr Andersson i Stockholm till mig framställt följande frågor, nämligen:

1) huruvida jag icke anser skäl föreligga att igångsätta en objektiv och allsidig utredning angående användningen av de anslag, som förvaltas av armé- respektive marinförvaltningen;

2) huruvida, därest så — mot interpellantens förmodan — icke skulle vara fallet, jag anser det vara överensstämmande med god ordning, att sådana förhållanden förekomma som de, vilka av interpellanten relaterats; samt

3) huruvida jag icke anser det finnas skäl verkställa en särskild undersökning angående de i samband med reparationsarbetena vid krigsskolan förekommande förhållandena i syfte att klarlägga vad som förekommit och att få en uppgörelse till stånd, genom vilken arbetarna få ut sina tillgodohavanden.

Som bekant har i början av innevarande år tillsatts en kommission med uppdrag att, bland annat, verkställa utredning angående av flygstyrelsen vidtagna åtgärder i fråga om anskaffning av flygplan och annan materiel och i samband

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.

Svar å interpellation.
(Forts.)

därmed uppkommande frågor rörande flygstyrelsens handhavande av förvaltningen i övrigt. Interpellanten har gjort gällande, att skäl finnas att utsträcka ifrågakvarande undersökning till en verklig granskning av hela försvarsförvaltningen. Till stöd för denna sin uppfattning har interpellanten lämnat en del uppgifter och i övrigt gjort vissa uttalanden, vilka jag ber att få i tur och ordning med några ord beröra.

Interpellanten har till en början anført, att arméförvaltningens intendentsdepartements upphandlingar av skodon för armén varit föremål för anmärkningar från statsrevisorernas sida, samt att ingen klarhet vunnits om vem som var ansvarig för dessa skoaffärer och hur affärerna skötas i fortsättningen. I anledning härav vill jag framhålla, att de anmärkningar, som av interpellanten torde hava åsyftats, framställdes i 1923, 1924 och 1925 års revisionsberättelser; att någon förnyad undersökning av berörda frågor, som tidigare varit underkastade granskning, icke nu synes mig påkallad; samt att mig veterligt intet förekommit, som skulle kunna giva fog för kritik gentemot det sätt, varpå ärendena rörande upphandling av skodon för armén numera handläggas.

En affär, som enligt interpellantens mening tarvar närmare undersökning, är den, som pågår mellan staten och tvättmedelsfabriken Thor.

Efter framställning av arméns upphandlingssakkunniga och sedan arméförvaltningens intendentsdepartement yttrat sig i ärendet, anbefallde Kungl. Maj:t genom brev den 12 juli 1918 intendentsdepartementet att med ett danskt bolag, Thors Kemiske Fabrikkers A/S, avsluta kontrakt, i enlighet med ingivet preliminärt avtal, för förvärvande av inköps- eller tillverkningsrätt till det s. k. Sörensenska tvättmedlet på i avtalet angivna villkor. Avtalet innebar, bland annat, att om bolaget överlät tillverkningsrätten till annan i Sverige, skulle i överlåtelsen intagas bestämmelser, varigenom intendentsdepartementet tillförsäkrades rätt till inköp av det avsedda fabrikatet, vilket i mån av arméns behov skulle levereras till pris, som fastställdes på grundval av råmaterialiernas pris fritt magasin vid den svenska tillverkarens fabrik på så sätt, att priset för armén icke finge innesluta högre ersättning till fabriken för förarbetning av råmaterialierna till tvättmedlet än $33 \frac{1}{3}$ % av dessa råmaterialiers inköpspris.

Tvättmedlet började användas i arméns tvättinrättningar år 1920. Det inköptes under de första åren från den danska fabriken, men levereras numera av ett svenskt bolag, aktiebolaget Thors kemiska fabriker i Stockholm, till vilket det danska bolaget år 1922 överlät tillverkningsrätten. Beträffande priset för tvättmedlet har icke någon ändring skett i de grunder, som härutinnan bestämts i det enligt kungl. brevet den 12 juli 1918 träffade avtalet.

Även frågan om upphandling av tvättmedel för armén har varit föremål för statsrevisorernas uppmärksamhet. I 1922 års revisionsberättelse framhöll de, att vid upphandling av tvättmedel för arméns behov liksom vid upphandling i allmänhet för statens räkning sådana anordningar syntes böra vidtagas, att fri och öppen tävlan mellan olika fabrikat kunde göras sig gällande. I med anledning av statsrevisorernas uttalande avgiven förklaring anförde intendentsdepartementet, bland annat, att vid bedömande av frågan om »fri och öppen tävlan» borde den omständigheten icke förbises, att prövning av avgivna anbud å ett tvättmedel icke, såsom vid flertalet förekommande upphandlingar för statens räkning, kunde ske medelst blott okulär besiktning, kemisk analys eller annan undersökning av varan, begränsad till viss enligt gällande upphandlingsförfordning knappt tillmätt tidsperiod. För ett allsidigt bedömande av ett tvättmedels lämplighet erfordrades, åtminstone för arméns vidkommande, en längre tids, helst något års erfarenhet för utvärderande särskilt av tvättmedlets inverkan i fråga om skonsamhet mot kläderna, dess avverkningsförmåga o. s. v. Ett med det Sörensenska tvättmedlet jämförligt eller detsamma överträffande tvättmedel hade — intendentsdepartementet veterligen — ännu icke framkommit

i marknaden. Departementet förbisåge icke sin skyldighet att, så framt ändrade förhållanden i nu nämnt avseende därtill skulle giva anledning, anmäla detta för Kungl. Maj:t, under förutsättning dock att den enhetlighet beträffande tvättens utförande och ledningen av arméns tvättinrättningar, som genom bestämmelserna i Kungl. Maj:ts brev den 12 juli 1918 avsetts att vinnas, icke äventyrades. Departementet, som dittills i motsats till vad revisorerna framhållit tillmötesgått framställda krav på anordnande av prov med olika slags tvättmedel vid arméns tvättinrättningar, hade givetvis icke någon erinran emot, att jämförande försök i större omfattning anställdes av en särskild kontrollnämnd mellan det Sörensenska och andra såsom svenska ansedda tvättmedel, dock under villkor, att sagda säkerligen både omfattande och tidsödande samt kostsamma prov i början helt förlades utom arméns tvättinrättningar och skedde utan särskild kostnad såväl för statsverket som ock för den från armén tilläventyrs särskilt beordrade personalen.

Varken statsutskottet eller riksdagen ansåg revisorernas här ifrågavarande framställning påkalla något yttrande från utskottets respektive riksdagens sida.

I slutet av år 1923 utförde statens provningsanstalt på uppdrag av arméförvaltningens intendentsdepartement maskintvättningsförsök för jämförelse av rengöringsförmågan hos det av aktiebolaget Thors kemiska fabriker tillverkade tvättmedlet och ett konkurrerande tvättmedel. Resultatet av försöken visade, att Thors tvättmedel i det undersökta avseendet var det bättre. Vidare utförde provningsanstalten i början av år 1924 på uppdrag av kommunal myndighet maskintvättningsförsök för jämförelse av tvättmedlens försvagande inverkan. Dessa försök utfördes dels med Thors tvättmedel och dels med två andra fabrikat. Av resultaten framgick, att Thors tvättmedel visade minsta försvagningen av tvättgodset. Med stöd av denna undersökning beslöt den kommunala myndigheten att använda Thors tvättmedel. På grund av hittills vunnen kunskap har provningsanstalten ansett sig kunna som sin åsikt uttala, att vid den tidpunkt, då intendentsdepartementet beslöt att använda Thors tvättmedel och därtill hörande tvättningsförfarande, detsamma var med hänsyn till tvättningsekonomi och besparing av tvättgodset det fördelaktigaste av de då tillgängliga tvättningssystemen.

Sedan från en tvättmedelsfabrik framställning gjorts hos chefen för försvarsdepartementet om vidtagande av ändring i det nuvarande systemet vid upphandling av tvättmedel för arméns behov, har intendentsdepartementet i inforerat yttrande av den 28 november 1930 anfört, bland annat, att ett ytterligare nedbringande av tvättmedelskostnaderna syntes önskvärt och även möjligt. Ett förbilligande kunde under vissa betingelser åstadkommas därigenom, att armén själv genom egna organ tillverkade tvättmedlet för eget behov, en eventualitet, som också i kontraktet av år 1918 förutsetts och sålunda av Kungl. Maj:t redan i princip gillats. En helt fristående fabrik torde dock ställa sig dyrbarare än nuvarande anordningar genom de administrationskostnader, som därav skulle föranledas, varemot en fabrikation i anslutning till och under samma ledning som en större central tvättinrättning torde komma att medföra åsyftade besparingar. Igångsättande av dylik fabrikation vid armén hade emellertid synts böra anstå, intill dess uppkommen fråga om utflyttning av arméns i Stockholm förlagda tvättinrättning till Järvafältet kunde bliva avgjord och lokaler för ändamålet iordningställda. Den tvättmedelstillverkning, som enligt departementets mening i allt fall framdeles borde komma till stånd, borde, så vitt nu kunde bedömas, avse tvättmedel av det slag, vars användning genom kungl. brevet den 12 juli 1918 anbefallts, och som otvivelaktigt varit av stort värde såväl för driftsekonomien vid arméns tvättinrättningar som ock för däri behandlat tvättgods. Då nu rätten att tillverka detta tvättmedel tillförsäkrats departementet genom i förenämnda brev berört kontrakt, måste uppsägning därav av inten-

Svar á interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

dentsdepartementet avstyrkas. För närvarande borde sålunda ingen ändring vidtagas i gällande bestämmelser rörande inköp av tvättmedel för arméns behov.

Sistherörda ärende angående statens egen tillverkning av tvättmedel har ännu icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

För egen del kan jag i princip instämma med 1922 års statsrevisorer därutinnan, att vid upphandling för statens räkning fri och öppen tävlan mellan olika fabrikat bör få göra sig gällande. Jag anser emellertid, att de synpunkter, som av intendentsdepartementet framförts speciellt beträffande anskaffning av tvättmedel för arméns behov, äro värda beaktande. Såsom av intendentsdepartementet framhållits, är det departementets skyldighet att, därest på tvättmedelstillverkningens område inträffa förändringar av beskaffenhet att böra föranleda omläggning av det nu gällande systemet för arméns förseende med ifrågavarande förnödenhet, därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Med anledning av interpellantens fråga, vilka som äro intressenter i aktiebolaget Thors kemiska fabriker, ber jag att i detta sammanhang få meddela, att, så vitt jag kunnat utröna, icke någon befattningshavare hos arméförvaltningens intendentsdepartement är intressent i nämnda bolag.

I interpellationen beröres vidare frågan om underhåll och reparation av arméns motorfordon. Nästlidet års riksdag uttalade i skrivelse till Kungl. Maj:t önskvärdheten av att reparationer av försvarsväsendet tillhörande motorfordon och andra likartade arbeten i den utsträckning, som lämpligen kunde ske, utfördes vid försvarsväsendets egna verkstäder. Interpellanten gör nu gällande, att ifrågavarande arbeten trots detta gå till privata företag, samt tillägger, att det finnes skäl att undersöka, om orsaken härtill är, »att det för samma betalning kan slinka med en och annan privat bil till reparation».

Vad interpellanten sålunda anført föranleder mig att meddela följande.

Nyssnämnda riksdagsskrivelse har av Kungl. Maj:t överlämnats till arméförvaltningen för kännedom och efterrättelse.

Beträffande motorfordon, stående under artilleridepartementets förvaltning, har sagda departement utfärdat bestämmelser av innebörd, att reparation av motorfordon skall, då så ske kan, verkställas vid regementet, i annat fall vid å förläggningssorten varande tygstation (tygverkstad). Därest arbetets art så fordrar eller tygverkstad (tygstation) saknas, må efter framställning till artilleridepartementet reparation verkställas vid enskild verkstad. Vid övningar o. d. utom förläggningssorten får vid uppkomsten av skador, som kräva omedelbar reparation, enskild verkstad anlitas. Från arméförvaltningen har meddelats, att enligt yttranden, avgivna av cheferna för de truppförband, som tilldelats artillerimotormateriel, några avvikelser från dessa föreskrifter icke förekommit.

Underhållet av intendenturmotorfordonen skall enligt av intendentsdepartementet härom utfärdade föreskrifter ombesörjas genom vederbörligt truppförbands försorg, varvid i första hand kronans verkstäder och personal böra anlitas. »I full överensstämmelse härmed» — anför arméförvaltningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 januari 1931 — »hava, enligt vad inkomna yttranden givit vid handen, de i Stockholm förlagda truppförbanden såsom regel utfört förekommande reparationer vid statliga verkstäder, och hava endast i undantagsfall och då så på grund av arbetets natur m. m. varit lämpligt och nödvändigt reparationer överlämnats till enskilda verkstäder. Samma principer hava tillämpats beträffande förekommande reparation å motorfordon vid å Karlsborg förlagda förband och anstalter.»

Jag vill i detta sammanhang nämna, att här ifrågavarande spörsmål i sinom tid torde komma att prövas av Kungl. Maj:t. Såsom interpellanten säkerligen erinrar sig, har nämligen försvarsverkens civila personals förbund uti en av honom i egenskap av förbundets ombudsman undertecknad skrivelse till Kungl.

Maj:t hemställt, att de åtgärder måtte vidtagas, som kunna vara erforderliga för att förekommande arbeten må bli utförda vid försvarsväsendets egna verkstäder. I detta ärende hava yttranden infördrats från vederbörande myndigheter; ärendet föreligger emellertid ännu icke i det skick, att det kan underställas Kungl. Maj:t för avgörande.

Vidkommande den i interpellationen gjorda antydning om reparationer av privatbilar »för samma betalning» saknas, såvitt mig är bekant, varje grund för några misstankar i berörda hänseende, och det förefaller mig icke rimligt att med utgångspunkt allenast från ett dylikt, utan varje bevis framkastat, löst antagande föranstalta om en undersökning av den art och omfattning, som interpellanten här synes hava åsyftat.

Interpellanten har meddelat, att vid ammunitionsfabriken å Karlsborg förekommit en ombyggnad, som kostat avsevärt mer än vad riksdagen anvisat, samt att från ombyggnadens igångsättande till i början av innevarande år, d. v. s. under en tid av över tre år, icke tillverkats en enda hylsa vid fabriken.

Frågan om den av interpellanten avsedda ombyggnaden vid ammunitionsfabrikens avdelning å Karlsborg var föremål för 1928 års riksdags prövning. Det gällde vissa moderniseringsanordningar för ammunitionstillverkningens förbilligande, nämligen dels ombyggnads- och ändringsarbeten å den mekaniska verkstadsbyggnaden och i laddlokalen för en beräknad kostnad av 133,000 kronor, dels ock anskaffning av maskinell utrustning m. m. för ett beräknat belopp av 138,000 kronor, alltså tillhopa 271,000 kronor. Samtliga kostnader avsågos att bestridas av medel, som stodo till artilleridepartementets förfogande för ammunitionstillverkning. Då emellertid dessa medel icke kunde utan riksdagens medgivande tagas i anspråk för byggnadsändamål, avläts till riksdagen framställning i ämnet, vilken bifölls.

Enligt vad jag från artilleridepartementet inhämtat, har interpellanten rätt så till vida, att de beräknade kostnaderna för ombyggnads- och ändringsarbetena kommit att överskridas med omkring 15,000 kronor; men totalutgifterna för fabriken modernisering hava kunnat rymmas inom den för ändamålet beräknade kostnadsramen, 271,000 kronor. Därest ombyggnadsplanen icke genomförts i ett sammanhang, utan vissa arbeten uppskjutits till en senare tidpunkt, skulle kostnaderna hava stegrats avsevärt och fabriken iordningställande för en rationell drift blivit ytterligare fördröjd.

Vad angår interpellantens uttalande rörande hylstillverkningen vid ifrågavarande fabrik, framhålles från artilleridepartementet, att vid fabriken modernisering var det mycket djupgående förändringar, som hade upptagits å programmet i avsikt att förbättra och förbilliga hylstillverkningen. Att en omläggning av driften i detta avseende skulle taga lång tid i anspråk kunde förutses, i all synnerhet som det här gällde att till stor del skapa fullständigt nya och oprövade anordningar, varigenom den redan förut delvis automatiserade tillverkningen skulle omläggas till en s. k. »flytande tillverkning». Särskilt har uppgiften att framställa driftsäkra, kontinuerligt arbetande glödgugnar med in- och utmatningsanordningar varit svår att lösa och mycket tidsödande. Inflyttningen i den ombyggda verkstaden skedde successivt under de sista månaderna av år 1929 och de första av år 1930, och sedan dess har driften på samtliga avdelningar utom hylsavdelningen varit igång. En fortlöpande hylstillverkning hade under denna period icke varit lämplig, då erforderliga experimentarbeten i så fall icke skulle kunnat bedrivas så ostört som erforderats. Av lämplighets-skäl har så gott som allt arbete med omläggningen av hylstillverkningen utförts av ammunitionsfabrikens egen personal. Ur tillverknings- och behovssynpunkt har det icke funnits några skäl att forcera denna fråga. Ej heller ha för arbetarpersonalen några som helst oförmånliga situationer härigenom uppstått. Efter en del partiella prov har sedan de sista dagarna av februari månad inne-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

varande är praktiskt taget hela hylsavdelningen varit igång enligt »den flytande tillverkningens» princip.

Interpellanten uppger vidare, att fabriksingenjören och verkmästaren vid ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg äro försatta ur tjänstgöring samt att den senare sedan något år saknar annan arbetsuppgift än att kvittera lön. Härmed förhåller sig i verkligheten så, att Kungl. Maj:t på framställning av arméförvaltningens artilleridepartement ställt den ifrågavarande fabriksingenjören till departementets förfogande tillsvidare för att biträda vid vissa utredningar avseende dels omläggning i tidsenligare riktning av upphandling och redovisning av materialier, erforderliga för driften vid departementet underställda fabriker och verkstäder, dels bokföring och redovisning av kostnaderna för därstädes utförda arbeten jämte därmed sammanhängande frågor, dels ock industriens krigsorganisation. Den åsyftade verkmästaren har, enligt vad jag inhämtat, under tiden $\frac{1}{11}$ 1927— $\frac{1}{10}$ 1929 tjänstgjort vid ammunitionsfabrikens avdelning å Karlsborg samt därefter haft vissa uppdrag berörande ammunitionsfabrikens mobiliseringsförberedelser. Då sistberörda arbete bedrives i intim samverkan med artilleridepartementets industriavdelning, har han tidvis haft sin tjänstgöring förlagd till denna avdelnings lokaler.

Interpellanten har vidare erinrat om att han vid förra årets riksdag i en till dåvarande chefen för försvarsdepartementet framställd interpellation bragte på tal frågan om anordnande av tjänstebostad åt en besiktningsofficer vid ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg. I sitt interpellationssvar lämnade dåvarande chefen för försvarsdepartementet en redogörelse för förvärvet av byggnaden samt kostnaderna för densamma omändring till bostadslägenhet för besiktningsofficeren. Sammanlagda kostnaden för ifrågavarande ändringsarbeten m. m. angavs då komma att uppgå till omkring 31,500 kronor. På interpellantens fråga, huruvida »av riksdagen beviljade anslag utan riksdagens särskilda medgivande kunna disponeras för sådana ändamål som byggande av en ny officersbostad vid Marieberg med dit hörande anläggningar», lämnade departementschefen det beskedet, att det i förevarande fall icke gällde någon verklig nybyggnad utan endast reparations- och förändringsarbeten samt att han icke kunnat finna, att något hinder förelegat att utan särskilt medgivande av riksdagen disponera medel å byggnadsanslaget för berörda utgifter.

I år har interpellanten ånyo tagit upp denna fråga. Han meddelar därvid, att de slutliga kostnaderna torde, utan att räkna det som utförts genom fabriken arbetare, vara omkring 40,000 kronor, samt framhåller, att det torde finnas anledning undersöka vilka intressen, som ligga bakom detta användande av statsmedel.

Jag har från arméförvaltningens fortifikationsdepartement inhämtat, att det föregående år angivna kostnadsbeloppet, 31,500 kronor, ökats till 34,500 kronor. Denna ökning har uppgivits bero på störningar under arbetets fortgång under år 1930. I början av maj månad 1930, då summan 31,500 kronor angivits, hade varken byggnads-, målnings- eller inredningsarbeten varit avslutade, varför de slutliga kostnaderna icke kunnat exakt uppgivas. Mellan byggmästaren och mureriarbetarna hade under våren och sommaren uppstått tvistigheter, som medfört upprepade blockader från murarnas sida. Dessa störningar hade i sin tur inverkat på övriga arbeten, vilka fördröjts och icke kunnat utföras planmässigt i rätt ordning i förhållande till murningsarbetena, varigenom extra arbeten och efterlagningar blivit nödvändiga.

För vinnande av klarhet beträffande alla med förevarande byggnadsarbete sammanhängande omständigheter har jag från vederbörande myndigheter infordrat fullständig redogörelse rörande arbetet i fråga. Att döma av hittills inkomna meddelanden synas i detta fall vissa anmärkningsvärda omständigheter föreligga. Då emellertid detta ärende ännu icke befinner sig i slutligt ut-

rett skick, anser jag mig här icke böra i vidare mån än nu skett uttala mig om detsamma.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Beträffande marinförvaltningens verksamhetsområde fäster interpellanten uppmärksamheten på vissa affärer mellan detta ämbetsverk och Svenska aerobolaget under tiden före det självständiga flygvapnets tillkomst. I förevarande hänseende torde jag kunna inskränka mig till att meddela, att, enligt vad jag inhämtat, kommissionen för undersökning rörande flygstyrelsens förvaltning m. m., för vinnande av fullständig utredning beträffande anskaffningen av viss materiel, på några punkter införskaffat utredning från arméförvaltningen och marinförvaltningen avseende anskaffning av flygmateriel för arméns och marinens flygväsende.

Interpellanten erinrar vidare om vissa förhållanden vid flottans varv i Stockholm, vilka blevo utredda genom militieombudsmannens försorg, varvid chefen för ingenjördepartementet ådömdes bestraffning, samt påstår, att den befattningshavare, som gjort anmälan i saken, blev utsatt för förföljelse och förbigicks vid befordran. Beträffande denna affär, som förekom för mer än tio år sedan, anser jag mig icke hava anledning att nu uttala mig i vidare mån, än att uppgiften, att den, som gjorde anmälan i saken, sedermera blev förbigången vid befordran, icke är med verkliga förhållandet överensstämmande.

Interpellanten bringar slutligen på tal inköpet av övnings skeppet af Chapman samt uppgiver, att förvärvet och iordningställandet av fartyget kostat omkring en miljon kronor. I anledning härav vill jag dels meddela, att, enligt uppgift från marinförvaltningen, ifrågavarande kostnader uppgått icke till en miljon men till omkring 550,000 kronor, dels ock erinra om följande.

Med anledning av en utav marinförvaltningen i skrivelse den 24 oktober 1923 gjord framställning i ämnet bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 12 november 1923 marinförvaltningen att i enlighet med ett mellan ämbetsverket och rederiaktiebolaget Transatlantic träffat preliminärt avtal för kronans räkning inköpa nämnda bolag tillhöriga fartyget G. D. Kennedy — sedermera benämnt »af Chapman» — samt ställde för detta ändamål till marinförvaltningens förfogande ett belopp av 128,500 kronor, att utgå från det i 1923/1924 års riksstat uppförda anslaget till oförutsedda utgifter. Härjämte förklarade Kungl. Maj:t sig vilja framdeles taga under övervägande, huruvida nämnda anslag skulle för sålunda använt belopp tillgodoföras ersättning från den under ämbetsverkets förvaltning stående fonden för krigsfartygs byggande. I en till 1924 års riksdag avlåten proposition föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att av fonden för krigsfartygs byggande finge användas dels ett belopp av 128,500 kronor för beredande av ersättning till förslagsanslaget till oförutsedda utgifter för bestridande av kostnaderna för inköp av nyssnämnda segelfartyg, dels ock ett belopp av 40,000 kronor för utförandet av vissa ändringsarbeten å samma fartyg. Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts berörda förslag, men anförde därvid, bland annat, att enligt vad en av riksdagens vederbörande utskott från marinförvaltningen införskaffad uppgift utvisade, skulle det belopp, varmed till marinförvaltningens förfogande stående medel beräknades behöva bidraga till kostnaderna för fartygets iståndsättande och inredning, uppgå till icke mindre än i det närmaste 215,000 kronor, varigenom totalkostnaderna för fartygets inköp och anordnande till skolskepp för skeppsgossar skulle uppgå till närmare 385,000 kronor. Detta kostnadsbelopp ansåg riksdagen synnerligen högt. Det syntes riksdagen vara anmärkningsvärt, att av de utav marinförvaltningen verkställda utredningarna i samband med fartygets inköp icke framgått, att kostnaderna för dess iståndsättande och inredning skulle komma att uppgå till så betydande belopp.

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Partigets iordningställande visade sig sedermera vålla väsentligt ökade kostnader utöver nyss angivna belopp. Förhållandet uppmärksammades av statsrevisorerna i 1928 års revisionsberättelse. Sedan marinförvaltningen avgivit förklaring, yttrade statsutskottet vid 1929 års riksdag, bland annat, att utskottet, i likhet med revisorerna, funne de av vederbörande myndigheter vidtagna åtgärderna i denna sak synnerligen anmärkningsvärda; och utskottet hade funnit vad i ärendet förekommit vara av den vikt, att utskottet velat omförmåla detsamma för riksdagen. Vid föredragningen i kammarna av den ifrågavarande punkten i statsutskottets utlåtande lades punkten till handlingarna. Vid frågans behandling i andra kammaren framställdes tvenne olika yrkanden, nämligen dels att punkten måtte utgå ur utlåtandet och dels att punkten måtte läggas till handlingarna. Efter i ärendet hållet anförande anslöt sig interpellanten till det sistnämnda yrkandet. Någon längre gående åtgärd i denna affär påyrkades vid ärendets riksdagsbehandling alltså ej ens av interpellanten själv. Därmed borde väl behandlingen av detta ärende vara slutförd.

Under hänvisning till vad nu anförts ber jag med anledning av frågorna nr 1 och 2 i interpellationen få tillkännagiva, att jag icke genom interpellantens uppgifter och uttalanden blivit övertygad om behovet av sådana förnyade utredningar rörande användningen av anslagen till armén och marinen, som interpellanten ansett vara av omständigheterna påkallade. Ej heller har den kännedom jag kunnat förvärva angående förhållandena i allmänhet på ifrågavarande förvaltningsområden bibragt mig den uppfattningen, att tillräckliga skäl skulle föreligga för igångsättande av dylika utredningar. I den mån skäl till anmärkningar hittills synas förelegat hava sådana redan blivit framställda och de åtgärder, som därav ansetts påkallade, blivit vidtagna. Fler-talet av de anmärkta förhållandena ligga också många år tillbaka i tiden och torde därför numera icke äga aktuellt intresse.

Jag övergår här efter till den fråga i interpellationen, som har avseende å arbetskonflikten vid krigsskolan å Karlberg i samband med utförandet av vissa ombyggnadsarbeten därstädes. Denna sak berördes av herr Andersson i årets remissdebatt, varvid jag lämnade vissa upplysningar i ämnet.

Efter framställningar av Kungl. Maj:t anvisade 1929 och 1930 års riksdagar för ordnandet av förläggningen vid krigsskolan tillhopa 211,000 kronor. Detta belopp ställdes av Kungl. Maj:t till fortifikationsdepartementets förfogande för därmed avsett ändamål.

Genom kungörelse i tidning för leveranser till staten den 25 april 1930 infordrades till den 9 maj 1930 anbud å vissa i byggnadsplanen ingående arbeten för förläggningens ordnande. Det lägsta av de härvid inkomna fyra anbuden slutade å 130,000 kronor och hade avgivits av byggnadsfirman M. Holmquist i Stockholm. De tre övriga anbuden för de arbeten, som här avsågos, slutade å resp. 143,000, 149,800 och 271,600 kronor. Den 30 maj 1930 beslöt fortifikationsdepartementet att antaga det av firman Holmquist avgivna anbudet. Skälen för antagandet av detta anbud voro, enligt vad föredragande byråchefen i fortifikationsdepartementet meddelat, att byggmästaren Holmquist vid förut för departementets räkning utförda byggnadsarbeten visat sig vara en driftig och pålitlig byggnadsentreprenör, som slutfört de erhållna arbetena på ett fullt tillfredsställande sätt; att anbudssumman (130,000 kronor) så gott som helt sammanföll med det av departementets dåvarande arkitekt för arbetena i fråga beräknade kostnadsbeloppet (131,885 kronor); samt att detta anbud var det lägsta av de avgivna och skäl icke funnos att förkasta anbudet såsom sådant. Jag vill inom parentes anmärka, att av dateringarna framgår, att dessa beslut voro fattade före den nuvarande regeringens tillkomst.

Vid utbudandet av arbetet tillkännagavs fordran på säkerhet för arbetets utförande. Byggnadsfirman erbjöd säkerhet i form av borgen. Sedan den ursprungligen av firman erbjudna säkerheten, som av fortifikationsdepartementet prövades icke betryggande, blivit förstärkt, godkändes densamma. Säkerheten fixerades till 10 % av den i anbudet fordrade betalningen för arbetet i enlighet med entreprenadförordningens föreskrifter i detta avseende (§ 40). Enligt uttrycklig föreskrift i författningen får säkerhet till högre belopp icke fordras, såframt ej särskilda omständigheter därtill föranleda. Det procenttal för säkerheten, som i detta fall fordrats, har av fortifikationsdepartementet alltid plägat tillämpas alltsedan 1920 års entreprenadförordning trädde i kraft. Det kontrakterade arbetet igångsattes den 16 juni 1930.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Som bekant mäktade byggnadsfirman Holmquist ej utföra det åtagna arbetet. Orsakerna härtill torde få sökas dels däri, att byggmästare Holmquist blev nedsatt av sjukdom och till följd därav icke själv kunde leda arbetet, dels däri att firman Holmquist, som icke tillhörde arbetsgivarorganisationen, blev, på sätt i det följande exemplifieras, av vissa grupper bland arbetarna pressad till löneuppgörelser, vida kostsammare än de, varmed firman vid anbudets ingivande räknat. Då svårigheter av ekonomisk art därför tillstötte för firman och det utröntes, att det kontrakterade arbetet icke kunde fullföljas inom bestämd tid, förklarades kontraktet vara å firmans sida brutet. Byggnadsfirman skildes från arbetet den 18 november 1930.

I ett anförande vid remissdebatten yttrade interpellanten, att en orsak till att entreprenören icke kunnat bedriva arbetet såsom bort ske skulle varit, att ritningarna icke varit färdiga. Denna uppgift bestrides av kontrollanten för arbetet. I kontraktet rörande arbetet fanns följande bestämmelse: »Detalj- och arbetsritningar, som under arbetets gång erfordras, skola entreprenören i mån av behov tillhandahållas av staten; dock åligger det entreprenören att i god tid därom göra anmälan hos kontrollanten.» Under arbetets fortgång gjordes icke vid något tillfälle gällande, att från statens sida försummelse i detta avseende förelupit.

Sedan byggnadsfirman Holmquist skilts från arbetet, gjordes till en början försök att under hand erhålla anbud från lämplig entreprenör å de återstående arbetena. Sådant tillvägagångssätt står i överensstämmelse med § 35 mom. 1 c) i entreprenadförordningen. Då emellertid försöken att på detta sätt erhålla ett anbud, som kunde anses antagbart, misslyckades, utbjödös arbetena genom offentlig kungörelse. I anledning härav inkommo tre anbud till chefen för krigsskolan; sedermera, efter det dessa anbud insänts till fortifikationsdepartementet, inkom direkt till departementet ytterligare ett anbud. Det hade beräknats, att cirka 40 % återstodo att utföra av de arbeten, som det Holmquistska entreprenadanbudet avsett. För dessa återstående arbetens utförande skulle kostnaderna i enlighet med de inkomna fyra anbudena komma att belöpa sig till respektive 126,000 kronor, 113,000 kronor, 110,000 kronor och 93,500 kronor. Fortifikationsdepartementet ansåg, att det lägsta anbudet eller det å 93,500 kronor borde antagas. Utöver denna entreprenadsumma erfordrades 9,000 kronor för täckande av kostnader för annonser, kontroll, besiktning och oförutsedda utgifter. Medelsbehovet för arbetenas slutförande utgjorde alltså 102,500 kronor. Då för detta ändamål allenast 43,228 kronor 50 öre återstodo av det belopp å 130,000 kronor, som arbetet i sin helhet enligt det med byggnadsfirman Holmquist träffade avtalet skulle betinga, erfordrades sålunda ytterligare 59,271 kronor 50 öre eller i runt tal 60,000 kronor.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 16 december 1930 hemställde fortifikationsdepartementet om bemyndigande att för fullbordande av ifrågavarande arbeten av omhänderhavande medel förskjuta ett belopp av högst 60,000 kronor att framdeles ersättas av medel, som byggnadsfirman Holmquist eller dennas bor-

Svar å interpellation.
(Forts.)

gensmän kunde förpliktas att till statsverket utgiva i skadestånd för brytandet av entreprenadkontraktet. Genom beslut den 19 december 1930 lämnade Kungl. Maj:t fortifikationsdepartementet det begärda bemyndigandet.

Den 30 december 1930 avslutade fortifikationsdepartementet kontrakt med de personer, som stodo för det lägsta anbudet, om fullbordande genom deras försorg av arbetena vid krigsskolan. Arbetena igångsattes härefter den 7 januari 1931, och avslutades vid senaste månadsskiftet. Vid den slutbesiktning, som ägt rum den 7 innevarande månad, hava arbetena vederbörligen avsynats och godkänts.

Från de hos firman Holmquist anställda arbetarna har anmälan inkommit, att de icke utfått ersättning för sitt arbete i den utsträckning, de ansett sig vara berättigade till. Interpellanten synes nu förmena, att i den mån detta visar sig vara fallet, kronan bör träda hjälpende emellan.

Uppenbart är, att någon omständighet icke förekommit, på grund varav kronan skulle vara *skyldig* svara för firmans eventuella skulder till arbetarna. Vidkommande härefter frågan, om kronan av *bilighetsskäl* borde träda emellan, förtjänar framhållas, att på sätt i det föregående blivit antytt de för firman uppkomna svårigheterna till icke oväsentlig grad torde hava berott på de för firman oförmånliga avlöningsöverenskommelser, som träffats med åtminstone en del av arbetslagen. Sålunda hava murarna betingat sig en timpenning av 3 kronor, under det att enligt kollektivavtalet mellan Stockholms byggmästarförening och Stockholms murarfackförening timpenning utgår med 1 krona 60 öre. Likaledes hava bruks-, tegel- och plattbärare, vilkas ordinarie timpenning är 1 krona 45 öre, debiterat 3 kronor per timme. Även i övrigt synas arbetarna hava sökt pressa upp avlöningen utöver den normala. Sålunda finner man av överenskommelserna med murarlaget bland annat, att detta betingat sig »för mätbart mureriarbete betalning enligt avtal och prislistor plus 50 % tillägg». Av avtal med bruksbärlaget framgår, att detta lag krävt en timpenning av 3 kronor jämte samma *tillägg utöver prislistan som murarna*. Snickarlaget synes hava betingat sig 40 % tillägg å vissa arbeten, 20 å 25 % å andra samt ett tillägg av 90 öre per timme.

Såsom belysande för huru debiteringen skett anhåller jag att få återgiva en den 22 november 1930 av Svenska murareförbundets avdelning 5 i Stockholm ingiven räkning. Denna är av följande lydelse:

»Murarlaget Gudmund Olssons fordran vid ombyggnaden,

Krigsskolan, Karlberg.

Då arbetet avstannade den 14. nov.

Avlöningar	329: 10	
Överskott	12,773: 53	S:a Kronor 13,102: 63

Den 21 nov.

Avlöningar	329: 10		
Väntetid, 4 man vardera 50.7 t. å 3: —	608: 40		
» 1 » 50.7 » » 2: 10	106: 47	1,043: 97	
10 % ränta å 1,043: 97 i 3 dag.		—: 87	1,044: 84
Överskott å räkning av d. 30 okt.	12,773: 53		
20 % ränta å 12,773: 53 i 1 vecka	49: 12		
Väntetid, 10 man vardera 25.5 t. å 3: —	765: —		
» 1 » 25.5 » » 2: 10	53: 55		13,641: 20
			S:a Kronor 14,686: 04

Svar å interpellation.
(Forts.)

Den 30 nov.

Avlöningar	329: 10		
Väntetid, 4 man vardera 50.7 t. à 3:—	608: 40		
» 1 » 50.7 » » 2: 10	106: 47	1,043: 97	
10 % ränta å 1,043: 97 i 12 dag.		3: 47	1,047: 44
Överskott å räkning av d. 30 okt.	12,773: 53		
20 % ränta å 12,773: 53 i 1 vecka	49: 12		
Väntetid, 10 man vardera 48 t. à 3:—	1,440: —		
» 1 » 48 » » 2: 10	100: 80	14,363: 45	
10 % ränta å 14,363: 45 i 6 dag.		23: 94	14,387: 39
		S:a Kronor	15,434: 83
Räntan för den 1 december 1930 utgör			3: 99
		S:a Kronor	15,438: 82

Stockholm den 22 november 1930.

Sv. Murareförb. Avd. 5, Stockkolm.

Viktor E. Wihlund.

David Johansson,
Ombudsman.»

Kostnadsskillnaden för utförandet av arbetena enligt firmans avtal och enligt mellan Stockholms byggnadsorganisationer gällande avtal blir givetvis högst betydande. Sålunda kan framhållas, att, då de återstående arbetena utbjödos på ny entreprenad, en anbudsgivare uppskattade berörda kostnadsskillnad för dessa återstående arbeten (omkring 40 % av hela arbetet) till 32,000 kronor. För det genom byggnadsfirman Holmquist färdigställda arbetet skulle alltså merkostnaden enligt firmans avtal i jämförelse med kostnaden enligt organisationernas avtal belöpa sig till ej mindre än 48,000 kronor. Hela arbetet sammanlagt skulle på detta sätt, i förhållande till det ursprungliga Holmquistska anbudet, 130,000 kronor, hava fördyrats med omkring 80,000 kronor. Även om firman före sammanbrottet icke till sina arbetare utbetalat stort mera än den betingade timlönen, har det icke blivit ådagalagt, att arbetarna utbetalt mindre än som enligt normala avlöningsöverenskommelser bort tillkomma dem.

Under dessa förhållanden kan jag icke finna skäl föreligga för staten att överhuvud taget inträda i den på obestånd bragta firmans ställe såsom betalnings-skyldig beträffande krav av denna art. Konsekvenserna därav för staten såsom byggherre torde kunna betecknas som fullkomligt avskräckande. Därest däremot för någon enskild arbetare eller grupp av arbetare förhållandena skulle ligga helt annorlunda till, torde i sådant fall frågan om ersättning av statsmedel kunna efter särskild framställning, grundad på billighetsskäl, upptagas till prövning.

Vidare anförde:

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Till en början skall jag be att till hans excellens herr statsministern få rikta ett tack för det utförliga svar, som han lämnat på den av mig framställda interpellationen.

Jag har här tillåtit mig framställa några frågor och ange några skäl för dessa frågor beträffande ett område av statsförvaltningen, där man ändå förbrukar 130 miljoner kronor om året, i runt tal. Den uppfattning, som nog i rätt vida kretsar finns på detta speciella område, när det gäller använd-

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

ningen av dessa pengar, kan sammanställas med en uppgift, som en av mina kolleger lämnade mig några dagar efter sedan jag framställt denna interpellation. Han är anställd vid ett truppförband här i landet, och han träffade vid det truppförbandet för någon tid sedan en gammal fanjunkare, som frågade honom, hur länge han arbetat vid regementet, och han svarade, att han arbetat där i 16 år. »Jaså», sade fanjunkaren, »då är ni väl rik nu?» Han undrade först, huru han skulle kunnat blivit det, och fanjunkaren förklarade då, att den som varit i ett regemente i 16 år och icke blivit rik, han är icke klok. Utan tvivel är detta en kanske något till gränsen tillkännagiven uppfattning, men utan tvivel finns det en del skäl för att en sådan uppfattning så småningom smyger sig fram.

När det gäller syftet med den av mig framställda interpellationen, har jag redan i interpellationen angivit, att det intresserar mig icke så förfärligt mycket om det blir litet mindre krigsmaterial här i landet. Såsom principiell motståndare till militärväsendet är det uppenbart, att detta icke så tungt lägger sig på min själ och utgör något bekymmer för mig; men då jag med åren sett, huru man använt de pengar, som staten utbetalar, är det uppenbart, att jag ställer mig den frågan, om det är riksdagens och regeringens mening, att pengarna skola användas på det sätt, som förekommit, och det är också det egentliga skälet, varför jag framställt dessa frågor. Arbetarna, om de känna till saken och titta på den litet närmare, resonera väl på det sättet, att det är icke nog med att militärväsendet här i landet användes till försvar för privata intressen i vissa situationer, utan dessutom går en del av de pengar, som anvisas till militära ändamål, också till privata intressen. Detta kan kanske synas för den händelse, att man icke kan ge bevis för sina påståenden, som ett rätt hårt omdöme. Jag skall emellertid, då jag förutsätter, att de, som äro samlade här i kammaren, alltså det lilla antal, som finns här, äro intresserade av detta spörsmål, taga mig friheten att ange några skäl för dessa mina uttalanden. Jag måste säga, att jag, såsom motståndare till militärväsendet och motståndare till det samhällssystem, som här råder, befinner mig i en ganska underlig — åtminstone till synes — underlig ställning, då jag här står såsom den, som företräder statens intressen, under det att hans excellens statsministern måste göra vad han kan för att försvara dem, vilka jag riktat anmärkningar mot såsom varande de, som icke på ett tillfredsställande sätt handhaft sin uppgift såsom skötare av statens angelägenheter. Den måste bli litet underlig och det kan icke sägas vara i och för sig någon kommunistisk fråga i annan mån än man kan beteckna det som kommunism att vända sig mot sådana förhållanden som dem, mot vilka jag här riktat några erinringar.

Jag skall säga ett par ord om skoaffärerna, innan jag går in på de detaljfrågor, som här vidröras. Jag känner för min del väl till, när det gällde dessa skoaffärer, som vi fört på tal, vem det var, som satt dessa skor framför ögonen på statsrevisorerna och gjort dem uppmärksamma därpå. Jag tillåter mig ha den uppfattningen — jag förmodar, att den åtminstone icke är alldeles oriktig — att då det utses ett antal ledamöter av riksdagen, som skickas ut för att under några månader ägna sig åt granskningen av förvaltningen inom försvarsväsendet, lära de icke ha så stor möjlighet att på den tiden finna några fel. Ty om jag också icke har så förfärligt god tanke om den svenska officerskårens skicklighet, så är den nog så pass stor att man efter några års färdighet kan ordna denna sak på det sättet, att de, som komma några månader efter och titta, ha icke så stor möjlighet att finna några speciella anmärkningar. Och det är uppenbart, att de anmärkningar, som komma fram, ligga till på det sättet att det finns en och annan, som gjort vederbörande uppmärksamma på saken, och detta har lett till de få anmärkningar, som hit-

tills kommit fram. Detta lär väl kunna anses såsom en förklaring till de anmärkningar, som föreligga från statsrevisorerna i allmänhet. Dessa gälla sådana saker, som att man köpt för dyrt bläck och köpt för dyra pyjamas åt Tora Teje vid Dramaten och liknande saker. Men det som verkligen är en stor affär se vi förfärligt litet av i statsrevisorernas anmärkningar, och det är väl beroende på den omständigheten, att sådana saker är det för svårt att hitta.

När det nu gäller speciellt de saker, som jag här erinrat om, skall jag först be att få säga ett par ord om arméns skoaffärer. Det är sant, att det är en gammal historia, och det är sant, att statsrevisorerna gjorde en anmärkning, men vartill har den lett? Ja, annars när det är någon som man misstänker för att hava på ett otillbörligt sätt tillägnat sig något, som han egentligen icke skulle ha, sker det en noggrann granskning därav. På detta speciella område, när det gäller stora värden för det allmänna, när det gäller anmärkningar mot att det förekommit affärer, som icke äro så helt tillfredsställande, ja, då skickar man den anmärkningen till vederbörande och låter dem uttala sig om, huruvida de verkligen gjort något oriktigt eller icke. Det kan kanske betraktas såsom otillbörligt, men jag vill säga, att om Södra Sveriges Stuvareförening skrivit till Frej Forssman och frågat, om han gjort något som icke var rätt, tror jag alldeles säkert, att han sagt nej, och hade man då bara lagt till handlingarna vad som förekommit hade det för honom icke blivit några konsekvenser. Jag tror, att skall man komma till rätta med spörsmål av detta slag, så lär det nog vara nödvändigt att införa en annan ordning än att man bara gör en anmärkning, vilken riksdagen sedan utan vidare lägger till handlingarna, och att sedan den, som är skyldig till vad som förekommit, icke alls drabbas av några konsekvenser av sitt förfaringssätt. Det är vad som förekommit, när det gällde dessa skoaffärer, och som förekommer, så vitt jag förstår, när det gällt affärer av detta slag i allmänhet. Det är mot den ordningen, som jag tillåtit mig göra några erinringar i detta sammanhang, och jag vill alldeles bestämt säga, att det icke ingår i mitt syfte att här försöka peka på vare sig denna regering eller någon föregående regering, ty jag vet mycket väl, att herrarna icke i detalj äro insatta i dessa affärer, t. ex. den där skohistorien, som förekommit för arméns vidkommande. Man kan ju tänka på en sådan affär som inköpet av skor från en privat skofabrik, när en kapten i arméförvaltningen, icke blott en utan det skedde turvis, fick tio öre per par skor i besiktningssarvode för att han for ut och besiktigade dem. Jag har träffat folk på skofabrikerna och vet därför, huru dessa besiktningar gå till. Han tittar på några par skor och lämnar sedan arméförvaltningens stämpel till direktören, som sätter en pojke att stämpla med arméförvaltningens stämpel ett par timmar, medan direktören och kaptenen gå ut och äta frukost, och är pojken mycket kvick i fingrarna, kan kaptenen förtjäna en 50 à 60 kronor, medan han är ute och äter frukost, åtminstone om det är en något så när ordentlig sådan. Detta är en affär, som jag icke finner alldeles riktig, och jag anser därför, att man borde göra erinringar mot den, även om affären med den privata skofabriken ligger några år tillbaka i tiden, ty de, som infört detta system, ha visat ett sådant begrepp om förvaltningsfrågor, att det ger anledning till att titta på deras fögderi litet närmare. Detta är egentliga anledningen, varför jag tagit upp skoaffärerna, och jag kan meddela, att jag för någon tid sedan fick besked beträffande en läderaffär för arméns vidkommande under kris-tiden. Den ligger också några år tillbaka i tiden, men, som sagt, den kan kanske användas som exempel. Det var en i intendenturangelägenheter väl förfaren kapten, som meddelade mig, att under krigsåren kom en läderlast från Amerika till arméförvaltningens intendentsdepartement. Lasten gick

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

emellertid till Palén i Nättraby, som exporterade en del av densamma till Tyskland. De engelska spionerna i landet fingo reda på saken, och England begärde förklaring. Förklaringen blev icke tillfredsställande, och efter det följde den skärpning av livsmedelsspärren mot Sverige, som rådde de sista krigsåren. Jag har erinrat om detta, icke endast därför att det är en viktig förvaltningsfråga, utan för att visa vilka risker det är med folk, som sköta statens angelägenheter på det sätt, som i alla fall har förekommit inom den svenska statsförvaltningen och inom denna som så utomordentlig beryktade tjänstemannakår.

När det gäller skoaffärerna skulle jag vilja rekommendera den nuvarande försvarsministern att anlita den sakkunskap, som finns i hans närhet, nämligen hos statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Han är ju fackman för det första och begriper saken ur den synpunkten, och han är affärsman för det andra och begriper saken ur den synpunkten. Såsom varande en av de stora affärsmännen i branschen här i landet, måste han dock någon gång ha kommit i kontakt med arméförvaltningen och dess sätt att göra affärer i sko-branschen. Jag skulle därför tro, att han har om icke själv så åtminstone genom andra några erfarenheter av vad som förekommit på detta område. Jag skulle också tro, att en granskning av dessa saker borde ge skäl till att titta litet närmare på vad som här har förekommit. Om man nu har kommit in för tillfället i en något bättre ordning, så lär det emellertid åtminstone enligt min mening finnas skäl att titta på vad som förekommit tidigare.

Nå, detta om skoaffärerna. Tiden medger ju icke att ingå i alla detaljer, som här förekommit, och att utförligt gå in på denna speciella sak.

När det gäller det här tvättmedlet, så har man ju, och därvid har också den väsentliga vikten lagts i interpellationssvaret, framhållit, att man i fråga om ett tvättmedel måste ha en mycket lång provningstid för att vara säker på att man har fått det riktiga tvättmedlet. Ja, för mig skulle det kanske kunna framstå som alldeles klart, att när man köper tvättmedel från Aktiebolaget Thor, måste man ha viss garanti för att ha fått det riktiga tvättmedlet, ty det vore väl kanske en smula oförskämt att påstå, att tjänstemän i arméförvaltningen skulle vara med om att starta ett bolag för tillverkning av tvättmedel här i landet utan att de voro förvissade om att det var det enda tvättmedel, som lämpligen kan komma till användning vid armén. Hans excellens har sagt i sitt svar, att såvitt han har sig bekant finns det ingen tjänsteman i arméförvaltningens *intendentsdepartement*, som är intresserad i Aktiebolaget Thor. Det är alldeles riktigt, men fortifikationsdepartementet ligger också i arméförvaltningen. Jag skaffade mig för någon tid sedan tillfälle att titta på vilka det var som startade Aktiebolaget Thors kemiska fabriker år 1922. Jag fann då, att det var en överstelöjtnant Claes Gartz, alltså en militär, det var vidare den danske undersåten Christian Sörensen, det var en ingenjör Bruhn, som — såvitt jag icke misstar mig och det gör jag alldeles säkert icke — är värmeledningsingenjör i arméförvaltningens fortifikationsdepartement, det var vidare det numera avlidna krigsrådet Morton, och det var en bankkamrer i Strängnäs. Det var dessa, som voro stiftare av bolaget. Dansken Sörensen hade 25 av de 50 aktier, som funnos i det då startade »svenska» bolaget med ett kapital på 50,000 kronor. Hur aktiefördelningen sedan utvecklat sig skall jag icke närmare gå in på, men jag vill erinra om att redan år 1922 sålde bolaget tvättmedel för 57,946 kronor 49 öre, alltså icke någon liten affär. Det är uppenbart, att arméförvaltningen är intresserad i detta bolag på sätt som jag erinrat om, visserligen icke intendentsdepartementet men i alla fall kollegerna i arméförvaltningen. Det har rört sig om så pass stora affärer, att det icke må förvåna någon, att den, som ser denna sak, betraktar det hela som en smula anmärkningsvärt. Det har här talats om vad bolaget har rättighet att

taga i beredningskostnader för tvättmedlet eller ungefär $\frac{1}{3}$ av råvarupriset. Jag vill emellertid erinra om att det i alla fall måtte ha varit ganska lönande, ty år 1926 hade bolaget, som år 1922 startats med ett aktiekapital på 50,000 kronor, ökat sina tillgångar till ej mindre än 202,418 kronor. Det har alltså varit en ganska framgångsrik affär, och jag förmodar, att bolagets aktieägare icke stått alldeles utan utdelning på sitt kapital under de år, som förflutit från 1922 till 1926. Bolagets tillgångar hade ju i alla fall ökats med över 300 procent.

Detta alltså om tvättmedelshistorien. Jag skall icke ge mig in på frågan om möjligheten att åstadkomma en statlig tvättmedelsfabrik o. s. v. Jag vill i detta sammanhang emellertid erinra därom, när man talat om en central tvättanstalt, som skulle ordnas i samband med en statlig tillverkning av tvättmedel, att man har ju för arméns vidkommande startat en sådan central tvättanstalt i Stockholm. Jag skall icke ingå på detaljerna i detta avseende, men jag skulle vilka rikta herr försvarsministerns uppmärksamhet på ett förhållande, som förefaller mig en smula anmärkningsvärt, och det är, att sysslomannen för Strängnäs hospital samtidigt som han är syssloman vid hospitalet sedan åtskilliga år varit arméns tvättkonsulent, och att han även en tid varit föreståndare för arméns centrala tvättanstalt ute vid Karlberg, detta till dess överste Gegerfelt gick i pension och övertog denna post som chef för tvättanstalten. Nu vet jag verkligen icke vad man kan förvärva för sakkunskap i tvätt, medan man är överste, och vad som alltså gör det speciellt lämpligt att ha en överste som chef för en tvättinrättning med ett tiotal tvätterskor, men det tillhör väl de förvaltningsfinesser, som äro utmärkande för systemet vid det svenska försvarsväsendet och undandra sig naturligtvis mitt bedömande, men jag har ändå icke kunnat underlåta att tillkännage mina speciella funderingar om den saken.

Jag skall icke ingå på de affärer, som man i övrigt talat om i samband med detta. Det är väl saker, som, för den händelse det finns tillräckligt intresse hos dem, som närmast och högst svara för statsförvaltningen, böra ge anledning att titta litet närmare på förhållandena. Jag är ingen statsrevisor, och min verksamhet ligger ju icke på detta speciella område, men jag har i egenkap av riksdagsman ansett mig ändå böra påtala de frågor, som jag nu här i all hast har vidrört.

När det gäller frågan om arméns motorfordon, skall jag icke uppta tiden så länge med den saken. Det har i svaret erinrats om att jag hade sagt, att det kunde för samma betalning slinka med en och annan privatbil till reparation. I slutet av det avsnitt av interpellationssvaret, som gäller dessa motorfordon, har hans excellens uttalat — och det är kanske på den punkten, som han uttalat sig mest bestämt i hela svaret — att det är en smula otillbörligt att kasta fram sådana misstankar, om man icke kan bevisa dem. Jag måste förklara, att jag var nog icke så alldeles utan bevis, då jag skrev de där raderna i interpellationen. Jag hade nämligen fått ett papper med en mängd uppgifter om affärer av detta slag vid en del av den förvaltning, som lyder under arméförvaltningens fortifikationsdepartement. Jag skall icke uppta tiden med att gå igenom alla. Är det så, att hans excellens statsministern vill intressera sig för saken, skall jag givetvis lämna dessa uppgifter till närmare granskning. Vad nu rör detta speciella fall skall jag meddela, att jag har i dag senast kontrollerat en uppgift, som jag har här, och kontrollerat den på räkningen i arméförvaltningens civila departement. Det gäller en räkning för fälttelegrafkåren för juni månad 1930 med folionummer 14633. Den avser reparation av en privatbil för en summa av 349 kronor 13 öre, vilken summa påförts tygverkstäderna vid Ing. 3:s omkostnadskonto. Jag har tittat på räkningen i arméförvaltningens civila departement och konstaterat, att den finns där, och det har för mig varit tillräckligt besked om att uppgiften i detta av-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

seende är riktig. Jag skall åtnöja mig med detta. Jag förmodar, att det i någon mån reducerar hans excellens statsministerns tämligen bestämda omdöme om att det icke är rimligt att kasta fram sådana misstankar.

Jag kan naturligtvis icke, även om jag har det i min hand, lägga fram alla detaljer som bevis. Jag skall icke säga, som herr Bengtsson i Kullen sade i fjol, att jag har fickorna fulla med komprometterande papper, ty det har jag icke, men jag har dock kännedom om en mängd saker, som förekomma på detta område. Var emellertid vänliga att förstå, att om jag får en uppgift från en arbetare på en arbetsplats och använder den uppgiften och säger, varifrån jag har fått den, vet jag, att arbetarens anställning på den platsen varar icke mer än en vecka eller 14 dagar till, och det är skälet till att jag icke använder flera av de uppgifter, som jag känner till. I det nu påtalade fallet har jag varit i tillfälle att kontrollera saken och anser mig sålunda ha till fullo angivit, hur saken ligger till. Det står ju öppet för var och en att gå ned och titta både på det ena och det andra, och jag skulle tro, att man skall finna saker, som äro till och med lika anmärkningsvärda som dem jag talat om. I tygverkstädernas omkostnadskonto ingår nämligen icke reparation av motorfordon, utan för det ändamålet finns det ett speciellt anslag.

Det är min uppfattning och ett av skälen, varför jag tagit upp denna speciella sak.

När det emellertid sedan gäller den skrivelse från arméförvaltningen, som hans excellens här åberopade, nämligen intendentsdepartementets skrivelse, så sägs i denna, att man utfärdat order om, att motorfordonen skola, såvitt möjligt, repareras vid kronans verkstäder och att så också i full överensstämmelse med ordern skett i Stockholm, samt att man förfarit efter samma principer även i Karlsborg. När jag fick detta svar i går eftermiddag, ringde jag verkstadsingenjören vid Stockholms tygstation, den enda egentliga motorverkstaden för armén, och frågade: Ha ni fått några bilar från intendenturen sedan sist? Vi ha inte fått ens en förfrågan om reparation av en bil sedan dess, förklarade han. Vid sådant förhållande måste jag säga, att jag inte vet, var den verkstad finns, till vilken intendenturen skickar sina bilar, ty tygstationens är det inte, och inte ingenjörskårens, och fälttelegrafkåren skickar ju sina och officerarnas bilar till reparation på privata verkstäder. Så att den där uppgiften kan inte vara riktig. Jag klandrar naturligtvis inte alls hans excellens statsministern därför, att uppgiften anförts, ty det är ju möjligt, att man kan få oriktiga uppgifter. Men då jag här påvisar, att uppgiften är oriktig, hoppas jag, att det inte kommer att gå som det gjorde i fjol, när jag påvisade några oriktiga uppgifter i det svar jag fick av dåvarande försvarsministern, när han for upp i sin bänk och med en röst, som passat bättre på en kaserngård, förklarade, att vad jag relaterat icke var annat än lögn och skvaller. Den nuvarande försvarsministern har ju dock förklarat, att beträffande den sak vi då tvistade om, nämligen byggnadsföretaget vid Marieberg, förekommit synnerligen anmärkningsvärda omständigheter, som gett den nuvarande försvarsministern anledning att begära fullständig utredning i saken. Detta visar således, att vad jag då anförde, icke var lögn och skvaller, utan att mina uppgifter voro vederhäftiga. När jag nu fått besked av herr statsministern, att han sett sig nödsakad att begära fullständig utredning i saken, är det uppenbart, att mina uppgifter varit riktiga. Jag har velat säga detta om dessa motorfordonsreparationer, och jag är väl medveten om, att vi ifrån det förbund, där jag har min dagliga sysselsättning, begärt åtgärder från regeringens sida, och att vi gjort detta, därför att vi ansett det beslut riksdagen i fjol fattade bara blivit ett uttalande på papperet. Den förfrågan, jag gjorde till tygverkstäderna i går, har ytterligare bekräftat, att så är fallet, och vi vänta med intresse på de åtgöranden i denna fråga, som Kungl. Maj:t ställt i utsikt.

När det gäller ombyggnaden av ammunitionsfabriken i Karlsborg, så förhåller det sig med den saken på det sättet, att jag har dessa uppgifter utöver de jag anförde i fjol i denna fråga ifrån sådant håll, att det icke är för mig möjligt att offentligen anförda och åberopa dem, som givit uppgifterna. Men jag rekommenderar hans excellens att verkställa en utredning om hur dessa arbeten gingo till, och huru de bekostades, och jag är övertygad om, att vad jag sade i debatten i fjol, skall visa sig med verkligheten överensstämmande. På denna punkt lär icke annat än en officiell undersökning kunna ge definitivt besked om vad som i verkligheten förekommit. Jag har i interpellationen också talat om en sak, som rör ammunitionsfabriken vid Marieberg, nämligen frågan om verkstadsingenjören och verkmästaren. På den punkten har det förklarats, att de båda nu övergått att dels utreda frågan om bokföringen och redovisningssystemet och dels vissa arbeten med industriens krigsorganisation. Vad det gäller ingenjören, så förhåller det sig icke precis på det sätt, som man framställt saken för hans excellens, ty denne ingenjör blev — av anledning, som jag här icke skall närmare ingå på — avstängd från tjänstgöring under tre månader. Sedan gällde det för arméförvaltningen att placera honom någonstans, och man begärde därför hos Kungl. Maj:t, att han skulle ställas till arméförvaltningens förfogande för visst uppdrag och alltså fick man något att göra åt honom. Att man bereder honom försörjning har jag ingenting emot, om han är i behov av sådan, men jag skulle kunna berätta episoder från hans verksamhet, som ge anledning till förvåning över, att man nu sysselsatt mannen med sådana uppdrag, som det här är fråga om. Vi talade i remissdebatten om några brunnar ute vid Oskar Fredriksborg, som man letat efter med slagruta, och med det resultat, som jag talade om i remissdebatten. Det är emellertid inte bara, när det gäller att forska efter brunnar, som han brukar gå med slagruta, utan bland arbetarna är det en allmän visa, att så snart någon bland arbetarna blir sjuk, går han ut med sin slagruta och säger då vanligen att det är ju ej underligt att ni är sjuk, det är källådror som korsar sig under sängen. Därefter brukar han komma med en plåt och lägga under sängen. Om folk, som handla på det sättet, äro så konstruerade å huvudets vägnar, att man bör lämna dem några speciella uppdrag, överlåter jag åt herrarna att avgöra. Det ansåg emellertid icke den dåvarande styresmannen för ammunitionsfabriken, och därför blev det förflyttning. Men det förvånar mig, att vederbörande göra gällande, att han måste tagas i anspråk för viktiga ändamål. Jag hörde av en talare i denna kammare för några år sedan — det var innan jag blev ledamot av riksdagen — som sade, att det finns egentligen tre skäl för befordran. Det ena är, att man känner den som befordrar, det andra är, att man sköter innehavd befattning så dåligt, att man måste förflyttas, och det tredje och mest sällsynta, att man är förtjänt av befordran. Jag tror att det finns anledning att titta på denna sak litet närmare, och jag påstår bestämt, att skälet till förflyttningen i detta fall är, att mannen icke är lämplig på posten ifråga. Men jag tycker, att man borde klarat ut den saken på annat sätt. När det finns övergångsstat, hade vederbörande bort överföras på denna, så att icke de, som sköta hans befattning, skola ha lön av tillverkningsanslaget, medan han själv uppbär lön på staten för befattningen i fråga.

När det sedan gäller frågan om byggnaden vid Marieberg, skall jag icke, utöver vad jag redan tidigare sagt om den saken, upptaga tiden, men jag vill dock rikta uppmärksamheten på, att det förhåller sig på det sättet, att det ännu finns en del leverantörer till denna byggnad, som icke fått betalt för vad de levererat. Det upplystes mig, så sent som i förrgår, att den som levererat parketten, icke fått betalt, och det upplystes vidare, att målaren, som utför sitt arbete, hade varit därute för några dagar sedan, och han förklarade, att först efter många påtryckningar hade han fått betalt för vad han hade att

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

fordra. Det lär sålunda förhålla sig på det sättet, som jag gjort gällande, nämligen att när man betalt allt vad man är skyldig, går denna byggnad på 40,000 kronor. Det dröjsmål som förekom var ej murarnas fel utan byggmästarens. Det förvånar mig, att staten icke skall kunna hitta på en byggmästare, som är solvent, utan att man skall behöva råka ut för sådana här saker. Byggmästaren var icke solvent och hade icke möjlighet att fullgöra sina åtaganden, och därför har man kommit in i det trassel, som fallet blev vid Marieberg, och såvitt jag vet, har man icke kunnat få någon borgen av honom. Men jag erinrar om, att när jag ställde denna fråga vid fjolårets riksdag, förklarade dåvarande försvarsministern, att huset skulle komma att ge 7 procent i avkastning. Jag tror inte att han hade författat det där svaret själv, utan den uppgiften hade han nog fått från förvaltningsmyndigheterna. Om det nu är riktigt, såsom här säges, att huset bara går på 34,500 kronor, så får man ju betala en bra hyra, om man nu skall räkna med 7 procent, om denna hyra skall betalas av en kaptens- eller en löjtnantslön, som i detta fallet. Men därtill kommer, att det finns stora terrassanläggningar framför villan och blomsterrabatter, vilka skola underhållas. Inte missunnar jag en löjtnant, att han har det trevligt, när det är möjligt, men jag tycker, att det är underligt, att man i en officers- — en löjtnants- eller en kaptensbostad — ordnar på detta sätt, när jag vet, att när det gällde att sätta upp en ledstäng i arbetarbostaden, skrev vederbörande vid ammunitionsfabriken, att det skulle vara en ledstäng av simplaste slag. Jag har velat erinra om denna sak, och det lär bestyrka, att mina uppgifter i fjol icke voro oriktiga.

När det gäller marinen — och i det sammanhanget har också hans excellens nämnt flygvapnet — så har jag icke ansett mig böra till granskning upptaga de affärer, som förekommit vid flygvapnet, varom jag har kännedom av det skälet, att Kungl. Maj:t tillsatt en granskningskommission för att utreda flygets affärer. Vad jag begärt är endast, att man skall utsträcka granskningen till att omfatta även armé- och marinförvaltningarnas affärer för att därigenom förebygga missförhållanden i fortsättningen, även om man icke vidtager åtgärder mot de skyldiga. För marinens vidkommande har hans excellens tillkännagivit, att den av mig relaterade historien var så pass gammal, att man icke borde taga upp den till någon närmare granskning. Jag har anfört denna historia såsom exempel på vad som kunnat förekomma, och varför alltså en granskning av systemet borde komma till stånd.

När det gäller förbigående vid befordran har hans excellens förklarat, att den uppgift jag lämnat icke är med verkliga förhållandet överensstämmande. Det förhåller sig emellertid så, att det blev en annan befordrad till marindirektör, när denne man ansågs stå i tur första gången. Andra gången det var frågan om att befordra en marindirektör och chef för ingenjördepartementet, blev denne man icke föreslagen. Tre av arbetarna, som voro mera i kontakt med förhållandena och betraktade det såsom en oerhörd orättvisa, att han, som allmänt ansågs som en av de kunnigaste yrkesmännen inom kåren, skulle bli förbigången, gingo upp till dåvarande försvarsministern Per Albin Hansson och begärde, att han skulle titta på handlingarna närmare, och att man skulle taga hänsyn till vederbörandes kunnighet. Jag får säga, att jag tycker, att det leder dåvarande försvarsministern till heder, att han icke följde uppslaget från militärt håll, utan att han befordrade Gösling till marindirektör. Jag har försökt följa utvecklingen beträffande marindirektör Göslings förhållanden och hans förhållande till officerskåren, och jag får med mycken stor bestämdhet säga, att förhållandena bottnade i de förföljelser, som han var utsatt för. Han förklarade också själv någon av de sista dagarna han levde, att det här blir snart olidligt, och slutligen räckte tydligen hans krafter icke till längre, och han gick den väg, han gjorde. Jag får säga, att jag betraktar det som ett utslag av

de förhållanden, som råda på det militära området, när den, som uppvisar vad som förekommit, blir utsatt för en sådan behandling, att han antingen får taga avsked eller vandra den väg Gösling gjorde. Jag får säga, att detta är ett skäl att titta närmare på detta system än vad jag såsom utomstående kan göra, och att detta är anledningen, varför jag gett mig in på denna fråga.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Vad gäller fartyget »af Chapman» har marinförvaltningen uppgivit, att detta kostade 550,000 kronor. Jag erinrade om, att en ledamot av statsutskottet, när denna fråga diskuterades 1929, pekade på, att han hade klart för sig, att man tagit 150,000 kronor av underhållsanslaget till af Chapman. Varför jag blev på det klara med, att båten, innan det kunde bli tal om underhållet, kostade i det närmaste 1 miljon kronor, var den omständigheten, att arbetstiden på Karlskronavarvet skulle inskränkas med 2 dagar i veckan. Jag frågade då ingenjördepartementets chef, som jag nyss talade om, angående anledningen till detta, och han förklarade, att detta icke var nödvändigt, och han förklarade vidare i detta sammanhang, hur anslaget hade disponerats. Han visade upp, att 980,000 kronor hade lagts ned på af Chapman, alltså de uppgivna summorna plus dagsverkena, som påförts andra titlar, men utförts på av Chapman. Jag står sålunda för uppgiften, att båten kostade, innan det blev tal om underhåll, närmare 1 miljon kronor. Det är icke möjligt för statsrevisorerna att hitta detta, därför att om man utför 100 dagsverken på af Chapman, men för dem på »Oscar II», kan man inte hitta detta ett år efteråt. Jag begär inte, att hans excellens statsministern skall finna det heller, lika litet som någon annan försvarsminister, men när jag vet, hur saken ligger till, anser jag det vara skäl att påpeka den för att få ordning i systemet, och är det så, att man bringar en smula ordning i systemet, är jag förvissad om, att man icke från första platsen på stockholmsbänken skall ha skäl att tala om, att medlen inte räcka till. Detta är ett av skälen, varför jag riktat uppmärksamheten på denna speciella sak. Det har ifrån hans excellens statsministerns sida i svaret erinrats om, att jag 1929 icke ställde något annat yrkande än att statsrevisorernas anmärkning skulle läggas till handlingarna. Ja, jag uttalade dock i debatten, att jag fann det underligt, att riksdagen icke tidigare hade ingripit, och jag anslöt mig till den anmärkning, som framställdes, såsom varande synnerligen välmotiverad. Det är ungefär vad som sades ifrån min sida, och jag vill säga, att för tre år sedan trodde jag betydligt mera på betydelsen av dessa anmärkningar än jag tror för närvarande. Ty man lär så länge man lever, och är det så, att man försöker använda sin iakttagelseförmåga, så på tre år i denna församling lär man sig en hel del. Men dessa lärdomar bli icke sådana, att jag får det intrycket, att vad som här göres och beslutas i speciella frågor är av så alldeles avgörande betydelse, framför allt icke när det gäller förvaltningsangelägenheter. Min tro på dessa åtgärders betydelse har alltså en smula förminskats under tiden sedan 1929, och det kan vara förklaringen till, att jag icke uttalat mig på annat sätt än jag gjort.

Nu har emellertid hans excellens statsministern förklarat, att de uttalanden och uppgifter jag lämnat, icke kunna föranleda, att man här vidtager någon åtgärd, och att, där det har förekommit något missförhållande, har anmärkning redan framställts. Ja, är det sålunda på det sättet, att den av mig framställda interpellationen i detta avseende icke leder till några speciella åtgärder i annan mån än att hans excellens statsministern har infordrat särskild utredning rörande Marieberg, och är det så, att en utredning rörande bygget vid Marieberg skulle kunna visa upp, hur man handhar byggnadsanslaget, så är det möjligt, att det skall i fortsättningen kunna medföra besparing av några hundra tusen kronor, och då anser jag i alla fall något vunnet med mitt försök att bringa en smula ordning på detta område. Skulle det kunna ytterligare leda till, att man undersöker sakerna ännu närmare, är jag förvissad om, att detta skall leda till,

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

att man kan spara åtskilligt på de delar av statsförvaltningen, som gå under benämningen fjärde huvudtiteln, och jag tror framför allt, att man skall spara därigenom, att pengarna komma att användas på annat sätt än som för närvarande är fallet.

När det gäller den sista frågan, nämligen frågan om arbetet vid krigsskolan på Karlberg, så föredrog ju herr statsministern en räkning ifrån murarna, vilken räkning slutade på 15,438 kronor 82 öre. Beträffande dessa löneberäkningar har jag senast i går haft ett samtal med murarnas representanter om denna sak, och de förklarade, att det är en praxis, när det gäller byggnadsmarknaden, att byggmästare betala 3 kronor i timmen för arbete, på vilket icke kan sättas ackord. Jag har försökt orientera mig i denna fråga så noga, att jag försökt få besked om byggmästarfirmans ställning, och i det sammanhanget, när det gällt dessa uppgifter, har jag införskaffat dem, sedan herr statsministern yttrade sig om denna sak i remissdebatten och redan då gjorde gällande, att ifrån arbetarnas sida skulle det i lönehänseende förekommit sådana åtgärder, som skulle ha kört byggnadsfirman på huvudet ekonomiskt sett. Detta har alltså varit skälet, varför jag undersökt denna fråga. När det gäller de skäl, som anförts för att byggnadsfirman icke kunnat fullgöra sina åligganden, så sägs det, att orsakerna därtill torde få sökas däri, att byggmästaren Holmquist på grund av sjukdom fått sin arbetsförmåga nedsatt. Det förhåller sig emellertid icke på det sättet. Byggmästaren Holmquist var redan innan han åtog sig detta arbete vid precis samma hälsotillstånd, som han tidigare och senare befunnit sig i. Enligt uppgift, som lämnats mig, har han haft hjärnblödning och alltså inte befunnit sig i bästa hälsotillstånd. Han har icke själv lett arbetena vid Karlberg, utan detta har utförts av sönerna. Den omständigheten, som påtalats i svaret, kunde alltså icke föreligga, ty sönerna ha utfört detta arbete. När det gäller borgensmännen kanske jag bör säga ett par ord också. Borgensmännen ha, så långt jag kunnat utforska, ännu icke krävt på den borgenssumma, som de tecknat för byggmästaren, och en undersökning av saken lärer också komma att ge vid handen, att de ingenting ha att lämna, ty de befinna sig, enligt de uppgifter jag fått, icke i sådana ekonomiska omständigheter, att borgen kan utkrävas. Arméförvaltningen lär sålunda ha godkänt en borgen, som icke var fullgod, men därtill kommer en del andra omständigheter, som jag skulle vilja erinra om. Byggmästare Holmquist, eller rättare sagt byggnadsfirman Holmquist, har under edlig förpliktelse och på heder och samvete lämnat en redogörelse för anledning till, att firman skildes ifrån dessa arbeten vid Karlberg, vilken är av följande lydelse:

»1. Utbetalningarna stoppades av mina uppdragsgivare, trots att medel funnos disponibla för av mig utförda och av kontrollanten godkända arbeten.

2. Förlängning av entreprenadtiden beviljades ej i den utsträckning, som var nödvändig, trots att giltiga skäl förelågo.

3. Extraarbetena godkändes ej för utbetalning, trots att de utförts på vederbörandes beställning.

4. Hade jag ej nödgats avskeda min son som verkmästare och under hot om utbetalningarnas stoppande måst överlämna fullmakter till den av intendent Berg och kontrollanterna föreslagne borgensmannen Fredrikson, skulle jag för den av mig avgivna anbudssumman plus extraarbetena fullgjort entreprenaden och förtjänat en av mig beräknad summa därutöver.

5. Jag anser, att de som på ovanstående sätt ingrepo i arbetets gång måste drabbas av ansvaret för den olyckliga utgången av entreprenaden. Ty då min son lämnade sin verkmästaresyssla, voro c:a 10,000 kronor intjänade å entreprenaden att genast lyftas, plus borgenssäkerhet och utförda extraarbeten, till-

sammans 28,000 kronor. Skulderna utgjorde vid denna tidpunkt c:a 3,000 kronor. — Detta kan styrkas med vittnen och papper.

6. Alla överskott voro betalade vid samma tid, och de av mig felkalkylerade arbetsposterna redan utförda och de återstående posterna kalkylerade i överkant.

7. Alla av mig träffade uppgörelser med arbetslagen gjordes av mig fullt frivilligt och utan press från deras sida, med full överensstämmelse med beräknade kostnader.»

Detta är som sagt undertecknat av byggnadsfirman Holmquist, och två man hava bevitnat namnteckningen. Det är sålunda den handling, som lämnats mig. Jag tror icke, att det finnes någon byggnadsfirma vare sig här eller anorstädes, som skulle på grund av arbetarnas åtgöranden först köras i konkurs och sedan lämna förklaring på, att dessa förbindelser, som firman träffat, träffats fullt frivilligt och utan press från arbetarnas sida.

Jag tror alltså, att vad som förekommit beträffande byggnadsarbetena vid Karlberg är av den art, att det skulle motivera en annan åtgärd än att skriftligen inhämta uppgifter från vederbörande i fortifikationsdepartementet och möjligen vederbörande vid krigsskolan. När det gäller verkningarna av denna historia, som rör sig om 38,000 kronor ungefär, som arbetarna sammanlagt hava att fordra, måste man väl hava den uppfattningen, då firman förklarat, att den åtagit sig dessa förpliktelser mot arbetarna utan press från deras sida. Arbetarnas ombudsman har för mig uppgivit, att murarna erbjödös 3 kronor 50 öre i timmen för vissa arbeten, men man träffade en överenskommelse av det slag, varpå denna räkning grundar sig, därför att man ansåg detta vara förmånligare för arbetarna att i vissa fall få utföra arbete på ackord. De skulle utföra en del på ackord, och timpenningen sattes till lägre belopp. Det är de uppgifter, som lämnats om saken. När nu det ligger till på detta sätt, förefaller det, som om man från statens sida hade skäl att sätta till några sakkunniga män på detta område för att granska vad som förekommit och utreda saken. I längden kan det icke vara fördelaktigt för staten att ligga i tvist med byggnadsarbetarnas organisation i staden. Om man blockerar alla kronans byggnadsarbeten, skall man hava sådana byggmästare som de, åt vilka man överlämnat arbetena vid Karlberg, sedan firman Holmquist gått ifrån arbetet, och utav vilka den ene är sjukgymnast och den andra rotfruktshandlande. Det är icke sådana byggmästare, med vilka staten bör driva affärer.

Jag erinrar, att det ställdes den fordran på Holmquist, att arbetet skulle vara slutfört före utgången av föregående år. Nu har det avsynats den 7 maj i år. Det är sålunda en betydande skillnad i den tid, som gått åt. Jag tror sålunda, att alla skäl tala för, att man här tar och undersöker, vad det är, som förekommit vid krigsskolan. Och när man kan konstatera, att det ligger till så, att den ene av borgensmännen är försäljare för en av de firmor, som levererat material, och att man sedan överlämnat till denne borgensman att sköta själva utbetalningen till byggnadsarbetarna och affärerna samt att man sedan kört i väg byggmästarens son och satt en annan som verkmästare, så är det uppenbart, att redan före arbetets avstannande skedde ingripanden i detta byggnadsarbete av det slag, att det tarvas en annan och närmare undersökning än den, som förekommit.

Ja, herr talman, det är vad jag har haft för avsikt att anföra i detta sammanhang. Jag medger gärna, att den bevisföring, som från min sida sker, eller mina exempel kanske icke äro så överväldigande, att de motivera, att man undersöker litet grand, hur pengarna användas och huruvida de under fjärde huvudtiteln anvisade medlen kunna användas på ett ur statens synpunkt förnuftigare sätt än för närvarande. Det är möjligt, att min bevisföring icke sträc-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

ker sig till att motivera sådana åtgärder. Men jag vill då säga, att jag har icke, med den kännedom jag har om dessa förhållanden och med den erfarenhet jag har om denna verksamhet, ansett mig kunna underlåta att rikta regeringens och riksdagens uppmärksamhet på vad som förekommit.

Jag ber emellertid till slut att till hans excellens herr statsministern få säga några ord i anledning av ett uttalande från hans sida. Detta uttalande var, att beslutet beträffande Karlberg fattades före den nuvarande regeringens tillkomst. Ja, det uttalandet blottar, att hans excellens är av den uppfattningen, att jag med denna interpellation sökt komma åt den nuvarande regeringen och att det skulle vara ett skäl för mig. Jag har icke funderat över, om det är herr Ekman eller någon annan, som är ansvarig för detta, utan jag har sett, hur förvaltningsmyndigheterna sköta statens pengar, och jag har icke funnit annan väg att föra frågan på tal, så att det skulle få verkan, än att vända mig till hans excellens herr statsministern i hans egenskap av försvarsminister och fråga, om icke han anser, att det bör tittas på sakerna litet närmare. Jag förmodar, att hans excellens herr statsministern icke kommer att uppfatta frågan på samma sätt som hans företrädare, då jag var tillräckligt näsvis att fråga honom om några saker, som han gav sådana beteckningar, som jag talade om. Det var ändå saker, varom den nuvarande statsministern uttalat, att han funnit dem ganska anmärkningsvärda.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag vill först förklara, att jag icke räknat med, att dessa herr Anderssons anmärkningar framställt i syfte att komma åt den nuvarande regeringen. Det har jag aldrig vare sig sagt eller tänkt. Men däremot ger herr Anderssons uppträdande i dag starkare än någonsin mig anledning att tro, att herr Andersson ville komma åt hela det svenska militärväsendet. Hans framställning på flera punkter nu i dag har nämligen gått ut på, att hela militärväsendet borde undersökas både beträffande dess ekonomiska förfaranden och i avseende å dess moraliska halt. Herr Andersson har tydligt velat göra gällande, att försvarsväsendet skulle ur dessa synpunkter vara en undermålig, ja, fullkomligt förkastlig och fördömlig organisation. Redan det citat, med vilket han inledde sitt uttalande, att någon sagt, att hade man »varit så och så länge i armén och icke blivit rik, vore man en dumbom», visar detta. Och hans slutpåstående, att hos vår militär behandlar man var och en av de underordnade på det sättet, att den, som icke är omtyckt av befälet, får bereda sig på att träffas av den högsta orättvisa, innebär med ett ord, att kåren som sådan ur alla synpunkter i regel handlar på ett klandervärt sätt. Dessa omdömen giva mig anledning befara, att det är herr Anderssons mening att söka skada hela militärväsendet och beteckna det såsom ur olika synpunkter angräpligt och förkastligt.

Jag vill däremot säga, att min erfarenhet om militärväsendet bibringat mig den uppfattningen, att det i det stora hela ledes efter riktiga principer och att i allmänhet vid behandlingen över- och underordnade emellan rättvisa göres gällande. Vilket icke utesluter, att fel kunna göras i individuella fall och att både i det ena och andra hänseendet anmärkningsvärda omständigheter kunna föreligga. För egen del vill jag tillika försäkra, att så fort jag fått höra talas om eller fått anledning tro, att något felgrepp blivit begånget eller att det föreligger någon anmärkningsvärd omständighet, jag sökt göra mig underkunnig om den saken.

Jag har emellertid hittills fäst stort avseende vid vad herr Andersson anmält på olika områden, därför att jag antagit, att hans ställning gör det möjligt för honom att mera ingående i detalj följa arbetet och sålunda få kännedom om eventuellt förekommande anmärkningsvärda fall. Men att herr Andersson därvid också använder sig av okontrollerade och missvisande uppgif-

ter, har jag även kunnat konstatera. I detta avseende föreföll det mig att herr Andersson nyss yttrade beträffande Karlberg, att det var meningen, att den senast antagna entreprenören skulle vara färdig vid detta års början. Så föll orden, tyckte jag. Jag vände mig omedelbart till vederbörande och frågade, huruvida den i interpellationen förekommande, av fortifikationsdepartementet lämnade uppgiften, att det senare kontraktet avslutades den 30 december 1930, var riktig. Jag ser att herr Andersson protesterar. Nåväl, stenogrammet skall väl visa, huruvida herr Andersson beträffande detta sist avslutade avtal anmärkt, att arbetet bort bliva färdigt mycket tidigare än vad det blev.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Herr Andersson har också, genom att åberopa ett intyg från den tidigare avstängda firman, gjort gällande, att den icke erhållit ersättning för de av firman utförda arbetena. Mitt intryck på den punkten har varit — men i det avseendet är jag ännu icke fullt säker, huruvida skäl till anmärkning föreligga — att den firman erhöll proportionsvis mera betalning i förhållande till det utförda arbetet än den skäligen kunnat göra anspråk på. Det är uppenbart, att den omvärdering av det återstående arbetet, som gjordes, när det gällde att få in nya anbud, visade, att proportionen mellan de åt den första firman tillerkända penningbeloppen och de av denna firma utförda arbetena ingalunda var den, som denna firmas nu lämnade uppgift innebär. Men att denna firma, som på grund av att den visade sig urståndsatt att fullfölja avtalet, och därför måste skiljas från arbetet, numera står i partsförhållande mot staten, så att dess uppgifter icke kunna tillerkännas objektivitet, den saken är ju fullkomligt uppenbar.

Beträffande vissa av de här nu nämnda omständigheterna, som herr Andersson först i dag närmare preciserat och angivit såsom fall, som skulle bestyrka hans tidigare anmärkningar, är det fullkomligt omöjligt för mig att nu omedelbart kunna undersöka riktigheten av den av honom åberopade bevisföringen. Jag vill i det avseendet emellertid säga beträffande vad som anförts därom, att staten skulle hava fått utbetala reparationskostnader för privata bilar, att jag vid inhämtandet av upplysningar alldeles särskilt starkt betonat, då jag sökte erhålla uppgifter därom på olika håll, att det föreföll mig otroligt, att herr Andersson skulle anförda en dylik beskyllning utan varje skynt av bevisning för sitt påstående. Efter gjorda undersökningar har man försäkrat, att varje anledning saknas till antagande, att sådana utbetalningar skulle hava förekommit.

Nu anmälde herr Andersson i det avseendet ett fall, som givetvis kommer att undersökas, hur det förhåller sig därmed. Men man har säkert anledning att reservera sig mot, att den räkning, som han anför, att han hade sett, skulle utgöra bevisning för den beskyllning herr Andersson förbundit därmed. Men sedan en riksdagsman preciserat anmärkningen på det sätt, som här skett, kommer naturligtvis fallet i fråga att bliva föremål för utredning.

Jag har icke anledning att vare sig i det ena eller andra avseendet nu gå in i en längre debatt. Ärendet har ändå vid detta tillfälle alldeles för länge tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk. Men jag vill säga, att under denna undersökning har jag sökt att erhålla ett totalintryck och uppnå en närmare värdesättning av den militära verksamheten, och jag har därvid kommit till den slutsatsen, att jag tror, att i regel arbetar man inom försvarsväsendet redbart och på ett ur olika synpunkter erkännansvärt sätt, vilket icke utesluter, att det jämväl kan förekomma fall, där direkta erinringar med fog kunna göras.

Jag vill i övrigt säga, att på varje område, där en mera preciserad fixering av omständigheter, som uppgivas bevisa vad herr Andersson tidigare anför, åtminstone kan lämna vägledning vid undersökningarna, komma dessa om-

Svar å interpellation.
(Forts.)

ständigheter naturligtvis att bliva föremål för ytterligare behandling från min sida.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Vad angår det första, som hans excellens herr statsministern yttrade, nämligen att jag skulle hava riktat mig mot hela militärväsendet, så har jag också sett i en borgerlig stockholms-tidning, att det skulle varit avsikten med min interpellation att söka bryta ner det svenska militärväsendet. Jag känner dess inre organisation ganska väl och skulle vara förfärligt okunnig, om jag trodde, att man kunde bryta ned det med så enkla åtgärder som en framstöt från min sida. För den händelse man tillmötesgick de anspråk, jag ställt på utredning, skulle det sannolikt bliva en styrka för militärväsendet. Ty är det så — och jag har givit några få exempel på detta — att man sköter en förvaltning på oriktigt sätt, så tyder väl detta ändå på, att det icke råder en ordning, som i längden kan skapa förtroende. Förtroende eller misstroende mot det svenska militärväsendet; det fäster jag mig mycket litet vid. Men vad jag fäster avseende vid är att man använder skattebetalarnas penningar på oriktigt sätt. Det har varit mitt motiv för mina anmärkningar. Jag tror icke, att vi kunna avskaffa det svenska militärväsendet med så enkla medel, men skulle det kunna leda också till det, måste jag säga, att då har det varit till nytta även i en annan mening än vad jag vågat hoppas, då jag framställde mina erinringar.

När det så gäller de okontrollerade uppgifterna, är det möjligt, att jag lik-som varje annan människa kan göra en felsägning. Men det är uppenbart, att jag icke kan ställa mig och säga, att en firma, som träffat avtal den 7 december, som statsministern uppgivit i interpellationssvaret, skulle vara färdig vid årets slut. Jag har naturligtvis menat firman Holmquist. Det lär väl framgå av stenogrammet, om jag sagt den nya firman eller Holmquist. Min mening har varit, att man ställt fordringar på den gamla firman, att den skulle vara färdig vid årets slut, men den nya firman behövde icke vara färdig med sitt arbete förrän den 7 maj. Har hans excellens herr statsministern icke kunnat finna något annat av vad från min sida sagts, som är oriktigt, måste jag säga, att då har jag klarat mig i denna debatt ganska väl; och det innebär väl, att militärväsendet klarat sig ganska dåligt. Ty äro alla andra uppgifter från min sida riktiga, så äro väl — det vågar jag bestämt påstå — sakerna ändå på det sätt, som jag tillåtit mig göra gällande.

När det gäller, att varje fall skall undersökas, som från min sida föres på tal, är det givet, att jag sätter värde på ett sådant löfte med hänsyn till de syften, som ligga bakom min interpellation. Men min tid räcker icke till att granska alla saker, som det svenska militärväsendet tillåter sig i förvaltningshänseende. Det skulle lägga på mig betydligt mer arbete än man lägger på riksdagens ledamöter i allmänhet, och jag kan icke i detta avseende hava andra skyldigheter än vi hava allihop. Min verksamhet leder, som hans excellens förklarade, till att jag känner dessa saker kanske något bättre än en del andra, men det är uppenbart, att har jag riktat uppmärksamheten på att här förekomma affärer, som icke äro riktiga, då bör det sedan vara statens skyldighet att undersöka, vad som förekommit, och söka förebygga oegentligheter. Och det hade jag syftat till att man skulle göra. Men jag kan icke stå till tjänst, det är uppenbart, med att hålla på att granska hela det svenska militärväsendet och sticka fram den ena historien efter den andra för att man skall undersöka, huruvida den är riktig. Jag försäkrar, att då skulle jag hava arbete åtminstone så länge jag lever, innan man komme till ett resultat, som skulle kunna sätta någon alldeles särskild prägel på militärväsendet. Ty skall man utföra en sak i taget, kommer man icke så förfärligt långt.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, men jag skall till slut tillåta mig säga, att skall det åstadkommas en smula ordning på detta område, så får det, som jag tillåtit mig tidigare i debatten säga, nog lov att gå till på det sättet, att man icke bara skriver till vederbörande chef och frågar, om allt, som han företar sig, är all right, och, om han säger, att det är bra, tror, att då är det bra. Utan man får nog lov att se på saken på ett annat sätt och söka finna uppslagsändar på annat håll. Ty gör man icke det, försöker man icke att ur andra synpunkter än dem, som man kan få fram pappersvägen, komma till rätta med förhållandena på detta område, så tror jag, att man aldrig kommer till rätta med dem.

Och jag vill till sist tillägga, att vore jag förvissad om att ett fortsättande med den ordning, som nu finnes, skulle medföra, att Sveriges militärväsen gick sin undergång till mötes, så skulle jag betrakta detta som en lycka för mänskligheten.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag vill endast i korthet säga, att den omständigheten, att jag icke punkt för punkt bestritt riktigheten av de av herr Andersson här lämnade uppgifterna, icke får av honom inkasseras som bevis på att hans uppgifter från min sida vitsordats, eller att han haft rätt i fallen i fråga. Jag har underlåtit yttra mig om dem, förrän de punkt för punkt blivit verkligen undersökta och man sålunda på ett mera ingående sätt kan få fram deras kvalitet. Det går därför icke att resonera på det sättet, som herr Andersson nyss gjorde, då han sade, att har man icke mera att säga, än det jag anförde, då har *han* uppenbarligen rätt i dessa fall. På det sättet är det icke, som man åstadkommer bevisning i dessa frågor.

Herr Andersson i Stockholm: Herr talman! Jag vill bara tillägga, att jag är övertygad om att jag har rätt ändå.

§ 4.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**, som Svar å interpellation.
härefter erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hage till mig framställt följande frågor:

1) Är det — icke minst med hänsyn därtill att riksdagen redan år 1920 uttalade sig för ett ordnande av de icke ordinarie statsanställdas familjepensionering — herr kommunikationsministerns avsikt att söka på lämpligt sätt igångsätta och påskynda sådana åtgärder, som kunna leda till att den vid statens järnvägar anställda icke ordinarie personalen, som är tillförsäkrad tjänstepension, inom den närmaste tiden erhåller rätt till familjepension?

2) Kan det förväntas, att herr statsrådet i år eller år 1932 framlägger förslag rörande tjänstepensionering av viss icke ordinarie personal vid statens järnvägar, nämligen banarbetare och omlastare?

Då pensionsärendena i enlighet med beslut vid 1930 års riksdag centraliserats till finansdepartementet och de av interpellanten avsedda frågorna därför numera tillhöra detta departements handläggning, har jag överlämnat interpellationen till finansministern, vilken lovat besvara densamma.

Härpå yttrade:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Hamrin**: Såsom framgick av interpellantens frågor, som kommunikationsministern nu läste upp, avser interpellationen två olika spörsmål med avseende å pensionering av statens

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

järnvägars personal. Den första frågan rör ordnandet av familjepensionering för sådan icke-ordinarie personal vid statens järnvägar, som redan tillförsäkrats tjänstepensionsrätt. Den andra frågan gäller beredande av tjänstepensionsrätt åt banarbetare och omlastare vid statens järnvägar.

Då jag nu går att efter samråd med kommunikationsministern besvara de framställda spörsmålen, ber jag att beträffande den förra frågan få anföra följande.

I fråga om familjepensionering för statens befattningshavare har sedan gammalt gällt den grundsatsen, att befattningshavarna skola i huvudsak bära kostnaderna för pensioneringen. Staten har dock lämnat bidrag, i vissa fall med betydande belopp, till de kassor, som av befattningshavarna under statens medverkan bildats för familjepensioneringens ordnande. Dessa bidrag utgå på olika förvaltningsområden efter mycket oenhetliga grunder. Under senare år har statens understödjande verksamhet i fråga om familjepensioneringen i väsentlig grad utvidgats, därigenom att dyrtidstillägg av statsmedel beviljats å de pensionsbelopp, som utbetalas av de statsunderstödda änke- och pupillkassorna. Den ökning av familjepensionernas belopp, som härigenom kommit till stånd, har icke medfört motsvarande höjning av befattningshavarnas avgifter till pensioneringen.

De av staten understödda familjepensionskassorna stå i regel icke öppna för andra än manliga ordinarie tjänsteinnehavare, vilka äga rätt till tjänstepension. För den icke-ordinarie personalen förekommer däremot icke någon ordnad familjepensionering.

Frågan om en utsträckning av den statsunderstödda familjepensioneringen till att omfatta jämväl icke-ordinarie anställningshavare har varit föremål för uppmärksamhet i samband med de utredningar på pensionsväsendets område, som under de senare åren försiggått genom olika sakkunnigberedningar. I första hand hava emellertid dessa utredningar varit inriktade på tjänstepensioneringen och frågan om beredande av tjänstepensionsrätt åt sådan icke-ordinarie personal, som ännu icke kommit i åtnjutande av denna förmån. I sådant avseende har senast den s. k. 1926 års pensionsutredning avgivit förslag till ny civil tjänstepensionslag m. m., till tjänstepensionslag för tjänstemän vid kommunikationsverken, till kungörelser angående pensionering av arbetarpersonal vid nämnda verk samt till bestämmelser angående pensionering av viss arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen. Vad familjepensioneringen angår är att märka, att ordnandet av familjepensionering för en viss befattningshavargrupp alltid ansetts förutsätta, att frågan om dessa befattningshavares tjänstepensionering dessförinnan vunnit sin lösning. En förberedande undersökning rörande det sätt, varpå familjepensionering för icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken och den civila statsförvaltningen i övrigt samt vid försvarsväsendet skall kunna ordnas, har verkställts av 1926 års pensionsutredning, som den 6 december 1927 avgivit betänkande i ämnet.

De omfattande utredningar beträffande pensionsfrågorna, som sålunda ägt rum, hava ännu icke lett till framläggande av förslag i ämnet för riksdagen. Anledningen härtill har närmast varit sambandet med frågan om dyrtidstilläggens inarbetande i de fasta löne- och pensionsbeloppen, vilken fråga särskilt aktualiserats genom tillsättandet av 1928 års lönekommitté. De två närmast föregående finansministrarna hava båda givit uttryck åt den uppfattningen, att det icke kan anses lämpligt att fastställa nya bestämmelser på pensionsväsendets område, innan resultaten av den pågående utredningen om dyrtidstilläggens inarbetande i löner och pensioner föreligga. För min del behjärtar jag till fullo önskemålet, att frågan om ett nyordnande av pensionsväsendet så snart ske kan bringas till sin lösning. Det oaktat måste jag ansluta mig till samma uppfattning som den, varåt mina närmaste företrädare i ämbetet

sålunda givit uttryck. Såsom jag framhållit i årets statsverksproposition, anser jag emellertid, att arbetet på en revision av pensionsbestämmelserna bör bedrivas så, att förslag i ämnet kan underställas riksdagen i anslutning till ett blivande förslag rörande dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna eller snarast möjligt därefter.

Beträffande den icke-ordinarie personalen vid statens järnvägar, vars pensionsfrågor särskilt avses i de av interpellanten framställda frågorna, gäller, att denna personal i stor utsträckning har kommit i åtnjutande av tjänstepensionsrätt. Enligt de grunder, som antogs vid 1917 års riksdag, har nämligen tjänstepensionering anordnats för extra ordinarie tjänstemän vid statens trafikerade järnvägar, fast anställda tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader samt verkstads- och förrädsarbetare med stadigvarande anställning vid statens järnvägar. I detta hänseende har personalen vid statens järnvägar, i likhet med vissa personalgrupper vid övriga kommunikationsverk, vunnit en förmån framför vad som i allmänhet gäller beträffande motsvarande personal vid allmänna civilförvaltningen och försvarsväsendet.

Såsom interpellanten erinrat, föreligger nu hos Kungl. Maj:t en framställning, som åsyftar att omedelbart, utan avvaktan på den fortsatta beredningen av frågan om familjepensioneringens ordnande för den statsanställda icke-ordinarie personalen i allmänhet, bereda familjepensionsrätt åt nyssnämnda grupper av icke-ordinarie anställningshavare vid statens järnvägar. Fullmäktige för delägarna i statens järnvägars änke- och pupillkassa hava nämligen med en den 11 januari 1930 inkommen skrivelse till Kungl. Maj:t för fastställelse överlämnat förslag till nytt reglemente för kassan, enligt vilket delägarskap i kassan skulle beredas sådan icke-ordinarie personal vid statens järnvägar — såväl tjänstemän som arbetare — som är tillförsäkrad tjänstepensionsrätt.

Det bör emellertid uppmärksammas, att inom kassan själv olika meningar varit rådande, om tidpunkten nu vore den rätta att genomföra de föreslagna ändringarna i reglementet. Majoriteten inom kassans direktion har för sin del ansett försiktigheten kräva, att uppskov med ärendets överlämnande till Kungl. Maj:t skedde i avvaktan på den förestående löneregleringen och en därefter verkställd matematisk utredning av kassans ställning, och inom fullmäktige har en minoritet anslutit sig till denna direktionsmajoritetens mening.

De ämbetsverk, som yttrat sig över fullmäktiges framställning — järnvägsstyrelsen, försäkringsinspektionen och statskontoret — hava enstämmt avstyrkt, att sådana förändringar nu skulle vidtagas i reglementet, varigenom delägarskap i kassan utsträcktes till den icke-ordinarie personalen.

Järnvägsstyrelsen har framhållit, att, innan dyrtidstilläggen till tjänstemännen inarbetats i pensionsunderlagen och utredning skett, huru dyrtidstilläggen till de efterlevande anses böra och kunna inarbetas i de fasta pensionerna, det icke är möjligt att närmare bedöma änke- och pupillkassans framtida ekonomiska ställning och i vad mån kassan för fullgörande av framtida förpliktelser blir under olika år beroende av bidrag från statens järnvägars sida. Dock synes med viss bestämdhet kunna sägas — yttrar järnvägsstyrelsen — att kassan, även om dess förpliktelser ej ökas i annan mån, än som betingas av dyrtidstilläggens inordnande i lönerna med därav följande inverkan på pensionerna, under minst en generationsperiod framåt kommer att bliva i behov av vida större bidrag från statens järnvägars sida, än som enligt reglementets bestämmelser äro för kassan tills vidare tillgängliga. Under anförda förhållanden finner järnvägsstyrelsen tidpunkten synnerligen olämplig för genomförande av sådana föreslagna åtgärder, vilka skulle i hög grad ytterligare öka kassans förpliktelser och härmed även behovet av understöd från det allmänna sida.

Försäkringsinspektionen har påpekat, att, om staten — såsom det förelig-

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

gande förslaget avser — skall vidkännas betydande kostnader för denna pensionering, det lär bli nödvändigt, att staten på liknande sätt bidrager till andra personalgrupper, som hava liknande anställningar i statens tjänst. Innan staten åtager sig sådana kostnader för nu ifrågavarande grupper, bör det därför föreliggande utredning därom, huruvida de pensionsförmåner, som föreslås för dessa grupper, jämväl lämpligen böra beredas övriga grupper, samt om statens kostnader härför.

Statskontoret har förklarat sig med bestämdhet motsätta sig, att den stora frågan om familjepensionering för icke-ordinarie befattningshavare och arbetarpersonal splittras. En delvis genomförd lösning är nämligen ägnad att föregripa och försvåra ett enhetligt och rationellt ordnande. Det synes vara en oefftergivlig fordran — framhåller statskontoret — särskilt när, såsom här är fallet, krav på icke obetydligt bidrag från staten framställles, att staten blir i tillfälle att i ett sammanhang för hela den personal, som beröres av frågan, taga ställning till de grunder, som för pensioneringen böra gälla, de avgifter, som må kunna av personalen bestridas, samt det bidrag, staten finner sig kunna bestå.

Ehuru jag, såsom förut antytt, finner strävandena att bereda trygghet åt efterlevande efter icke-ordinarie anställningshavare i statens tjänst genom en ordnad familjepensionering behjärtansvärda, kan jag dock icke annat än dela den uppfattning, åt vilken ämbetsverken i förevarande fall givit uttryck. Av skäl, som ämbetsverken utvecklade, finner jag det sålunda icke böra ifrågakomma att nu utbryta familjepensionsfrågan för en viss, låt vara viktig grupp av icke-ordinarie personal från det allmänna spörsmålet om pensionsväsendets ordnande. Den föreliggande framställningen bör efter min uppfattning ses i samband med frågan om dyrtidstilläggens inarbetande i familjepensionerna och familjepensioneringens ordnande efter så långt som möjligt enhetliga grunder för även annan icke-ordinarie personal än som i framställningen avses.

Vid frågans bedömande får man för övrigt icke glömma, att, även om ordnad familjepensionering ännu ej genomförts för den icke-ordinarie personalen, detta likväl icke betyder, att för närvarande de efterlevande efter icke-ordinarie statstjänare utan vidare lämnas utan bistånd från statens sida. Såsom kammarens ledamöter torde hava sig väl bekant, har det särskilt under senare år i stor utsträckning förekommit, att riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t eller enskilda motionärer beviljat pensioner eller understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, vilka icke varit i tillfälle att grunda pensionsrätt för sina efterlevande. Beträffande arbetarpersonal och därmed jämförliga anställningshavare utövas denna understödsverksamhet numera av Kungl. Maj:t, sedan 1930 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att till ett sammanlagt belopp av förslagsvis 30,000 kronor om året besluta om understöd åt sådana änkor och barn efter anställningshavare, tillhörande nyssnämnda grupper, vilka befinna sig i ömmande omständigheter.

Interpellantens andra fråga rör tjänstepensionering av två grupper av den icke-ordinarie personalen vid statens järnvägar, nämligen banarbetare och omlastare.

I motsats till de i det föregående omnämnda personalgrupperna hava banarbetare och omlastare icke tjänstepensionsrätt. Att banarbetarna icke från början beretts pensionsförmån beror därpå, att de tidigare icke ansetts äga stadigvarande anställning. Sedan det visat sig nödvändigt att hålla en del banarbetare i arbete under hela året, verkställde emellertid järnvägsstyrelsen genom utfärdande av nya allmänna bestämmelser rörande banarbetarna med hänsyn till deras anställning en uppdelning av desamma på tre grupper, nämligen stadigvarande arbetare, säsongarbetare och tillfälliga arbetare. Den förstnämnda gruppen omfattar sådana arbetare, som antagas för tillgodoseende av

ett till synes bestående behov av arbetskraft året runt. Sedan denna uppdelning skett, gjorde järnvägsstyrelsen i skrivelse den 20 december 1919 framställning till Kungl. Maj:t, att de stadigvarande banarbetarna, vilka i avseende på sin tjänsteställning ansåges vara fullt jämförliga med verkstads- och förrådsarbetare med stadigvarande anställning, måtte liksom sistnämnda arbetare tillförsäkras pensionsrätt enligt de grunder för pensionering av viss arbetarpersonal, som funnes fastställda i reglementet för den enligt beslut av 1917 års riksdag inrättade pensionskassan för pensionering av statens järnvägars icke-ordinarie personal. Samtidigt föreslog järnvägsstyrelsen pensionsrätt även för omlastarna.

Kommunikationsverkens lönekommitté, dit denna järnvägsstyrelsens framställning överlämnades, förordade i betänkande den 6 november 1922, att stadigvarande banarbetare och omlastare skulle komma i åtnjutande av rätt till pension enligt de grunder, vilka av kommittén föreslogos beträffande personal i extra ordinarie anställning.

Beredande av pensionsrätt åt ifrågavarande personalgrupper har därefter förutsatts i båda de förslag, vilka senare avgivits i fråga om pensionering av icke-ordinarie befattningshavare vid kommunikationsverken, nämligen *dels* i 1921 års pensionskommittés yttrande den 30 juni 1926 över kommunikationsverkens lönekommittés nyssnämnda betänkande, *dels ock* i ett av 1926 års pensionsutredning den 29 juni 1927 avgivet yttrande över de av pensionskommittén framlagda författningsförslagen.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att järnvägsstyrelsen, i avbidan på ordnandet av stadigvarande banarbetares och omlastares pensionsfråga, hittills på sådant sätt sört för, att dylika arbetare, då de blivit otjänstbara, icke lämnats utan bistånd från statens sida, att de även efter inträdd arbetsoförmåga brukat få kvarstå i tjänst mot åtnjutande av sjukavlöning till belopp av 2 å 3 kronor för dag.

Frågan om tjänstepensionsrätt för banarbetare och omlastare vid statens järnvägar har även på grund av motion varit föremål för riksdagens prövning, nämligen år 1929. I enlighet med bankoutskottets hemställan föranledde icke motionen till någon riksdagens åtgärd. I sitt utlåtande över motionen förklarade bankoutskottet sig för egen del dela den i motionen uttalade uppfattningen om önskvärdheten av att pensionsförhållandena för ifrågavarande stats-tjänare liksom även för andra grupper av icke-ordinarie anställningshavare i statens tjänst snarast möjligt bleve ordnade. Utskottet fann emellertid tillräckliga skäl icke föreligga att beträffande de i motionen närmast avsedda grupperna av anställningshavare tillstyrka ett provisoriskt ordnande av tjänstepensionsförhållandena utan avvaktan på en lösning av pensionsfrågan för icke-ordinarie personal i allmänhet i statens tjänst. Det ville också förefalla utskottet, som om en provisorisk pensionsanordning för ifrågavarande anställningshavare knappast kunde — med hänsyn särskilt till vad utskottet inhämtat rörande den sjukavlöning, som utginge till vissa av dem — anses så trän-gande, att en dylik anordning vore oundgängligen nödvändig.

I ett i riksdagens andra kammare den 8 april 1930 avgivet svar å en inom kammaren framställd interpellation rörande, bland annat, banarbetares och omlastares pensionsförhållanden framhöll dåvarande kommunikationsministern Borell, att skäl onekligen talade för att pensionsfrågan för dessa anställningshavare bragtes till lösning först i sammanhang med ordnandet av pensionsförhållandena i allmänhet för icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst. Då de stora problemkomplexen om antagande av nya pensionslagar för statsförvaltningens skilda områden och därmed sammanhängande omdaningar inom pensionsväsendet av olika anledningar länge blivit undanskjutna och sannolikt icke komme att avgöras förrän efter den omläggning av lönesystemet, som

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Svar å interpellation.
(Forts.)

måste bli en följd av dyrtidstilläggens inräknande i de fasta lönerna, syntes emellertid — yttrade dåvarande departementschefen vidare — anledning föreligga till ett övervägande, huruvida icke en åtminstone provisorisk lösning av stadigvarande banarbetares och omlastares pensionsfråga skulle kunna genomföras utan avvaktan på prövning av hela det stora komplexet av pensionsärenden.

Genom beslut den 30 maj 1930 anbefallde Kungl. Maj:t därefter järnvägsstyrelsen att verkställa utredning i fråga om beredande av tjänstepensionsrätt för stadigvarande banarbetare och omlastare utan avvaktan på prövning av föreliggande utredningar och förslag rörande ordnandet av pensionsförhållandena i allmänhet för icke-ordinarie personal. Till statsrådsprotokollet i ämnet anförde chefen för kommunikationsdepartementet bland annat, att rörande det sätt, varpå en lösning av den förevarande frågan lämpligen borde åstadkommas, i första hand syntes böra övervägas, huruvida icke befattningshavarna i fråga borde — i anslutning till vad järnvägsstyrelsen år 1919 ifrågasatte — beredas delaktighet i statens järnvägars pensionskassa för icke-ordinarie personal enligt de i kassans reglemente fastställda grunderna för pensionering av arbetarpersonal.

Med skrivelse den 20 september 1930 överlämnade järnvägsstyrelsen den sålunda anbefallda utredningen. Därvid anförde styrelsen, bland annat, att det vid närmare undersökning visat sig, att förhållandena under det gångna årtiondet förändrat sig i sådan riktning, att ett inordnande, på sätt styrelsen tidigare föreslagit, av de stadigvarande banarbetarna och omlastarna under reglementet för pensionskassan för statens järnvägars icke-ordinarie personal numera mötte stora svårigheter. Det hade sålunda bland annat visat sig omöjligt komma fram till någon säker norm för fastställande av de löneinkomster, som borde läggas till grund för beräkning av pensionen enligt det i reglementet gällande systemet för arbetarpersonal.

Då av dessa och vissa andra angivna skäl reglementet angående pensionering av icke-ordinarie personal enligt järnvägsstyrelsens mening icke borde vinna tillämpning å ifrågavarande arbetarpersonal, hade styrelsen övervägt, huruvida några särskilda pensionsbestämmelser borde införas för sagda personal eller huruvida densamma lämpligen kunde inrangeras under andra befintliga pensionsföreskrifter.

Det förhållandet, att det nu vore fråga närmast om en provisorisk lösning av föreliggande spörsmål, ansåge styrelsen emellertid vara anledning nog att söka undvika en mer eller mindre invecklad speciallagstiftning på området med därav följande svårigheter i tillämpningsavseende. I stället syntes det styrelsen, att en framkomlig väg vore att i avvidan på en definitiv lagstiftning tills vidare inordna omförmälda personalgrupper under den år 1918 utfärdade kungörelsen angående pensionering av förmän och arbetare vid bland annat statens järnvägsbyggnader.

I utlåtande över detta järnvägsstyrelsens förslag har statskontoret i första hand hemställt, att förslaget icke för närvarande måtte föranleda någon framställning till riksdagen. Statskontoret ansåge nämligen, att frågan om beredande av tjänstepension för såväl banarbetare som omlastare vid statens järnvägar vore av beskaffenhet att böra lösas i samband med spörsmålet om pensionering av icke-ordinarie befattningshavare i övrigt. Statskontoret har därvid även framhållit bland annat, att de i 1918 års kungörelse angående pensionering av förmän och arbetare vid järnvägsbyggnaderna fastställda pensioneringsgrunderna vore uppgjorda efter principer, som numera kunde anses vara mindre lämpliga. Om det emellertid kunde förväntas, att lång tid skulle komma att förflyta, innan frågan om arbetarpersonalens pensionering komme att underställas riksdagen, och Kungl. Maj:t skulle finna sådana omständigheter före-

ligga, att ett provisoriskt ordnande av pensionsfrågan borde ske, ansåge statskontoret, att bestämmelserna i nämnda kungörelse kunde, på sätt järnvägsstyrelsen föreslagit, läggas till grund för pensionering av nu ifrågavarande kategorier arbetare.

Av den föregående redogörelsen framgår, att olika förslag framkommit till ordnande av den föreliggande frågan om stadigvarande banarbetares och om-lastares pensionering. Järnvägsstyrelsens hemställan i anledning av det år 1930 meddelade utredningsuppdraget innebär sålunda ett frångående av den linje, som styrelsen tidigare föreslagit och som även före kommunikationsministern vid utredningsuppdragets meddelande åt järnvägsstyrelsen ansåg i första hand böra tagas under överbäggande. Den tvekan i fråga om anordnandet av pensioneringen, som sålunda gjort sig gällande, har givetvis varit ägnad att fördröja frågans lösning. Jag vill emellertid erinra om att, såsom jag nyss omnämnde, järnvägsstyrelsen ansett sig kunna åt otjänstbara banarbetare och omlastare lämna ekonomiskt stöd i form av sjukavlöning, och att dessutom möjligheten står öppen att genom proposition till riksdagen för särskilt fall utverka pension. Utredningen av frågan kommer emellertid att fullföljas och, därest av densamma framkommer förslag, som kan anses innefatta en godtagbar lösning av pensionsspörsmålet, kommer sådant förslag att utan onödigt dröjsmål föreläggas riksdagen till prövning.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att få framföra min tacksamhet för det avgivna svaret, som ju var synnerligen utförligt. Och det blir för mig en dubbel tacksamhet att framföra, därför att det är två statsråd, som haft hand om denna sak, vilket är mera ovanligt vid interpellationers besvarande.

Men jag vill samtidigt säga, att i annat avseende kan icke min tacksamhet precis bli dubbel. Ty av det svar, som här lämnats, framgår, att det ser ganska litet hoppgivande ut på detta område. Och särskilt för mig, som väckte en motion i fråga om den s. k. familjepensioneringen — det skedde vid 1920 års riksdag, då riksdagen skrev och begärde en utredning om frågan — för mig måste det se mycket tröstlöst ut, då vi ju nu skriva anno 1931, alltså elva år senare, och få den upplysningen, att den fråga, som riksdagen år 1920 bad att få utredd, den ligger nu så till, att man ännu icke vet, när saken blir klar. Ty detta är ju egentligen innebörden i herr finansministerns svar här i dag.

Det svaret kunde ändå kanske icke vara så tröstlöst, om vi någorlunda visste, när den väntade löneregleringen skall ske, då dyrtidstilläggen skola läggas till lönerna. För några år sedan talades det om, att tidpunkten var ganska nära förestående, 1930, 1931 eller 1932. Men nu har man den känslan — särskilt efter behandlingen av dyrtidstilläggen senaste gången för kort tid sedan — att man kan ha anledning tro, att den frågans lösning, d. v. s. löneregleringen i samband med dyrtidstilläggens inordnande i lönerna, är en sak, som ligger alldeles i vida fältet. I och med detsamma innebär detta, att hela den fråga, som är föremål för denna interpellation, skjutes ännu mera på framtiden. Och det är synnerligen beklagligt, därför att här finns ju i statens tjänst en stor massa människor — jag tänker särskilt på verkstadsarbetarna — som fullgöra ett statsnyttigt arbete, och som äro lika nödvändiga för statsdriften, t. ex. vid statens järnvägar, som personalen i ordinarie ställning, och för dessa förstnämnda blir det allttjämt på det sättet, att när deras arbetsdag är slut, få de visserligen pension, men sedan, när mannen avlider, kastas i många fall hustru och barn på kommunen. Detta är synnerligen beklagligt, särskilt då det gäller samhällen med stora statsverkstäder, vilka samhällen på det sättet få taga på sig ganska dryga bördor och kostnader, som egentligen skulle falla på staten.

Nu har emellertid herr statsrådet sagt — och det är flera myndigheter, som

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Svar å interpellation.
(Forts.)

haft samma uppfattning — att hela denna fråga om ordnande av familjepensioneringen för de icke ordinarie statsanställda bör lösas i samband med en lönerreglering och dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna. För min del vill jag säga, att det är icke nödvändigt, detta. Men jag förstår, att här finnas å andra sidan så starka krafter, att man kommer ingen väg, då det gäller att påyrka, att det skall ske på annat sätt. Därför förstår jag, att det icke tjänar mycket till att diskutera om den saken — det tjänar för övrigt icke mycket till att diskutera så mycket annat heller inför de tomma bänkarna här.

Men det är särskilt en sak, som jag framhållit i min interpellation, och som jag ytterligare skulle vilja något litet understryka här. Och det är det, att även om detta ordnande av familjepensioneringen skall ske först efter en lönerreglering och efter dyrtidstilläggens läggande till lönerna, så skulle det naturligtvis vara synnerligen önskligt, att familjepensioneringens ordnande åtminstone skedde *så fort som möjligt* efter eller helst i samband med lönerregleringen. Nu vet jag av erfarenhet på detta område — jag har t. ex. inom landstingsförbundet sysslat med dessa saker och har i många, många år i detalj i min tjänst och på annat sätt sysslat med dessa spörsmål — att det är så, att innan en sådan familjepensionering genomföres, förutsättes det en mångfald åtgärder, utredningar och matematiska beräkningar av olika slag. Och då har jag tänkt mig saken så, att det vore rimligt, att man åtminstone påbörjade detta redan nu och gjorde undan så mycket, man kunde göra undan, när det gäller hela denna stora personal, i förväg, så att man, när man kom fram till tidpunkten för lönerregleringens genomförande, icke behövde försitta någon tid utan kunde genomföra familjepensioneringen så fort som möjligt och helst omedelbart efter lönerregleringen.

Nu sades det visserligen i interpellationssvaret — och det har sagts tidigare — att denna fråga redan på sätt och vis tagits upp förberedningsvis. Men i det avseendet vill jag säga, att detta endast har skett på det sättet, att här av en sakkunnigkommitté avgivits ett slags principbetänkande i frågan. Det är icke ett inträngande i spörsmålets detaljer, som skett, utan det är en mycket vag behandling av hela saken, som ägt rum inom den omnämnda kommittén. Det skulle på detta område förberedningsvis kunna göras ofantligt mycket mera. Och jag vill särskilt betona detta och rikta en vördsam maning till herr finansministern att allvarligt överväga, om det icke förberedningsvis kan göras mera i denna sak, innan förslaget om lönerreglering framlägges, så att så mycket som möjligt i förväg är undangjort av det arbete, som sedan måste följa.

För min del vill jag nu dessutom säga, att visserligen kan man svara, såsom herr finansministern har gjort, att här kan ju riksdagen ge dessa änkor, som det här är fråga om, vissa tillskott, och Kungl. Maj:t kan också göra detta, och så har ju också skett och kommer naturligtvis att ske även kommande år. Men jag tycker för min del, att det även från statsnyttans utgångspunkt och särskilt från herr finansministerns synvinkel borde vara mycket riktigare och lämpligare, om man kunde åstadkomma, att dessa statsanställda så fort som möjligt få tillfälle att själva avsätta pengar för sin egen familjepensionering. Jag menar också, att det från statens utgångspunkter är mycket mera ekonomiskt fördelaktigt, att de statsanställda få bidra till sin familjepensionering, än att staten skall släppa till alltihop. Jag tycker det är en synpunkt, som särskilt borde göra intryck på herr finansministern. Och jag vill säga, att vad det här gäller och jag syftar till, det är det, att den tidpunkt, då vederbörande få börja på att göra inbetalningar till denna fond, som det här är fråga om, borde komma så fort som möjligt.

Jag vill i detta sammanhang säga, att det är klart, att dessa befattningshavare, som det här är fråga om, hava naturligtvis tänkt sig i vissa fall, att staten

skulle satsa något även till denna familjepensionering. Men detta är icke egentligen huvudsaken i deras framställning eller det som ligger bakom den. Utan huvudsaken i deras framställning är, att de säga: vi vilja åstadkomma en kassa, till vilken vi vilja betala rimliga avgifter, för att ställa det skapligt för våra efterlevande. Nu skola vi be att åtminstone få så mycken hjälp av statsverket och myndigheterna, att ni bestå denna auktorisation, som ligger i, att man låter saken gå genom Kungl. Maj:t, och att på det sättet kassan vinner statens gillande. Det är detta som jag särskilt ville hava understrukt i detta sammanhang, och jag tror, att dessa synpunkter, som jag framhållit, äro värda att tagas upp till beaktande och övervägande och helst så lång tid före löneregleringen som möjligt.

I detta sammanhang skall jag också be att få säga några ord om de avstyrkande utlåtanden, som omnämnas i interpellationssvaret. Fullmäktige för Statens järnvägars änke- och pupillkassa föreslogo nämligen förra året, att den icke ordinarie personalen vid statens järnvägar skulle komma in i nämnda änke- och pupillkassa, som existerar vid statens järnvägar. Jag skall emellertid icke yttra mig annat än på en punkt, när det gäller den saken. Den där framställningen från fullmäktige avstyrktes bl. a. av statskontoret, men när statskontoret avstyrkte framställningen, framhölls det likväl en sak, som jag gärna skulle vilja föra fram här. Det gällde att förändra de extra inkomster, som nu lämnas till kassan av staten eller statens järnvägar av trafikmedel, till ett fast anslag på 450,000 kronor per år. Det är nämligen på det sättet, att det finns en gammal överenskommelse, som innebär, att vissa extra inkomster vid järnvägen tillfalla familjepensionskassan. Nu föranleder detta emellertid mycket bråk och besvärligheter, detaljbokföring och sådant och från den utgångspunkten har man föreslagit, att detta anslag borde förändras till ett *fast* anslag på 450,000 kronor per år. Detta har enhälligt tillstyrkts av statskontoret. Jag skulle därför vilja i det sammanhanget framhålla, att jag tycker åtminstone, att, även om hela den andra frågan nu ställes och måste ställas på framtiden, så skulle det åtminstone vara rimligt, att Kungl. Maj:t tar upp den där saken och eventuellt kommer fram till nästa års riksdag med en framställning speciellt i den frågan. Jag skall inskränka mig till detta, när det gäller frågan om familjepensioneringen.

Sedan skall jag be att få säga några få ord angående den andra delen av interpellationen, som berörde de s. k. banarbetarna och omlastarna vid statens järnvägar, för vilka man ställt i utsikt, att de skulle, liksom andra anställda vid statens järnvägar, erhålla tjänstepension. Den saken har ju varit föremål för behandling här i riksdagen flera gånger. Nu vill jag emellertid säga, att jag tycker, att herr finansministerns uttalande i den frågan verkar mera hoppgivande än hans uttalande angående familjepensioneringen. Om jag nu icke alls kan på något sätt känna mig belåten med den första delen av herr finansministerns uttalande, så måste jag säga, att jag känner mig mera belåten med det uttalande, som gjordes av herr finansministern i fråga om att anordna en tjänstepensionering för dessa banarbetare och omlastare. Där gjordes åtminstone det uttalandet i svaret, att man skulle, om det är möjligt att åstadkomma en godtagbar lösning, taga upp detta spörsmål under den närmaste tiden.

Jag skall här sluta detta mitt anförande med anledning av interpellationssvaret. Jag skall sammanfattningsvis uttala den förhoppningen, att de halva löften, som ligga i detta svar, måtte innebära, att herr finansministern gör vad som kan göras, när det gäller dessa saker, så fort som det är möjligt att göra någonting.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag fäste mig vid en sak i interpellationssvaret, som jag ansåg att herr statsrådet hade lagt en särskild vikt vid.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Svar å interpellation.
(Forts.)

Det var om behandlingen av ärenden om familjepensionering för den fast anställda extra personalen vid statens järnvägar. Där hade det vid reglements-förslagets behandling funnits en minoritet inom fullmäktige i kassan, som hävdade den meningen, att den frågan icke skulle lösas på det sätt, som majoriteten hade föreslagit. Jag vill säga till herr statsrådet, att de som utgjorde denna minoritet voro representanter för de högre tjänstemännen. De ville icke taga in den extra personalen, d. v. s. verkstadsarbetare och dylika i kassan, därför att de ansågo, att statsbidraget, som nu utgår i form av s. k. extra inkomster, borde tillföras bara nuvarande delägare, alltså den ordinarie personalen. Majoriteten däremot hävdade den meningen, att den saken icke borde ses på det sättet, utan frågan gällde, huruvida man ville taga emot dem i kassan, till vilken de skulle själva betala sina familjepensionsavgifter, vilka äro sakkunnigt uträknade i det förslag till reglemente, som förefinnes. Jag tycker, att man inte skall lägga någon nämnvärt stor vikt vid att det fanns en minoritet, som ville motarbota familjepensioneringen för den extra personalen, när i alla fall majoriteten av kassans fullmäktige har gått in för att den skulle kunna ordnas inom den befintliga kassan. Riksdagen har skrivit därom, och det utskott jag har äran tillhöra har flera gånger försökt att slå ett slag för frågans snara ordnande, men det tycks ändå vara alldeles ohjälpligt, och statskontorets välvilja i detta fall tycks icke var särdeles stor.

Nu har det gått så lång tid som sedan 1917, när verkstadspersonalens och den extra ordinarie personalens egen pensionering ordnades, och nu skriva vi 1931, men deras familjepensionering har icke kunnat ordnas under hela denna tid. Jag tycker verkligen, att herr statsrådet skulle göra en välgärning mot dessa människor, som äro fast anställda och hava egen pensionering, om de också skulle kunna få möjlighet att snarast få sin familjepensionering ordnad. Det hjälper inte personalen och icke staten heller, att man bara håller på och utreder och utreder och låter papperskvarnen gå. Interpellationssvaret gav ju tydligt bevis på huru mycket utredningar och huru mycket yttranden, som förekommit, och huru mycket det blivit ordat i dessa saker, utan att det blivit något resultat. Jag har haft med denna sak att göra, i likhet med interpellanten, i den kommitté, som utarbetat det reglemente för statens järnvägars änke- och pupillkassa, som nu ligger under Kungl. Maj:ts behandling. Jag har alltså ett stort intresse av att denna sak snarast ordnas, och jag hemställer till herr statsrådet för min del, huruvida det icke skulle kunna sättas i gång med arbetet att snarast ordna denna fråga. Enligt mitt sätt att se — och jag har samma uppfattning som herr Hage — betyder det egentligen inget, huruvida frågan om dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna är löst eller icke, för att man skall kunna lösa familjepensioneringsfrågorna.

Och sedan berörde den ärade interpellanten en sak, som statskontoret varit inne på, nämligen angående möjligheten att få bort det s. k. statsbidraget, i form av extra inkomster, som änkekassan har. Jag skulle också för min del be, att åtminstone den saken, som icke har med den andra att göra, bleve ordnad på sätt som statskontoret föreslagit, så att det blev ett fast bidrag i stället för extra inkomsterna. Detta kan beslutas oberoende utav pensionsfrågornas ordnande.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag tänker icke deltaga i debatten om herr Hages interpellation. Men då jag hörde herr talmannen tillkännagiva, att han hade för avsikt att avbryta sammanträdet efter denna diskussion, ber jag få rikta en hemställan till regeringen att icke upprepa denna form för interpellationens besvarande. Det förefaller mig, som om man ganska mycket upphäver interpellationsinstitutets betydelse, därest regeringen behandlar inkommande interpellationer på det sätt, att regeringen först vid slutet av årets riksdag, när de flesta ledamöterna ha rest hem, på en gång besvarar en hel

mängd interpellationer. Det kan under sådana omständigheter icke bliva tillfälle till den överläggning i dessa angelägenheter, som tydligen avsetts, när interpellationsinstitutet infördes. Jag vill, som sagt, hemställa till regeringen att icke vidare göra om detta, som vi ha varit med om i dag, och som vi få fortsätta med i morgon.

*Svar å interpellation.
(Forts.)*

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! I anledning av vad som anförts av den siste ärade talaren, herr Hansson i Stockholm, vill jag säga, att det kanske icke är enbart regeringens skuld att alla dessa interpellationssvar kommit att avgivas i dag. Jag vet icke, hur det ställer sig med övriga statsråd, som i dag besvarat eller ha för avsikt att besvara interpellationer. Men vad mig beträffar anmälde jag redan före pingst, att jag var i tillfälle att besvara en interpellation, men med hänsyn till riksdagsarbetets ordnande ansågs det lämpligt att dröja med svaret till efter pingst.

§ 5.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 3 B, angående regleringen för budgetåret 1931/1932 av utgifterna under riksstatens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; och

nr 289, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, flygvapnet, gjorda framställningar;

från andra lagutskottet, nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 304, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 184) om understödsföreningar m. m. dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal; och

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till försöksverksamhet beträffande för- och eftervård vid barnsbörd;

från sammansatta stats- och jordbruksutskottet, nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lantmäteriundervisningens ordnande jämte i ämnet väckta motioner; samt

från särskilda utskottet, nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets

utlåtande, nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1931/1932 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner; och

memorial, nr 173, angående anvisande av ytterligare anslag från automobil-skattemedel;

bevillningsutskottets betänkande, nr 43, i anledning av väckta motioner om höjning av tullsatserna för smör och ost;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial, nr 4, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. fl.; samt

bankoutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av väckt motion om gratifikation åt avlidne vaktmästaren G. Öbergs minderåriga barn.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Fast* under 2 dagar från och med den 30 innevarande maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.37 e. m.

In fidem
Per Cronvall.